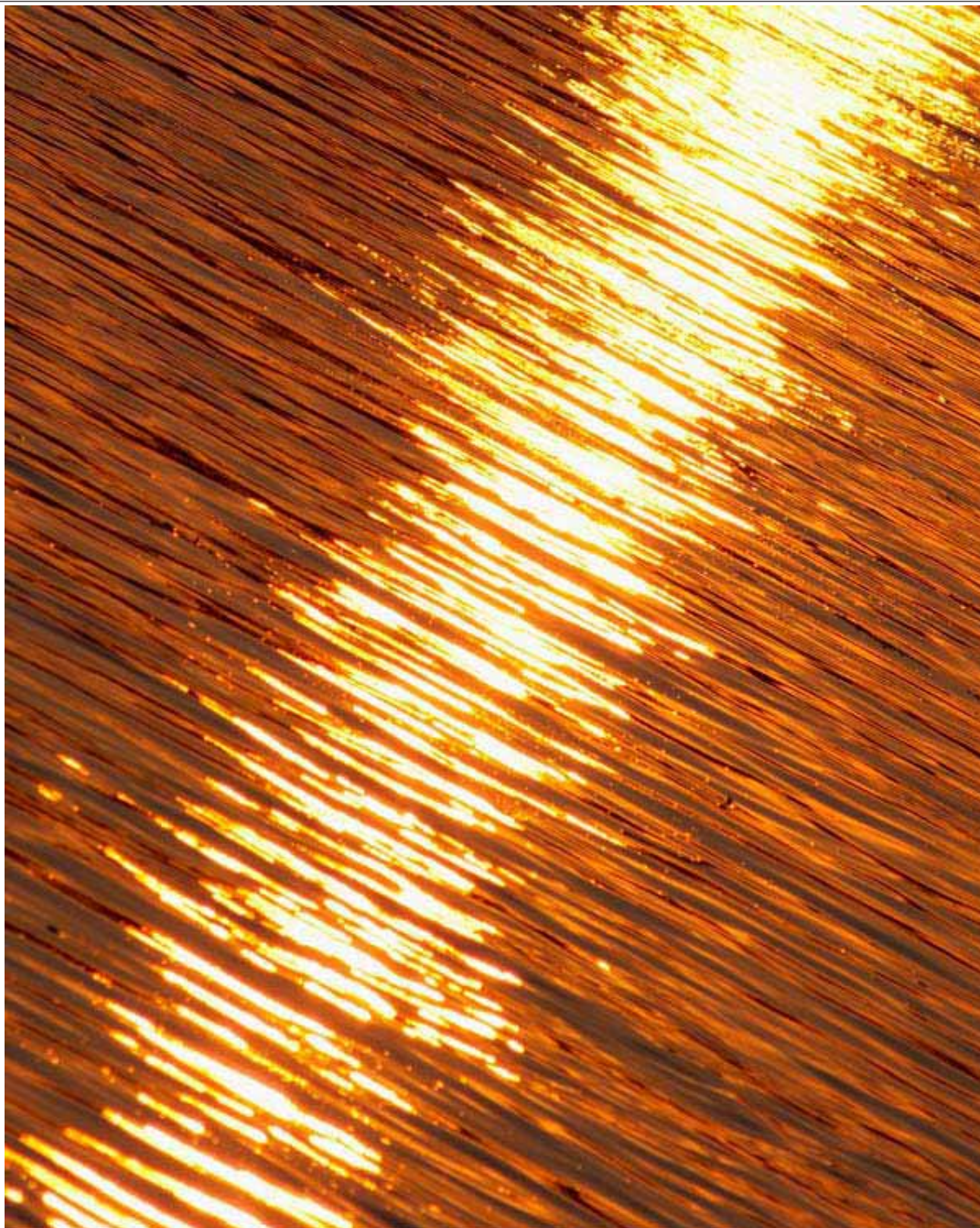

BÖRZSÖNY? HEL?KON

Irodalmi, művészeti, természetbarát folyóirat

VIII. évfolyam 5. szám, 2013. május

"Áldjon meg az Isten mindenkit, aki az áldatlan magyar ugart tördeli."

Szabó Ildikó: Arany (Fotó)

Tartalom:

3. o.: Könyörgés kínokért; (Ketykó István verse)
4.-15. o.: A Börzsöny-vidék természeti képe III.: (dr Koczó József sorozatának befejező helytörténeti írása)
16.-17. o.: Éber szarka és a szemafor; (Kő-Szabó Imre írása)
18.-19. o.: Alkímia; Ígéret hava; (Farmosi László versei)
20. o.: Képvázlat; (Csáky Károly verse)
22.-23. o.: Örült sztori; Metamorfózis; Kell az nekem?; Az érzelem számtana; (Kiss-Simon Miklós versei)
24.-30. o.: Tromfot tromffal. A kártyázó Szokolya; (Vasvári Zoltán írása)
32.-41. o.: Munkaterápián V. rész; (Handó Péter disztópikus naplójának befejező része)
42. o.: Mellkasam a pajzs; Szoborhegy; (Vasi Ferenc Zoltán versei)
44. o.: Minimálok: Ilku, aki nem tagad el bennünket; (Bozgor Elian írása)
46.-47. o.: Veszteség; (Börzsönyi Erika írása)
48.-51. o.: Apám szerelme; (Kovács T. István írása)
52. o.: Kopjafám leveleiről; Kopjafa; (Székács László versei)
54.-56. o.: KZM; KZM II.; (Végh Tamás versei)
58.-62. o.: Mit hoz a víz - életmorzsák; (B. Tóth Klára írásai)
64. o.: Kórrajz; (Dobrosi Andrea verse)
65. o.: Egy vízcsepp halála; (Elbert Anita verse)
66. o.: Tehetetlenség; (H. Túri Klára verse)
67. o.: Tűz és víz; (Hörömpő Gergely verse)
68. o.: A fekete ruhás hölgy; (Szájbely Zsolt írása)
69. o.: Credo; (Pongrácz Ágnes verse)
70. o.: Ha megidézzük; Haláltáncunk; Hang nélkül; Civilizáltan; (Horváth Ödön versei)
72.-73. o.: Különleges olvasmányaim: Erkölc és barátság; (Kovács T. István írása)
74.-88. o.: Madáchék Hont megyei: nagycsalomjai és bernecebaráti kapcsolatai; (Csáky Károly képes helytörténeti írása)
89.-90. o.: Ködös hajnalok –Törölve!; (Pribojszky Mátyás írása)
92.-95. o.: Köszöntő: Réti Zoltán 90 éves; (Végh József képes beszámolója, köszöntője)
96.-105. o.: Beszámolók;
106. o.: Felhívás;
107. o.: Impresszum;

E havi lapszámunkat a vácott élő és dolgozó Szabó Ildikó fotográfiáival díszítettem, aki így vall képeiről, a fotózásról: *„A fotózás sok mindenre megtanít, segít átvészelni lelki válságokat, megismerni önmagam és másokat, és észrevenni a világ apró részleteit. A fényképezőgépek észreveszik egymást, a gazdáik is, így gyakran szóba elegyednek.”* Köszönet a képek közlési jogáért, és további jó munkát kívánok! A Szerk.

KETYKÓ ISTVÁN

Könyörgés kínokért

*Már sóhajokká szelídültek bennem
az évek hangos szív-dörömbölései;
meg ide-idepörköl a fehér papírlapra
egy-egy vers-sorozat,
de már csendesebbek a dobbanások...
csak el ne múljanak végleg gyönyörű kínjaim!*

*Még néha látom anyám föld-arcát
apám s bátyám köd-fantomja villan felém;
három szép halottam fogja tollam
gödör-szemükből rám zuhan néha egy kis fény,
de már hűvösebbek a hajnalok...
csak el ne múljanak végleg gyönyörű kínjaim!*

*Még át-áthallatszik a gyermekkori harangszó
az idő szigetelt falán;
még el-elbődül egy tehén a régi úton -
még látszik cipőmön egy-egy nyár pora,
de már halkabbak a fűzfasípok...
csak el ne múljanak végleg gyönyörű kínjaim!*

*Már sápadnak egyre a szügyi pipacsok
árvalányhaj hosszúak lettek a verőcei éjszakák;
még fel-fellobban a sötétben
petróleumlámpánk távoli fénye,
de már kormosabbak az üvegek...
csak el ne múljanak végleg gyönyörű kínjaim!*

Verőce, 1983. május 14.

Dr. KOCZÓ JÓZSEF

A Börzsöny-vidék természeti képe III.

Börzsöny és az Ipoly mente életföldrajza

A Honti-medence növényzete

Az Alsó-Ipoly-vidék növénytakarójának mai képe az éghajlat, a talaj, a földrajzi adottságok, a tengerszint feletti magasság, valamint az utolsó két évezredben egyre erőteljesebb emberi tevékenység együttes eredménye. Mint azt történelmi tanulmányainkból és saját tapasztalatainkból is tudjuk, az emberi élet fenntartása mindig együtt jár a természet rendjébe történő kisebb-nagyobb beavatkozással. Minden kor emberének fel kell azonban azt mérnie, hogy hol húzódik az a határ, ameddig termelést növelő szándékában elmeget úgy, hogy saját vagy utódai megélhetését veszélyeztetné.

Az utolsó fél évszázadban a mezőgazdasági tevékenység fokozott fejlesztése – melyet a folyó medrének szabályozásával, a terület lecsapolásával, majd a szlovákiai területeken öntözési rendszerek kiépítésével igyekeztek biztosítani – az Ipoly menti táj jelentős átalakulásával járt. A folyó középső és alsó szakaszán végzett kiterjedt szabályozási munkák következtében megszűntek ugyan a korábbi árvizek, de a beavatkozás számos ártéri erdő és folyóparti liget kivágásához, holtágak feltöltéséhez, értékes, ritka növény- és állatvilággal rendelkező mocsaras, nedves élőhelyek felszámolásához vezetett. E tevékenység hatása mára a talajvíz tragikus méretű apadásában, a mezőgazdaság egyre több energiát igénylő fenntartásában, a fokozódó talajerózióban és az ökológiai egyensúly megingásában nyilvánul meg. Az Ipoly-vidék sokat veszített biológiai változatosságából és tájképi sokszínűségéből.

Stanislav David, a Lévai (Levice) Tekovské Múzeum munkatársa *A vegetáció fejlődés az Ipoly vidék szlovákiai részén* című dolgozatában kiváló áttekintést nyújt a terület növényzetének az utolsó jégkorszak óta bekövetkezett változásairól, valamint jelenlegi állapotáról *Az Ipoly középső és alsó szakasza mentén elterülő szlovákiai területek vegetációja* című munkájában. A szóbanforgó terület a Dél-Szlovákiai-medencében (a Losonci-medence és az Ipoly-medence nyugati része), a Duna-menti dombvidék keleti szélén található 108-270 m magasságban. Tanulmányainak megállapításaiból azokat használjuk fel, melyek az Alsó-Ipoly-völgyre és az Ipolymenti-hátságokra is vonatkoztathatók. Ezek természetesen a folyó magyarországi oldalára is helytállóak.

A vegetáció történeti alakulása

Az utolsó eljegesedés (Kr. e. 15 000 – 8 200) korai időszakában az Ipoly alsó szakaszán tajga típusú növényzet tételezhető fel: fűzek, nyírek, éger, fenyőfélék és borókák, közük tölgy, hárs és juharfák elegyedtek. Az aljnövényzet gyakori fajai voltak a seprővirág és a pázsitfűfélék.

Mintegy 11 – 12 000 éve a hőmérséklet emelkedésének, a csapadék mennyiségének és a páratartalom növekedésének köszönhetően a talajtakaró gyors fejlődésnek indult. Az Ipoly alsó és középső szakaszán nagy kiterjedésű nyír, tölgy és hárs egyes fenyvesek terültek el. Ipolyhídvég és Szalka között akkori ártéri erdők létét bizonyító maradványokat tártak fel, melyekben a fűz dominanciája mellett éger és nyár fordult elő, de megjelentek ezekben a társulásokban a gyertyán és a tölgy különböző fajai is.

Az utolsó eljegesedés vége felé ismét csökkent a hőmérséklet. Az erdők területe kissé visszaszorult, de az Ipoly alsó szakaszán megmaradtak a fűz és égerligetes ártéri erdők. A nedves területek jellemző fajai voltak a sásfélék, a pázsitfűfélék, a vidrafű, a tőzegeper, a gyékény, a békaszóló.

Az eljegesedést követő időszakban (Kr. e. 8 200 – 6 800) a jégtakarók végleg visszavonultak, és Közép-Európa melegebb lett. A síkvidéki területeket borókás, nyíres, tölgyes, hársas tajgaerdők borították.

A következő időszakban (Kr. e. 6 800 – 5 500) ugyan melegebb lett, de a csapadék mennyisége számottevően csökkent. Terjedtek a növényzet melegkedvelő elemei, és növekedett a puszták területe. A ligeterdők szintje feljebb húzódott, a vegyes lombos erdők (tölgyesek) az 5-600 m-es magasságig alkottak összefüggő övet, majd e felett fenyvesek váltották fel őket. Déli irányból kezdetét vette a bükk terjedése.

A jégkorszakot követően a legmelegebb időszak (Kr. e. 5 500 – 2 500) átlaghőmérséklete a mait mintegy 3 C°-kal múlta felül, kifejezetten óceáni jellegű volt a klíma. Ez elsősorban az elegyes tölgyesek számára volt kedvező, társulásaik összetétele a maihoz igen hasonló képet mutatott. A 700 m-es magasság feletti szinteken a túlevelűek elegyedésével lombos-túlevelű őserdők alakultak ki.

A növénytakarót átformáló tényezőként léptek fel ebben az időben a neolitikum és a bronzkorszak emberi közösségei. A letelepedéssel járó életformaváltás ezen oldala a szántóföldek és legelők létrehozása végett az erdők égetéses irtásában és kultúrnövények termesztésében nyilvánult meg. Elsősorban az alföldi, síkvidéki területek erdőssztyeppéi alakultak át kultúrsztyeppékké.

A következő éghajlati fázisban (Kr. e. 2 550 – 500) a csapadék mennyisége csökkent, a középhőmérséklet 1-2 C°-kal magasabb volt a jelenleginél, ami a növényzet egyes elemeinek szétterjedése számára kedvezőtlen feltételeket teremtett. Az ártéri ligeterdők a vízfolyások menti szűk szegélyzónákba szorultak vissza, és a mocsarak, lápok, nedves élőhelyek területe is csökkent. A sík területeken és a vastagabb termőrétegű dombvidékeken a tölgyesek, 400-500 m-es szint felett a bükkösök alkottak összefüggő övezeteket. A bükkös zóna felső részén (800-900 m magasságban) ugyan megjelentek a túlevelű fajok, de összefüggő erdőket már csak az Ipoly forrásvidékén alkottak.

A növénytakaró állapotát befolyásoló legjelentősebb tényezővé a bronz- és vaskori ember lépett elő. A szántóföldek és legelők területének bővítése erdők felégetése árán valósult meg, s növekedett a fa anyagában történő felhasználása is. A legnagyobb veszteségek a könnyen megközelíthető sík- és dombvidéki tölgyeseket érték.

Kr. e. 500-tól Kr. u. 500-ig a hőmérséklet fokozatos csökkenése következett be, az éghajlat a maihoz hasonlóvá vált. A vegetáció természetes fejlődése már csak kis változásokat hozott, de ennél jóval erőteljesebbé vált az emberi beavatkozás, mely már a táj külső jegyeit is átformálta. Tovább terjedt a legeltető- és földművelő gazdálkodás. Különösen nagymértékben növekedett a szántóföldi terület a kelták vidékünkre történt érkezése után. Gyakorivá váltak a háborúk következményeként pusztító erdőtüzek, s elterjedt a rómaiaktól átvett fűrész használata is. Az Ázsiából érkező vándorló törzsek nyomására az emberi közösségek keletről Közép-Európa felé nyomultak. A lakott területeken már jelentkezett a talajerózió hatása. A kultúrsztyepek területe növekedett, a fakitermelés, faégetés és más közvetett hatások révén, például a vizek lecsapolása miatt, jelentősen csökkent az ártéri ligeterdők területe. A ligeterdőkben ekkor már előfordult a ma is fellelhető összes növényfaj a nem őshonos (behurcolt) fajok nélkül.

Az erdőssztyepp növényzet az alföldi őserdők szegélyén természetes úton terjedt el, de másodlagosan az irtásos, erodált területeken is megjelent. Az emberi tevékenység nyomán legjobban a dombvidéki tölgyesek erodálódtak; a cseres tölgyesek, a gyertyános-kocsányos tölgyesek, és a kárpáti gyertyános tölgyesek. A bükkösök az 500-800/900 m-es magassági zónát foglalták el, legfeljebb túlevelűekkel vegyültek, és elegyes őserdők alkottak. Más növényzeti típusok az Ipoly vidéken nem fordultak elő.

A XIII. században veszteségként érte az erdőket a legelőgazdálkodás újabb hulláma, az ércbányászat és -feldolgozás fellendülése. Az erdőterület ekkor végbement csökkenése mind a mai napig észrevehető, például a Korponai-fennsík területének mindössze 25 %-át borítja erdő, mely fokozott árvízveszélyt jelent az itt élők számára.

Az Ipoly folyó völgyét elsősorban mezőgazdasági célok szolgálata alá rendelték. Az eredeti ligeterdők átalakultak félig természetes rét- és legelő társulásokká, illetve legnagyobb arányban szántóföldekké.

Ipoly menti növénytársulások

Növényföldrajzi szempontból vizsgált területünk a Pannóniai Flóratartomány Matricum flóraidékének nyugati tagjaként sajátos határhelyzetben van. Érintkezik egyrészt a Nyugat-kárpáti Flóratartományhoz tartozó Elő-Kárpátok flóraidékkel, másrészt a Börzsönyben található pilisi és a nógrádi flórajárás.

A tipikus pontusi-pannon növényfajok az érintett növényzeti formációkban (vízi és ártéri mocsári társulások) ritkábban fordulnak elő, mint a közeli sztyepp jellegű, napsütötte sziklás lejtőkön. Ez a jelenség

az ártéri növénytársulásokat befolyásoló ökológiai tényezők (vízellátás, talajtípus, talaj-kémhatás, az elárasztás rendszere, tápanyagszállítás, művelési mód) eredményének tudható be, amelyek elnyomják, például a tengerszint feletti magasság, a klimatikus tényezők hatását. Ezek az őshonos társulások (például ártéri mocsárrét, fűz-, nyárliget erdők, égeres láperdők) érintkezésben voltak a régi folyóhordalékokon, a régebbi löszteraszokon, de mindenekelőtt a Korponai-fennsík, az Ipoly-menti dombvidék és a Börzsöny gyertyános tölgyeseivel, a kárpáti és pannon melegkedvelő, szárazságtűrő tölgyesekkel és a csertölgyes erdőkkel.

Az érintett területeken lévő társulásokat az emberi tevékenység mintegy 6-7 000 évvel ezelőtt kezdte befolyásolni. A történelem folyamán kiirtották az eredeti ligeterdőket, az ártéri mocsárrétek nagy részét a vízviszonyok rendezésével, lecsapolásokkal szántóföldekké alakították.

A terület élővilága az 1960-as és '80-as években alapvető változásokon ment át. Az Ipoly medrének szabályozása mintegy 2 000 hektáron, és az azt követő rekultivációs munkák az eredeti Ipoly meder nagyobb részének, a holtágaknak, a vízborította mélyedéseknek, ligeterdőknek, a patakmenti növényzetnek szinte teljes pusztulásához vezettek. Kedvezőtlen hatással voltak az itt élő társulásokra a mezőgazdasági területekről a víz által idehordott növényvédőszer-, trágya- illetve műtrágyamaradványok is, amelyek belekerülve a vízi ökoszisztémákba tápanyag-feldúsulást okoztak, elősegítve a vízterületek gyors feltöltődését, benövését. További káros hatást jelentett a talajvízszint csökkenése, gyomnövények terjedése, a terület teljes kiszáradása, szárazságedvelő növényi fajok megjelenése, akácok telepítése és szabad terjedése, valamint a terület tájlesztettkai értékének és ökológiai stabilitásának csökkenése. Az Ipoly alsó szakaszán végzett szabályozási és rekultivációs munkák az itt élő természetes ökoszisztémák terjedelmének megfelelő állat- és növénytársulás-tani kutatások elvégzése nélkül valósultak meg.

A gazdaságilag hasznosított területek (ecsetpázsit-kaszálórétek) a ligeterdőket helyettesítő másodlagos társulások, amelyek a vízháztartás fenntartása és helyes művelés esetén magas hozamú, jó minőségű takarmányt szolgáltatnak. Ezeknek a réti társulásoknak azonban igen jelentős ökológiai funkciója is van: vízvédő, eróziócsökkentés, sok értékes növényfaj kedvező élőhelye, pufferhatás, mikroklimatikus-, és tájlesztettkai hatás.

Ipoly-menti társulások – melyek közül a jellemző fajok elszegényedőben, élőhelyeik pusztulóban, sok e területre eddig jellemző és gyakori növényfaj a kipusztulás határán található.

- A vízben és a mederfenéken gyökerező vízi és lebegő társulások

Ilyen társulások találhatóak a holtágakban, például Ipolyság, vízelvezető csatorna; Ipolyvisk, ipolyi homokok; Ipolypásztó, holtág a faluban; Kiskeszi mocsár; István-majori holtág.

- Nádas és magassásos társulások

Jelenlegi előfordulások: Szurdok, védett tó Tesmag mellett; Ipolypásztó, Békás; Kiskeszi mocsár; Istvánmajori-holtág.

- Nedves rétek és legelők társulásai – kaszálórétek

Lelőhelyek: Ipolyhídvég, Ipolyrétek; Tesmag, Szurdoki rétek; Ipolydamásd – Szob, Ipoly rétek.

- Ruderális, többnyire másodlagos, taposott útmenték sebzett társulásai

Az Ipoly mentén, az itatóhelyeken, a szarvasmarha csordák útjain, a mezei utak és a homokbányák medrei mentén kialakult állandóan taposott területeken találhatóak ezek a másodlagos, ruderális jellegű értékes természetes társulások.

- Laza és kötött homoki társulások

Fontosabb előfordulások: Pereszleny, Ipolyvisk, Ipolyszete homokdűnéi.

- Fűz-nyár ligeterdők (puhafű ligeterdők)

A ligeterdőket a történelem folyamán kivágták, és rétekké alakították át. Az Ipoly meder szabályozása előtt és a területek lecsapolása után pedig a réteket felszántották. A ligeterdők növényállománya csak mint az Ipoly parti növényzete maradt fenn, ahol fontos szerepet tölt be: növény és állatfajoknak nyújt menedéket, gátolja az eróziót, jelentős mikroklimatikus és tájlesztettkai hatásokkal rendelkezik. Előfordulások: Ipolyhídvég, Tesmag, Ipolyvisk, Ipolyszete, Drégelypálánk, Hont.

- Láperdők, égeresek és füzesek

Égeresek csak kisebb területen fordulnak elő, nagyjából mélyedésekben és olyan általában ingoványos területen, ahol a vegetációs időszakban víz borítja a talajt, például Ipolyvisk melletti égeres.

- Alföldi ligeterdők – keményfa ligeterdők

Alföldi ligeterdők az érintett területeken nem maradtak fenn. Előbb rétekké alakították őket, később felszántották. A keményfa ligeterdők fajai (vénicfa, közönséges szil, magas kőris, kocsányos tölgy, közönséges gyertyán, májusfa vagy zelnice, egybibés galagonya, kökény, csíkos kecskerágó) a parti növényzet közé keveredve fordulnak elő. A ligeterdők a magasabb löszteraszokon Ipolyvisk határában, a Korponai-dombvidék lábainál és az Ipolymenti-hátságban tölgyerdőkbe mennek át.

- Akácok társulása

Az akácok másodlagos társulások, amelyeket a tönkretett területeken telepítettek nagyrészt a löszhordalékok erodált sávjaira és a mozgó homokra. Mivel az akác jól viseli a talajvíz süllyedését, a parti állományokba is behatol, és kiszorítja az ott honos fajokat. Nagyobb állományok találhatóak Ipolyság, Ipolyvisk, Ipolypásztó, Peröcsény és Tésa környékén.

A Börzsöny-vidék növényföldrajza

A Börzsöny hegység természetes növényzete az országban talán legkevésbé háborgatott. A hegység legnagyobb részét összefüggő erdők borítják, csak a Déli-Börzsöny hegyhátain, a Dunakanyarban és a kisebb medencékben irtották ki az erdők nagy részét.

Természetes erdők

A tájegység klimatikus adottságai alapján teljes egészében megfelelő feltételeket biztosít a zárt lombos erdők tenyészetéhez.

Az alacsonyabb (300 méterig terjedő) területek, dombhátak és kismedencék a mezőgazdaság színterei, a magasabban fekvő részeket erdők: a hegyek lábát akácok, a peremhegységet gyertyános-tölgyesek, cseres-tölgyesek borítják. A peremhegyvidéken, 400-700 méteres magasságban a fakó erdei talaj uralkodik, amely mezőgazdasági művelésre (pl. szőlő) csak helyenként alkalmas, az aljnövényzet nélküli bükkerdők miatt egyébként savanyú kémhatásúvá vált.

A zömében eróziós anyagból (andezit, kvarckavics, homok, agyag) álló öntéstalaj a középszakaszk jellegű patakok völgyében fordul elő (Börzsönyi- és Kemence-patak), s a gyors humusz-felhalmozódás következtében dús fűvű, sarjút is adó rétek borítják. A párás, mély völgyekben szurdokerdők alakultak ki. A vízfolyások mentén hegyi égerligetek is megjelennek.

Vidékünk magasabb hegyvonulatán (700 m felett) képződött a sötét erdei talaj: az andezit, andezittufa alapkőzetten viszonylag vékony termőréteg alakult ki a málladékból és az avarból. Ez a régió már kizárólag erdőterület, amelyet a helyenként előbukkanó, kopár sziklás csúcsok tesznek változatossá.

Jellemző fafaja a bükk, a zárt lomboszat alatt szegényes aljnövényzettel. A szeles, napsütötte csúcsok környékén a magas kőris, a juhar és a hegyi szil az uralkodó. Az 500-800 méteres övezetben hegyi kaszálórétek is előfordulnak. A hegységben őshonos fenyőövezet nincs, a fenyőerdők telepítettek. Az erdőkben (erdőszéleken, tisztásokon) sokféle cserje és még többféle lágyszárú növény található.

27. Bükkös a Salgóvár alatt (a szerző felvétele)

A Magas-Börzsönyben megművelt terület alig van, az összefüggő bükkös erdőtakarót helyel-közzel csak az irtások csúfítják. A bükkös a déli lejtőkön 500 métertől, az északon már 250 métertől felfelé beborítja a hegyoldalakat. Az uralkodó bükkös társulások mellett a tölgy gyertyánnal társulva fordul elő. A sziklás gerincéleken honos még a hárs, a hegyi szil, a magas kőris és a juhar is. A bükkös társulásai alatt az aljnövényzet gyér, néha teljesen hiányzik is.

28. Aljnövényzet Nagy-Hideg-hegyen (a szerző felvétele)

Kultúrerdők

A hegységperem cseres- és gyertyános tölgyeseinek helyén nagy kiterjedésben találhatóak akácok, sokfelé előfordulnak telepített erdeifenyvesek, feketefenyvesek, az Ipoly völgyében néhol kultúrnyárasok és vöröstölgyesek is. Többhektáros szelídgesztenyés van Nagymaros és Diósjenő határában, de kisebb foltokban máshol is előfordulnak gesztenyeligetek, pl. Perőcsény erdeiben. A bükkös öv telepített kultúrerdei a lucosok, és vörösfenyvesek. A vörösfenyő többnyire bükkal elegyes állományokban található. Réz Ernő erdőmérnök 1934-ben azt írta, hogy a vörösfenyő a Börzsönyben őshonos, s erre vonatkozó okmányokat is említett.

Cserjések

A sziklás hegygerincek és hegykúpok tetején, elsősorban a Délnyugati- és a Központi-Börzsönyben elterjedt a szirti gyöngyvesző. Többnyire peremhelyzetű hegyeken száraz tölgyesek szélén alakul ki a csepleszmedgy cserjés. A falvak körüli hegylábakon, parlagokon, elhagyott legelőkön gyakoriak a galagonyás-kökényes-vadrózsás töviskesek. A szobi Kerek-hegy lajtmészkövén és a nagybörzsönyi Hosszú-bérc lábának márgás homokján borókás is előfordul. Bükkös vágás területeken és az összetört állományokban tömegesek a cserjés szeder, málna, kecskefűz, fekete- és fürtös bodza alkotta vágáscserjések. Rekettgyeűzes erdei lápszem található többek között a kóspallagi Kapitány-réten.

Sziklagyepek és lejtősztyepprétek

A napsütötte, köves-sziklás vázталajú lejtőket (Nagy-Mána, Szarvas-kő, Drínó, Cicőke) szilikát-szilikahasadék társulás, moha-zúzmó színúziomok és pionír közösségek foglalják el. A perőcsényi Vad-tetőn és az ipolytölgyesi Bánya-hegyen nagy kiterjedést ér el a magyar kőhúros nyílt szilikátsziklagyep. A magyarperjés sziklagyepek részben a vadkár következtében, részben a kőfejtők meddőin alakulnak ki, például szobi Csák-hegy. Igen érdekesek a Nagy- és Kis-Koppány, a Lőrinc-hegy és Só-hegy andezit-lejtősztyeppjei. Elszigetelt jellegűk, jelenlétük alapján, ezeken a hegyeken ősi fátlan kopárok feltételezhetők. Vastagabb erubáz talajokon zártabb, mészkerülő andezit lejtősztyepprétek jelentős vadkárt szenvedő állományai a gyakoribbak. Árvalányhajasok elsősorban a Dél- és Délnyugati-Börzsöny területén gyakoriak, így például a nagybörzsönyi Só-hegyen, a Közép-Galla és a Szent Mihály-hegy délies lejtőin. Alacsonyabb fekvésben, peremhegyi száraz tölgyesek irtásrétjein lajtmészkövön és márgán fajgazdag szállkaperjegyep

elterjedtek. Kötöttebb talajokon főként Törökmező környékén fogtekerceses gyepek jellemzőek. A Déli- és Délnyugati-Börzsönyben szép kifejlődésű, fajgazdag közép-dunai erdőspusztarétek is előfordulnak. Legszebb állományaik a szobi Ruzsás-hegyen és a nagymarosi Eszperantó-hegyen, felhagyott szőlők helyén találhatóak. Értékes, zárt lejtősztyeppré alakult ki a Nagy-Galla ellapuló szoknyáján a Galla-tisztáson.

Rétek, mocsári és vízi növénytársulások

A hegység bükkös és gyertyános-tölgyese övében csak néhány jelentősebb irtásrét található. Fajszegénységük, jellegtelenségük a hosszú elhanyagoltság és a durva bolygatások következtében alakulhatott ki. Közülük értékes a Magas-Tax és a Foltán-kereszt hegyi rétje és a közeli Nyír-rét.

29-30. Őszi virágok Nagy-Hideg-hegyen (a szerző felvétele)

A széles patak völgyek (Kemence-völgy, Szén-patak-völgy) rétjeit korábban legeltették, majd az elmúlt évtizedekben elhanyagolták. Mára jellegtelen franciaperjés kaszálókká alakultak. Kivételt a zebegényi Malom-völgy fajgazdag ecsetpázsitos franciaperjerétjei jelentenek.

Patakparti vörös acsalapus magaskórósok a Kemence-völgyben, a Morgó-patak völgyében, a nagybörzsönyi Bányapusztánál és Nagymaros határában a Szilfa-forrásnál jelennek meg. A bernecebaráti Nagy-völgyben, a nagymarosi Hatló-patak völgyében, a kismarosi Jáger-saroknál patakot kísérő óriás zsurlósok tenyésznek. A források legtöbbje foglalt, ezért csak a Hármás-forrásnál található értékesebb mészkőrű forrásgyep.

A zebegényi Malom-völgyben és a kóspallagi Kis-Hanta-patak völgyében elterjedtek a bánági sásosok, ritkaságokat rejtő növényvilága miatt említést érdemel a királyréti Büdös-tó.

Nagyoroszi határában Pénzásásnál és a letkési Fekete-mocsár vizében a hídörccetkák mocsár állományai tenyésznek, érdekes a Bajdázói-tó hínárállománya.

31. Királyrét, Bajdázói-tó (a szerző felvétele)

Jellegtelen, gyomos száraz gyepek

A hegységperem és a dél-börzsönyi kismedencék területén legelőkön, felhagyott szántókon, szőlőhegyeken nagy kiterjedésű, fajszegény, jellegtelen szárazgyepek találhatóak. Használatukra a legeltetés vagy a kaszálás jellemző. A felhagyott állományok gyorsan vadrózsás-galagonyás cserjésekkel alakulnak.

Az erdőkben (erdőszeleken, tisztásokon) sokféle cserje és még többféle lágyszárú növény található. Az erdőt járó ember gyűjthet erdei virágot, gyümölcsöt, gyógynövényt, gombát. Különösen zamatos az erdei szamóca, málna, begyűjthető az egész évi csipkebogyó- és kamillaszükséglet.

Aki azonban ilyen gyűjtőgető tevékenységre vállalkozik, vegyen megfelelő szakkönyvet és tanulja meg, hogy mit mikor lehet, és szabad-e gyűjteni! Hiszen aki védett növényt tép le, kárt okoz és szabálysértést követ el. A gombák gyűjtése ugyancsak alapos ismereteket igényel, hiszen vannak ehető, akadnak feltételesen ehető, nem ehető, valamint védett gombák, s jelentős részük gyengén mérgező, mérgező vagy erősen mérgező hatással bír.

A Börzsöny az országban a gombák szempontjából a jó termőhelyek közé tartozik. A közelmúltban megjelent kiadvány, *Koczuba József: Gombák a Börzsönyben* a hegység gombászainak kíván segítséget nyújtani a biztonságosabb, bátrabb gyűjtéshez. 125 börzsönyi gomba fotóját, magyar és latin megnevezését, megjelenési idejét, termőhelyét, kinézetét, ehető vagy mérgező mivoltát, valamint összetéveszthetőségét is tartalmazza.

Állatvilág

Az Ipoly vízgyűjtőterülete változatos tájegységekből áll, ennek megfelelően a sokféle növénytípus mellett sokszínű állatvilágnak ad otthont. A Börzsöny legmagasabb részein, illetve az Ipoly felé futó patakok völgyében kárpáti elemek élnek. A hegyek alacsonyabb régióiban és az Ipoly-ártér égereseiben az általános hazai erdőlakók honosak. Az ártértől távolabbi dombokon, a hegyek sziklagyepein ugyanakkor már keleti és déli elterjedésű, pusztai elemek is felbukkannak.

Hasonlóan hazánk legtöbb vidékéhez, a Honti-medence és a Börzsöny-vidék állatvilágának is szembe kell néznie egy sor problémával, mint a növekvő környezetszennyezés, a természetközeli társulások zsugorodása, az erdők, rétek nem megfelelő, túlságosan rövidtávú gazdaságosságra irányuló használata.

Bízató lépések azonban a határ mindkét oldalán történtek. 1978-ban a Börzsöny legértékesebb, közel 18 ezer hektárt kitevő részén létrehozták a Börzsönyi Tájvédelmi Körzetet, majd többévi alapos szakmai előkészítést követően 1997. november 28-án kerekén 60 ezer hektáron jelölték ki hazánk kilencedik nemzeti parkját, a Duna–Ipoly Nemzeti Parkot, melyhez az Ipoly mente és a Börzsöny-vidék is hozzátartozik. A folyó szlovákiai oldalán az Ipolyhídvég és Ipolyság közötti úgynevezett Poiplie – az utóbbi évtizedek szabályozási munkái után is viszonylagos érintetlen állapotban maradt terület – és a Burda-hegység, valamint az Ipoly-dombság déli része Ipolykiskeszi határáig kap/ott/ tájvédelmi körzet szintű védelmet.

Gerincesek

A folyószabályozás előtt az Ipoly igazi horgászparadicsom volt, a múltban pedig megélhetést nyújtott halászoknak, pákászoknak. Halakban ma is elég gazdag az Ipoly vízgyűjtőterülete. A Börzsöny tisztavízű patakjaiban sebes pisztrángok is előfordulnak. A némileg lassúbb szakaszokon él hazánk egyik legértékesebb, fokozottan védett halfaja, a Petényi-márna. Főként a folyó mellékpatakjaiban él, de meg lehet találni magában az Ipolyban is. Érzékeny a szennyeződésekre, kedveli az eredeti állapotú kanyargós mederszakaszokat. A vízfenéken élő apró gerinctelen állatokat fogyasztja. E két faj egyben a legérzékenyebb a vizek elszennyeződésére. A még lassabban folyó vizekben a halfajok száma magasabb, közülük kiemelésre érdemes a magyar és a német bucó, valamint a halványfoltú és a homoki küllő. Valamennyi csikfaj előfordul a területen, így a ritkább balkáni csik is.

A farkos kétéltűek közül a foltos szalamandra elég ritka Magyarországon, de a Börzsöny párás völgyeiben jól érzi magát. Az utóbbi években sikerült kimutatni az alpesi götte jelenlétét is. A farkatlan kétéltűek számos faja fordul elő: barna és zöld varangy, kecskebéka, levelibéka, sárgahasú és vöröshasú unka, erdei béka és gyepi béka. A 2. számú főút alatt Hont és Parassapuszta között az Ipoly árterét és az erdőt a békák szaporodása érdekében átereszek (ún. *békaalagutak*) kötik össze.

32. Foltos szalamandra a királyréti Várhegyen (a szerző felvétele)

A hüllők közül a fűrgegyík, a fali gyík, a lábatlan gyík, a zöld gyík, az erdei- és vízisikló lelhető fel. Meleg sziklás oldalakon, kőfolyásokon haragos sikló kerülhet utunkba, mely a fokozottan védett állatok közé tartozik, s az emberre ártalmatlan.

Igen értékes a madárvilág. A védett madaraknak mintegy 120 faja él itt, és közülük 90 faj rendszeresen költ is. Az emberi lakhelytől mentes Magas-Börzsöny érintetlensége és a Kárpátok közelsége révén főként ragadozó madarakban gazdag. Fontos élő és fészkelő helye több kipusztulással fenyegetett fajnak. A Börzsöny rendszeres fészkelői a parlagi és békászó sas, törpesas, kerecsensólyom, kígyászölyv, darázsölyv, vörös és barna kánya. A ritka fajok közül fészkel az uhu, a holló, a gyurgyalag, kövirigó, vízirigó, császármadár, sőt a fekete gólya is. Fontos átvonuló fajok a rétisas, szirti sas, kékvércse, bajszos sármány, vándorsólyom, sárszalonna, télen pedig a ritkán előforduló hajnalmadár. Az Ipoly kavicsos zátonyainak madarai közül jellegzetes a kis lile és a billegetőcankó, a bozótos partok mentén gyakori a jégmadár. A folyóvölgyi rétek, kaszálók földön fészkelő, védett, vonuló madara a fűrj. Rejtett életmódja miatt leginkább hangja (pittypalatty) hívhatja fel a figyelmet.

A keleti elterjedésű berki tücsökmadár és a délies fülemüle együttes előfordulása figyelemre méltó az égeresekben. Ugyanitt az erdei szalonna rendszeres átvonuló. A cserjeszint rovarevő fajegyüttesének fő tagjai a barátpozsáta, a kisposzáta, az énekes nádiposzáta, a kerti geze és a csilcsalp-füzike. A rigók közül a leggyakoribb a feketerigó, de rendszeres az énekes rigó és a vörösbegy is.

A hegység peremterületén előfordul a fácán, a fogoly, a mezei nyúl és a róka is. A védett emlősállatok közül az erdei cickány, törpe cickány, denevér, mókus, sünn, vakondok, nagypele, mogyoróspele és erdei pele a jellemző. A kisragadozók közül a borz, nyest, nyuszt, molnárgörény, menyét és a hermelin egészíti ki a vidék vadállományát. Az utóbbi időben újra jól szaporodik a már-már kipusztult vadmacska. A nagytestű ragadozók közül a háborítatlan erdőkben időnként feltűnik a hiúz.

A nagyemlősök között az állandó vadállományt az őshonos gímszarvas, őz, vaddisznó képviseli, az erdők, nádasok lakói. A hegység sziklás helyein élnek az 1960/70-es években betelepített muflonok. Jelenlétük káros, hiszen a legértékesebb sziklagyepeket teszik tönkre taposásukkal és a túltrágyázással. A nagyemlősök száma jóval nagyobb, mint az erdő (és természetesen a mezőgazdaságilag művelt terület) „vadeltartó képessége”. Indokolt lenne a jelentősebb mértékű létszámapasztás az erdő- és mezőgazdasági kultúrákban okozott nagy kár, de az állomány minősége miatt is. Az 1980-as években két barnamedve is betévedt a területre. Bár Magyarországon védett állat, egyikük Zebegény közelében puszkavégre került, a másik sorsa ismeretlen.

Gerinctelenek

Alacsony vízállásakor az Ipoly szárazra kerülő mederrészein tömegesen láthatók kagylóléhejak, a folyami kagylók maradványai. A vízszennyeződésen kívül fő ellenségük egy Kelet-Szibériából behurcolt kagylófaj.

Az ízeltlábúak közül a tisztavízű hegyi patakokban él többek között a kövi rák. Fontos indikátorfaj, a legkisebb szennyeződéstől is elpusztul. A Börzsöny patakjaiban élő kis vízcisiga Közép-Európa bennszülött faja. A szárazföldi csigák legtöbb faja is kerüli a túl száraz területeket. Két fajuk a Börzsönyben éri el elterjedési területük keleti határát.

Az ártéri mocsárrétek rovarfaunája május-júniusban a leggazdagabb. Ilyenkor hatalmas tömegű nappali lepke, fürkészdarázs, méh, lágybogár, levélbogár, ormányos- és katicabogár valamint sok-sok egyéb bogár rajzik a virágok körül. A nyári kánikula idejére a poloskák, kabócák és a kaparódarazsak veszik át a vezető szerepet.

A lepkeállomány egyik legjelentősebb eleme a magyar tavaszi fésűsbagoly. A tatárjuharos tölgyesek ritkuló lakója, maga a törzsalak csak hazánkban fordul elő. Valamilyen oknál fogva az Ipoly völgyében gyakoribb, mint másutt. Egy másik, országosan ritkának ismert éjjeli lepke, a gyászbagoly szintén meglepően gyakori ezen a vidéken. Nappal barlangokban vagy leszakadó partfalakat fedő növényzet alatt találjuk, ahol a tömegesen megbúvó példányok zsindeleyszerűen borítják a felszínt.

A bogarak közül minden bizonnyal a pannon laposfutót tekinthetjük a legritkébbnek. A Kemence-patak völgyében került elő az 1950-es években, s ennek az alfajnak ez az egyetlen példánya! 1993 nyarán a drégelypalánki Zabai-rétről került elő egy fekete-narancsvörös színösszeállítású marókafej, holott a marókák többnyire egyszínű fekete bogarak. Magyarországon ez a harmadik lelőhelye. A vizenyős területeken, tavasz végén virágzó sárga nőszirm virágában szinte biztosra vehető, hogy ott lapul a fél centis, fekete alapon fehér pettyes egykarmú ormányos bogár.

Az Ipoly-part nedves, iszapos homokját főleg apró futrinkák lakják. Egy részük a felszínen szaladgál, mások járatokat fúrnak a laza talajba. Ezek között találunk egy apró ásófutrinkát, melynek ötödik hazai példánya e területről került elő. Az égeresek legjellemzőbb bogara a kék égerlevelész. A hegység bokros fiatalosaiban az imádkozó sáskát (ájtatos manó) figyelhetjük meg. Az öreg bükkösökben, a szürkés-kék színekben pompázó, védett havasi cincér él, a Duna–Ipoly Nemzeti Park emblémáján is láthatjuk. Idős tölgyesek lakója a szarvasbogár.

A lefűződött holtágakban, a nádasok aljában állóvízi faunát találunk. Fajösszetételük leginkább két tényezőtől függ: a víz tisztaságától és tartósságától. A mélyebb, tiszta, de növényekben gazdag vizekben sokféle csikbogár, víztaposó bogár, csíbor, vízipoloska, és szitakötő talál otthonra. A pocsolyákban alsórendű rákok (kandicsok, vízibolhák, kagylósrákok) alkotnak gazdag együttest. A nyári kiszáradást csak tartóspeték veszelik át.

Talajszerkezet

A Börzsöny andezitjén általában savanyú humuszos barna erdőtalajok vagy podzoltalajok (fakó erdei talaj) alakultak ki. Ez a talajféleség található meg a peremeket, a medencéket és a völgyeket kitöltő löszön és a jégkori vályogon is.

A Börzsöny talajainak 98 %-a többletvízhatástól mentes. A hegység területének 52 %-át sötét színű erdőtalajok (ranker, erubáz és rendzina) fedik, közülük meghatározó a ranker. Közel azonos jelentőségűek a barna erdőtalajok 46 %-os összborítással.

A terület további egy százalékán található váztalajok, szintén 1 % körül van a lejtőhordalék és réti erdőtalajok borítása.

A hegységből lefutó erek, patakok változatos hegylábi felszínt alakítottak ki, a Börzsöny 300-700 méteres csúcsmagasságú peremi hegyvidékét, és az Ipoly medrét elérve széles sávban hordalékot raktak le. Környékünkön így az Ipoly folyásvidékét a Börzsönyből lefutó patakok hordaléka töltögette fel. Ennek az üledéknek a legfontosabb összetevő anyaga a különböző szemcsenagyságú durvább kavics, homok, illetve a finomabb agyag és iszap. Az Ipoly völgye területünkön alig haladja meg a 105-160 méteres tengerszint feletti magasságot, s ezért a mezőgazdasági művelésre viszonylag kedvező feltételek adódnak.

A talajadottságok legkedvezőbbek az Ipoly mentén, ahol a barna erdei talaj, a folyó menti keskeny csíkban a homokos vályog, öntéstalaj van túlsúlyban. Ezt nevezik a környékén csipakos, csipajagos (ragadós, nedves) földnek.

Képek jegyzéke

1. Ninhurszag az Élet Fájával Szúzából (WIKIPÉDIA, a szabad enciklopédia)
2. A konferencia anyagának tanulmánykötete
3. A nógrádi Várhegy dagadókúpja (a szerző felvétele)
4. A Börzsöny–Visegrádi-hegység, a Burda és a Dunamenti-dombság árnyékolt domborzati képe (Börzsönyvidék 3. 52.)
5. Az egykori vulkán kalderája (a szerző felvétele)
6. Tengeri üledékbe vájt pince Perőcsényben (a szerző felvétele)
- 7-8. Az Oltár-kő és Korona-kő (a szerző felvételei)
9. Az Ipoly középső és alsó folyásvidéke. (Ipoly Füzetek 1., Pataki Zsolt szerkesztő hozzájárulásával)
10. A Börzsöny és a Burda találkozása (a szerző felvétele)
11. A Nógrádi- és a Honti-medence határán: Drégelypalánk és Ipolyhídvég (a szerző felvétele)
12. A Honti-medence Ipolypásztó alatt (a szerző felvétele)
- 13-14. Az Ipolymenti-hátság Ipolyszalkánál és Ipolypásztó Ipolybél között (a szerző felvétele)
15. A főgerinc részlete a Salgóvárról (a szerző felvétele)
16. A mellékgerinc a Csóványosról (a szerző felvétele)
17. Lábunk alatt völgyek, bércek és erdőrengeteg (a szerző felvétele)
18. Az Északi-Börzsöny a Drégelyvártól (a szerző felvétele)
19. A Nagy-Galla kettős kúpja Szalka határából (a szerző felvétele)
20. A Déli-Börzsöny háttérben a Pilissel Nagy-Hideg-hegyről (a szerző felvétele)
21. A Kóspallagi-medence (a szerző felvétele)
22. A Helembai-hegység északkeleti része a Leléd-Ipolydamásdi-szurdokban (a szerző felvétele)
- 23-24. A Spartacus-forrás a Magas-Börzsönyben és a Mária-kút a Csák-hegyi kőbányánál (a szerző felvételei)
25. A Kemence-patak Bernecebaráti alatt (a szerző felvétele)
26. A Búr patak Százdánál (WIKIPÉDIA, a szabad enciklopédia)
27. Bükkös a Salgóvár alatt (a szerző felvétele)
28. Aljnövényzet Nagy-Hideg-hegyen (a szerző felvétele)
- 29-30. Őszi virágok Nagy-Hideg-hegyen (a szerző felvételei)
31. Királyrét, Bajdázói-tó (a szerző felvétele)
32. Foltos szalamandra a királyréti Várhegyen (a szerző felvétele)

Felhasznált irodalom

- BÁLINT JÚLIA 2009 Ipolyszakállós földrajza. Évfolyammunka. Alapiskola és Óvoda, Ipolyszakállós A Börzsöny, a Naszály és a Helembai-hegység. [Szerk.] Faragó Imre. 2. kiadás. Budapest, 2008.
- Börzsönyvidék 3. Földtani kutatások eredményei a Börzsönyben. [Szerk.] Fésű József György, Hála József. Kiadja a Börzsöny Múzeum Baráti Köre, Szob, 2005.
- BULLA BÉLA dr. 1964 Magyarország természeti földrajza. Egyetemi tankönyv. Tankönyvkiadó, Budapest
- Burda – Ipeľská pahorkatina. Harmanec, 2007.
- BURKOVSKI, JULIUS 1997 Természetvédelmi tevékenység a folyó szlovákiai oldalán (magyar és szlovák nyelven). In: Az Ipoly-vidék természeti képe 2. 7. és VII.
- DAVID, STANISLAV 1996 A vegetáció fejlődése az Ipoly vidék szlovákiai részén (magyar és szlovák nyelven). In: Az Ipoly-vidék természeti képe 1. 9-12. és IX-XII.
- 1997 Az Ipoly középső és alsó szakasza mentén elterülő szlovákiai területek vegetációja (magyar és szlovák nyelven). In: Az Ipoly-vidék természeti képe 2. 8-13. és VIII-XIII.

- DELY KÁROLY 1966 Börzsöny útikalauz. Sport, Budapest. Melléklet: A Börzsöny hegység turistatérképe. Kartográfiai Vállalat
- DOBROVOLNI ANTAL 1935 Szakállos község Emlékkönyve /Pamatná kniha obce Sakáloš – a legrégebb időktől 1935. évig monográfia szerű alakban. Szakáloš
- A Dunakanyar és az Alsó-Ipoly mente kerékpáros- és vízitúra kalauza. I. Írta és szerkesztette: Bakó Levente, Kelemen Zoltán, és Sólyom Péter; Vác, 2000. (Magyar, angol és német nyelven). II. Írta: Bakó Levente, Budai Krisztina, Kelemen Zoltán és Sólyom Péter; Vác, 2002. (Magyar és angol nyelven)
- GAÁL LAJOS dr. 1996 Az Ipoly folyó kialakulása és földtani fejlődése (magyar és szlovák nyelven). In: Az Ipoly-vidék természeti képe 1. 1-4. és I-IV.
- GÁBRIS GYULA dr. – VOJNITS ANDRÁS dr. Vulcanus gyermeke – A Börzsöny. TermészetBÚVÁR, XLVI. évf. 1999/5. 19-22.
- GALAMBOS FERENC – PAPP REZSŐ – RUSVAY TIBOR dr. – SZIKORA JÁNOS – TÓTH ISTVÁN 1986 Vác és a Börzsöny vidéke. DUNATOURS – Börzsöny Baráti Kör
- HABÁN ILDIKÓ [Irányító szerk.] 1999 A Börzsöny és az Ipoly völgye. Turistaatlasz és útikönyv. Cartographia Kft., Budapest
- HEVESI ATTILA – KOCSIS KÁROLY 2003 A magyar-szlovák határvidék földrajza. Katedra könyvek, 27. Lilium Aurum, Dunaszerdahely
- HORVÁTH GERGELY dr. – MARI LÁSZLÓ 1996 Az Ipoly-völgy magyarországi szakaszának természetföldrajzi viszonyai (magyar és szlovák nyelven). In: Az Ipoly-vidék természeti képe 1. 5-8. és V-VIII.
- IPOLYI ARNOLD 1854 Magyar Mythologia. Kiadja Heckenast Gusztáv, Pest. Hasonmás kiadás: Európa Kiadó, Budapest, 1987.
- Az Ipoly-vidék természeti képe 1. – Zobrazenie krajiny údolia Ipl'a 1. Ipoly Füzetek 1. – Ipeľské zošity 1. [Szerk.] Pataki Zsolt. Kiadja: Ipoly Unió Környezetvédelmi és Kulturális Egyesület – Ipeľská Únia; Balassagyarmat, 1996.
- Az Ipoly-vidék természeti képe 2. – Zobrazenie krajiny údolia Ipl'a 2. Ipoly Füzetek 2. – Ipeľské zošity 2. [Szerk.] Pataki Zsolt. Kiadja: Ipoly Unió Környezetvédelmi és Kulturális Egyesület – Ipeľská Únia; Balassagyarmat, 1997.
- KARÁTSON DÁVID 1997 A Börzsöny. In: Magyarország földje – kitekintéssel a Kárpát-medence egészére. 329-330.
- 2005 A Börzsöny vulkáni fejlődéstörténete. In: Börzsönyvidék 3. 27-75.
- KOCZÓ JÓZSEF 2004 Vámosmikola és környéke. Honti Füzetek 6. Vámosmikola
- 2009 (a) Hagyomány – munka, játék és szokások Ipolytólgyesen a XX. században. Ipolytólgyes
- KOCZUBA JÓZSEF 2010 Gombák a Börzsönyben. Börzsönyvidék 4. Börzsöny Múzeum Baráti Köre, Szob
- KORDOS LÁSZLÓ dr. – VERES LÁSZLÓ 2005 Ősvilágunk képekben. Földünk 500 millió éves múltja. Tengerszem Könyvek. Szalay Könyvkiadó, Kisújszállás
- KORPÁS LÁSZLÓ 1997 A Visegrádi-hegység. In: Magyarország földje – kitekintéssel a Kárpát-medence egészére. 327-328.
- 2005 A Börzsöny és a Visegrádi hegység földtani felépítésének vázlata. In: Börzsönyvidék 3. 9-26.
- KOVÁCS TERÉZ 2010 A paraszti gazdálkodás és társadalom átalakulása. L'Harmattan Kiadó
- Krupinská planina – Dudince. Harmanec, 2007.

LÁNG SÁNDOR 1955 A Mátra és a Börzsöny természeti földrajza. Földrajzi Monográfiák I. [Szerk.] Koch Ferenc. Akadémiai Kiadó, Budapest

Magyarország földje – kitekintéssel a Kárpát medence egészére. 1. kiadás. [Főszerk.] Dr. Karátson Dávid. Pannon Enciklopédia 6. k. Kertek 2000 Kiadó, Budapest, 1997.

MERKL OTTÓ dr. 1996 Az Ipoly vízgyűjtő területének állatvilága (magyar és szlovák nyelven). In: Az Ipoly-vidék természeti képe 1. 13-16. és XIII-XVI.

NAGY JÓZSEF 2007 A Börzsöny hegység edényes flórája – Vascular flora of the Börzsöny Mountains. ROSALIA. A Duna – Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság tanulmánykötetei 2. Budapest

NEMZETI PARK 2009 Nemzeti park a Dunakanyarban – A Duna-Ipoly Nemzeti Park. [Szerk.] Kézdy Pál és Kővári Anita. Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest

PÉCSI MÁRTON – SÁRFALVI BÉLA 1960 Magyarország földrajza. Akadémiai Kiadó, Budapest

PINTÉR ZOLTÁN 1996 Mitológiai kislexikon. Szalay Könyvkiadó és Kereskedőház Kft. Kisújszállás

SZATMÁRY ISTVÁN 1970 Vámosmikola 25 éve. 1945 – 1970. Vámosmikola – Szob. PmL. 209/1.

VÁLYI ANDRÁS 1796-1799 Magyar Országának leírása. I-III. k. Pest

WIKIPÉDIA, Kovácspataki-hegyek. Letöltés: 2013. márc. 3.

KŐ-SZABÓ IMRE

Éber Szarka és a szemafor

A pályaudvar hét vágánya eléggé hosszan nyúlt el a város szélén. Ahol a váltók voltak, ott volt egy kis bódé, ebben ücsörgött éjjel-nappal, felváltva egy kékruhás vasutas, piros zászlóval. Neki az volt a dolga, hogyha jött egy vonat, akkor a forgalmi irodából ide telefonáltak és megmondták, melyik vágányra jön. A vasutas pedig különböző karok le és felhúzásával állította a váltókat, meg a jelzőt, hogy szabad a vonatnak bejönni, vagy éppen ott várakozni kell, kint a jelzőnél.

Ettől a kis bódétól úgy ötszáz méterre, a jelző közelében lakott egy magas fa tetején az Éber Szarka. Nem volt már mai gyerek, jó pár telet megért a környéken, de leginkább itt a vasút mellett szeretett lakni. Mivel őt egy eléggé éber és kíváncsi madárnak tartották, persze errefelé sok minden történt és így volt is miről beszélni. Jöttek, mentek a vonatok. Volt köztük hosszú, sok kocsiból álló tehervonat, de napjában kétszer egy-egy gyorsvonat is elvágta itt. Ez az IC-nek becézett, villanymozdonnyal húzott szerelvény, sokszor szélsőséggel száguldott el a fészek alatt. Éber Szarka ilyenkor még a kocsikat sem tudta megszámolni, csak a nagy suhanást érezte, meg azt tanulta meg az évek során, ha a karos jelző felfelé áll, az szabad! Ha vízszintesen, akkor a vonatnak ott meg kell állnia. Ennek ugyan most nem tulajdonított nagy jelentőséget, azt hitte, csak a bódés vasutas jókedvén múlik, hogy felállítja, vagy úgy hagyja.

Napjában többször elhagyta fészekét, élelem után kutatva. Nem volt válogatós, mert megevett ő mindenféle magot, rovar, sokszor még az elhullott madarak maradványát is megkóstolta. Úgy gondolta, ettől olyan csillogó a tolla, szerette ruházatát, amely feketéből és fehérből állt. A szárnyvégei voltak fehérek, meg a nyakát fogta körül egy fehér gallér. Szóval ez olyan előkelő viselet volt, nem is titkolta, hogy tetszeleg benne, mert amerre repült, csörögve beszélt erről is, meg mindenféléről, amit csak látott. Sokfelé a népek örömhözónak, jó hírek futárának mondják. Azonban van, ahol ennek az ellenkezőjét állítják róla, a sötét erők boszorkánymadarának tartják. Azért mondják azt, mert fekete-fehér tollazatát tekintve nem öltött teljes gyászt Krisztus halálakor. A kétféle vélemény nem érdekelte, de azt sem tagadta, hogy ő a tolvajlás szimbóluma, egy biztos, a fényes tárgyak izgalomba hozzák, és ha egy módja van, akkor azt megszerzi.

Egyik nap, élelemszerző körútjából tért hazafelé, elrepült a vasúti őrbódé felett. Láta, hogy az éppen szolgálatot teljesítő vasutas egy nagy kalitkába tett papagályát etette. Gondolta is, milyen jól megy a dolga ennek a madárnak, neki csak úgy odaszórják a magokat, és kedvére lakmározhat. De aztán tovább repült és éppen lassított, hogy a fészekre leereszkedjen, mikor a sínek között valami fényes, csillogó tárgyat pillantott meg. – Ezt megnézem! – mondta hirtelen és le is ereszkedett. Csőröbe fogta, de nagyon nehéz volt, leejtette, akkor meg éles, csörömpölő hangot adott. Nagyon kemény volt. Nézegetett jobbra is meg balra a meglepetéstől, tekergette a nyakát, aztán hirtelen megpillantotta, hogy ez a csillogó darab az egyik vasúti sínből hiányzik. Sok mindent látott ő már, meg hallott is, azt is többek között, hogyha hiányzik a sínből egy darab, kisiklik a vonat! Éber Szarka megijedt, izgalom fogta el, tenni kell valamit. Az egy biztos, mert ezt már tapasztalta, hogy annak a jelzőnek így vízszintesen kell maradnia, mert akkor a vonat ott meg fog állni. Felreppent, éles hangon csörgött, mondta a magáét, de nem változott semmi. Hirtelen odarepült a bódéhoz, ott elkezdett kiabálni, de a vasutas nem tudta mire vélni a szarka nyugtalanságát. Legyintett a kezével, még fel is kiáltott: - Hess! Hess! – és a bódé felé fordult.

Éber Szarka érezte, itt most minden tudására szüksége lesz, kibeszélő készségét elővette, mondta a körülötte elrepülő madaraknak, de ügyet sem vetettek rá. Már vagy az ötödik kört írta le a bódé, a jelző és a fészek körül, folyton csörögve, kiabálva a veszélyről, amikor egy Öreg Varjú szólította meg: - Mit beszélsz te itt, össze-vissza? Éber Szarka még levegőt sem vett, úgy mondta el a bajt. – Szólni kell a vasutasnak, állítsa meg a vonatot! A varjú nyugodt maradt, annyit mondott, nem tud emberi nyelven, nem tud beszélni a vasutassal. Éber Szarkának eszébe jutott, hogy ott a bódénál van egy papagáj, az tud emberiül beszélni, annak kell megmondani, az majd szól a vasutasnak.

Ebben a bajban az volt a szerencse, hogy a varjú öreg volt, tapasztaltabb, járt már Ázsiában és ott megtanulta a papagáj nyelvet. Az Éber Szarka és az Öreg Varjú gyorsan szárnyra kelt és a vasutas bódéhoz repültek. Röptükben azonban látták, hogy a jelzöt már felállították, tehát a vonatoknak szabad bejárást adtak. A bódé tetején landoltak, a papagáj meg is ijedt egy kicsit, de amint az Öreg Varjú tolmácsolta a helyzetet, felborzolta színes tollazatát és ráförmedt a vasutasra: - Azonnal állítsd a jelzöt tilosra, mert eltört a sín! A vasutas tágra nyitotta szemét, nem szólt egy szót sem, egy kart lehúzva engedelmeskedett.

Éber Szarka és az Öreg Varjú már a levegőben repülve látták, hogy a jelző tényleg tilosat jelez és a gyorsvonat ott áll előtte. Mind a ketten megnyugodtak. Éber Szarka azért, mert érezte, nem volt hiábavaló a rovasára felhozott mindenkori kíváncsiság. Ez mentette meg a vonatot a kisiklástól. Az Öreg Varjú pedig azért érzett meglepetést, mert segítségét nyugtázta így: - Mindig jó az öreg a háznál!

FARMOSI LÁSZLÓ

versei

Alkímia

Lányok édesanyák jó volt bennetek lakni
februári gerlebúgást tiszafa alatt hallgatni
Ereszek alatt tűzhely mellett megérteni a mennyet

Lányok édesanyák jó volt menedék merülve
áradt folyókkal tengerrel napszikkákkal egyesülve
Édes sós sodró világgal gyönyörű fénygömb formákkal

Lányok édesanyák jó volt mesével szállni
élet fölé nőtt fészkeket áhítón megcsodálni
Fölsismerni eredetem ölvényű világegyetem

Lányok édesanyák jó volt bennetek aludni
angyal tisztaságban szívdobbanásba halkulni
Belélegzett csönd felett lenni romlatlan gyerek

Lányok édesanyák jó volt jóságban élni
fagytól haláltól babonától nem retenni nem félni
Áldtak csípők homlok-Holdak el nem temetett a holnap

Lányok édesanyák jó volt bennetek eredni
szerelem-bölcsős lelkeket újra felnevelni
Otthonomban földi Földben nőni csend mögötti csöndben

Lányok édesanyák jó volt titkokon belül
szirmok szirmából az ember egészre kerekül
Miképpen álom játék talán legszentebb ajándék

Lányok édesanyák jó volt veletek kelni
hófúvás szemfedő mögött örök életre kelni
Szemérem lobogó selymek csillagképbe emeltek

Lányok édesanyák jó volt együtt nevetni
mindent betöltve Napban megnemesedni
Atlantisz előtti tájban Szaturnusz-glóriásan

2013. Boldogasszony hava, Zugló

Ígéret hava

Az istenek hegyen laknak
magasban laknak a hegyen
Golgotának Strázsának hívd
mindegyik fölött végtelen

Az istenek hegyen laknak
ködök párák folyók fölött
álmok álmában álomban
ahol a lélek már örök

Az istenek hegyen laknak
hála nékik boldog hála
Halálok felett hófehér Himalája

Irdatlan világba bújva
hová fölleng a gerleszó
Noé bárka áldás Jézus szelíd hajó

Múlhatatlan és derűsen
ott éltem én gyerekkoromban
apám földöntúli hite otthonomban

Hármashatár-hegy hulláma
honnét minden idelátszik
tavak messzi tengerek fénye világlik

Az istenek hegyen laknak
harmatok gyapja palástjuk
Óriás tölgyek oszlopa
léleklő csend-orgonájuk

Az istenek hegyen laknak
Gaia-szirmai szélén
Magasan fönn az égbe már
mégis az emberszív mélyén

2013 . Május hó, Testvér-hegy

CSÁKY KÁROLY

Képvázlat

Alakonyodik.
Sötét tűhegyek varrják
az est hálóingét,
mint hajdani takácsok
mesebeli császárnak ruháját.

Mire elfogynak
a földi fények,
csak az ég
csillag-gombjai csalogatják
a táj
szerel-
meseit.

Ősz (Vác, Sétány)

KISS - SIMON MIKLÓS

versei

Őrült sztori

...összezúzatik
itt az emberség nem kell
e világra, hol

érték az értéktelen
igaz ami hazug és

védtelen minden
jószág a mocsok szépség
erény az mi torz

s egy szörny szeliden fal
fel – „sorry” – és mosolyog...

Metamorfózis

és a szimbiózis áldott együttléte után
elfakadó burokból útra kél az élni vágyás
és megtétezik az első lépés a kálvárián
megfeszülve fájdalmak között mégis megdicsőülve
és megszületik a legelső győzelem
ebben a győzteseket piedesztálra emelő világban

és az első levegővétellel a tüdő tüdővé válik
és apró végtagok által a mélyben szunnyadó erő
mozdulattá alakul
és az első felsírással a torok torokká lesz
és az első csepp anyatejjel a gyomor betölti
gyomor szerepét
és a szemhéjak alól előbukkanó szem
fénylő csillaggá változik

és a születés szennyétől megtisztított test ölelésével
minden megpróbáltatás anyai örömmé nemesedik

Kell az nekem?

Kell az nekem:

mindennap újra és újra csinálni,
Paprika Jancsiknak dolgozni, ugrálni?
Pojácák között mókuseréken rohanni,
gögös törpék előtt szélmalmon forogni?

Kell az nekem:

mindig a parancsoknak eleget tenni,
a hatalom markában jó polgárnak lenni?
Nap mint nap ostobák közt játszani a hülyét,
helyet kérni ott, hol félti mindenki a helyét?

Kell az nekem:

örökkön-örökké befogni a szám.
Elhalkulni, amikor egy „olyan” a közelemben jár?
Figyelni azokat, akik figyelik, mit csinálok,
találgatni, melyik fenéknyaló útjában állok?

Kell az nekem:

hallgatni az örökös sirámot,
látni ezt a nagy-nagy boldogtalanságot?
Tudni a fogyó reményt, a rothadó világot,
és közben elhinni a sok-sok hazugságot?

Az érzelem számtana

Mi: azaz te és én.

Mi: azaz egy férfi és egy nő.

Mi: az egy meg az egy,
mely kettővel egyenlő.

Mi: az egyik és a másik,
mely együtt még sem kettő.

Bár két sziget vagyunk,
a Tenger, mely körbe vesz, az egy.

És mégsem három világ ez.

Mi: a két sziget, az egy pár,
s a Tenger – a végtelen szerelem,
melyben eggyé válik minden.

VASVÁRI ZOLTÁN

Tromfot tromffal. A kártyázó Szokolya

Bevezetés

Huizinga szerint a játék fontos ismérve, hogy: „...*helye és időtartama által is külön válik a közönséges élettől. Zártsága és elhatároltsága a harmadik ismertetőjele. Meghatározott határok, idő- és térbeli határok között »játszódik«*”

Maga a játék nem más, mint kultikus cselekedet, rítus. Azok a szokások, rítuscselekvések, amelyek elvesztik hajdani funkciójukat, a komédia irányába haladnak, pusztá szórakozássá, időöltéssé válnak. A kártya eredetét kutatók úgy tartják, hogy feltalálásakor vallási szertartások tartozéka volt, és jövendőlésre szolgált.

A kártya különleges helyet foglalt és foglal ma is el a játékok között. Azon kevés játék közé tartozik – talán a kockázás sorolható még ide –, amelyet a négy-hatéves kisgyermektől kezdve az aggastyánokig minden korosztály játszott és játszik.

A kártyajáték a XIX. század végétől napjainkig elfogadott, bevett szórakozási formává vált a magyar parasztság, majd a továbbélő hagyományos közösségek körében.

Ez a kis írás Szokolya község XX. századi kártyázási gyakorlatát, szokásait kívánja bemutatni. Adataimat 1990 óta tartó terepmunkám során gyűjtöttem össze. Gyűjtésemet a résztvevő megfigyelés módszerére alapoztam, ezt egészítettem ki interjúkkal és kérdőíves adatgyűjtéssel. A játék természetéből adódóan a jelen állapot dokumentálásához a résztvevő megfigyelés jelentette a legeredményesebb módszert. Feladatomnak tekintetem az idős adatközlők emlékezetével még elérhető időpontig – a XIX-XX. század fordulójáig – visszakövetve bemutatni, hogyan változott a kártyázás gyakorlata, szokásai és megítélése Szokolyán. Fontosnak tartottam feltárni és megérteni, hogy milyen funkciók, értékek és kulturális attitűdök kapcsolódtak a kártyázáshoz a faluban.

Rituális és profán

A kártyajáték már hosszú ideje szórakozás, de a kártyázás alkalmait két nagy csoportra oszthatjuk: kártyázás *rituális* és *profán* időben. A kártyázás mint játék mindenképpen „különleges” időben folyik, gondoljunk arra, amit fentebb a játék kultikus cselekedet voltáról írtam, de léteznek olyan rituális alkalmak is, amelyeknek része a kártyajáték.

Feltűnő, de könnyen magyarázható, hogy a kártyázással kapcsolatos néprajzi feljegyzések egy jelentős része éppen a rituális időben történő kártyázás egyik alkalmáról, a *virrasztón való kártyajátékról* szól. A néprajzkutatók számára ez volt a releváns, etnográfiaileg érdekes téma. Az adatok zöme az Ethnographia 1895-ös évfolyamában látott napvilágot.

A rendelkezésre álló adatok alapján úgy látszik, hogy a XIX-XX. század fordulója körüli években még élő gyakorlat volt, hogy a virrasztón a férfiak kártyáztak. A játékra a közös éneklés, imádkozás szüneteiben került sor. A férfiak hosszabb pihenőket tartottak, egy idő után gyakran külön húzódnak a hátsó házba.

A XX. században megindult az a folyamat, amely során a gyászolók mindinkább illetlennek tartották a halott mellett az egyébként szórakozásként űzött kártyázást. Egyre több helyen megszűnt a halott háznál való ravatalozása, ezzel együtt a virrasztó, így már alkalom és hely sem volt a kártyázáshoz.

A halottvirrasztó és a virrasztón való kártyázás legtovább a cigányságnál maradt fenn.

Szokolyán 1965-ben készült el a református temető halottasháza, ekkor szűnt meg a faluban a háztól való temetés. A virrasztó szokása végig megmaradt, de a többségében református lakosságú faluban eszébe nem jutott senkinek, hogy a halott mellett kártyázzék. Az ilyen ötletet teljes megbotránkozás fogadta volna.

A II. világháború előtti évtizedekben a faluban meggyökeresedő baptista közösség még szigorúbban ítélte és ítéli meg a kártyázást, így náluk szintén szóba sem jöhetett a virrasztóbeli kártyázás.

Így Szokolyán nem is emlékezett senki, hogy valaha is kártyáztak volna a virrasztón. Ugyancsak rituális időhöz kapcsolódik a *kártyázás a karácsony szenvedőjén*, a karácsonyi vacsora és az éjfélti mise közti játék esetében.

A szokás az egész magyar nyelvterületen ismert, számos feljegyzés említi (lásd pl. Szomaházy *Kártya-kódexét*, 1898). Nemzetiségeink körében is gyakorolt szokás (szerbek – Kiss Mária: Adatok a pomázi szerbek karácsonyi ünnepköréhez. *Ethnographia*, LXXV. 1964, 95-120. p.; cigányok – Erdős Kamill: Első találkozás a Békés megyei „mãđári” cigányokkal. In: *Erdős Kamill cigánytanulmányai*, 1989). Azt tartották, hogy aki ilyenkor nyer, az egész évben szerencsés lesz. Tágabban az egész adventi időszakra vonatkoztatták, hogy aki ilyenkor szerencsés a kártyában, azt egész évben nem hagyja el a szerencséje.

Szokolyán a református családoknál nem volt szokásban a karácsony esti kártyázás, a baptistáknál természetesen szóba sem jöhetett.

Jelentősebb volt azonban az adventi időszakban folyó kártyázás. Helyesebb viszont az ebben az időszakban zajló játékot inkább a téli, munkában szegényebb, ráérő időben gazdagabb időszak szórakozásai között számba venni, mert rituális tartalma már szinte nyomokban sem mutatható ki.

Szokolyán hosszú ideig nem volt szokás az otthoni kártyázás. Mivel a kártya alapvetően és szinte kizárólagosan a férfiak és a legények szórakozása volt, az asszonyok nem is túrték volna, hogy a családi otthonban játsszanak. Így, ha háznál akartak a férfiak vagy a legények játszani, az istállóban húzódtak meg.

A magukra maradt, idős házaspároknál fordult elő, hogy unaloműzésésként elkártyáztak egymással. Egy-egy idős özvegyasszony szívesen vetett *pasziánszot* is, de ezt a játékot kevesen ismerték Szokolyán, de országszerte is.

A század folyamán az 1950-es, 1960-as évekig a faluban csak az értelmiségi családoknál gyűltek össze kártyázni.

Szokolyán egy, a faluba költözött, a fővárosban dolgozó tisztviselő házánaál a '30-as évektől rendszeresen kártyázott szórakozásképpen a házigazda házaspár a vendégeivel.

Az 1960-as évek derekától már azok a fiatal házaspárok is, akik külön költöztek, saját házat építettek, kezdtek élni a vendéglátás szokásával. Ez új fejlemény volt a faluban. Nem volt szokásban ugyanis, hogy házaspárok beszélgetés, időtöltés, szórakozás, barátkozás céljából egymáshoz járjanak. A fiatalok Szokolyán, ahol igen sokan jártak el Vácra, Budapestre is dolgozni, már megismerték és igényelték ezt a városi szokást. Ezeken az alkalmakon gyakran töltötték el az időt kártyázással. Itt jelentek meg új, addig ismeretlen kártyajátékok, mint a francia kártyával játszott *römi és kamaszta*.

A tévé és a videó megjelenésével a családi kártyázás érezhetően visszaesett a kedvelt szórakozási formák sorában. Fukász György a szabadidő felhasználásáról írt kismonográfiájában (*Szabadidő és kultúra*, 1988) részletesen bemutatja és elemzi ezt a folyamatot.

A kártyázás helyszínei

A hetvenes évektől elfogadott gyakorlat, hogy a serdülők is összegyűlhetnek valamelyik fiatal saját szobájában, ahol a szülők beleegyezésével, elnézésével, vagy kényszerű beletörődése mellett kártyáznak. „Az én fiam már tud a francia kártyával is sok játékot. Azt tudom, hogy pókerozni szokott a haverjaival. Itt játszanak a szobájában. Eljárnak egymáshoz, a szülők általában megengedik nekik. Jobb, ha itt játszanak, mintha ki tudja, hol csavarognának” – mesélte 1953-ban született, szokolyai adatközlőm, tizenéves, szakmunkástanuló fiáról.

Amíg a férfiak, legények hálóhelye az istálló volt, ott jöttek össze esti beszélgetésre, játéokra – tanyázásra. Különösen a fiatalabb legények számára volt fontos helyszín az istálló, mert a kocsmába a század elején, sok helyütt a század közepén sem, mehettek be. „A háború előtt (az I. világháborúról van szó – V. Z.) csak az emberek mehettek a kocsmába. A legények csak a kocsmá körül kóborogtak. Ha játszani akartak, végül csak valamelyikük istállójában kötöttek ki. Ott lehetett éjjelig is kártyázni.

De ez ritkán volt, mer' az öregek bejöttek, szétzavarták a kompániát, a petró meg eloltották. Meg az az igazság, hogy mi is elálmosodtunk. Hiába, reggel korán kellett kelni. Egész nap dolgozott már a legény is, estére elfáradt” – mesélte az 1909-ben született, szokolyai Viski Lajos.

Szokolyán a XX. században korán megszűnt az istállóban alvás. Már a II. világháború előtti években is kevés helyen volt szokásban. 1945 után szinte teljesen eltűnt, összefüggésben azzal is, hogy egyre több fiatal járt el Vácra, Budapestre dolgozni, tanulni, és felhagytak a régi életmód sok elemével. Az istállóban alvást már csak a tsz juhászatában dolgozó fiatalok gyakorolták. Az istálló mint hálóhely ekkor azonban már nem a szűkös lakásviszonyok következménye, hanem a munka adottságaiból eredő kényszerű éjszakai szállás. Szabadnapokon a juhász fiatalok otthon már a házban aludtak.

A pincézés a férfitársaságok kártyázási alkalmá, ahol volt és van szőlő.

A szokolyai határ a Börzsöny legdélebbi, kellemes, napsütötte, szélsőséges hőmérsékleti ingadozásoktól mentes területe. A század elején itt még jelentős szőlőművelés folyt, az uradalmi dézsmapincék mellett a szőlőkben a helyi gazdáknak is voltak pincéik. A szőlőművelés emlékét helynevek (Szőlő-hegy) máig őrzik, de a szőlőket már a két világháború között megszüntették, a szőlőbeli építmények is eltűntek. A szőlőbeli tanyázásokra már csak a legöregebbek emlékeztek, ők is inkább csak szüleik, nagyszüleik elmondása alapján. Valószínű, hogy a századfordulót követő években ezeken az alkalmakon a borozás, beszélgetés közben előkerült a kártya is.

A helység közterein való kártyázás minden időben a gyermekek és a fiatal legénykéek számára volt fontos alkalom és helyszín, mert a század folyamán sokáig még a legények sem mehettek be a kocsmába.. Az idősebbek inkább csak a kapuk elé ültek ki játszani.

Szokolyán a század első felében szintén a kocsmá környéke volt a fiatalok gyülekezési helye. Akkoriban a kocsmá a patak mellett, a mai ABC-áruház helyéhez közel volt. Mára ez a környék teljesen átépült. A fiatalok eljártak kártyázni a kisvasút túloldalán fekvő partos domboldalba is. A XX. század utolsó évtizedében a fiatalok kedvenc találkahelye az Aradi utcai Cuki presszó volt. A presszó kertjében kártyázni is lehetett. 13-14 éves kortól kezdve a fiúk egyik legfőbb szórakozása a motorkerékpározás lett. Minden fiúgyerek nagy vágya volt, hogy megkapja szüleitől a kismotort. A fiúársaság csoportosan száguldozott a faluban és a környező kirándulóhelyeken. Amikor megpihentek egy-egy helyen, sort kerítettek kártyajátékokra is.

A vásárok, sokadalmak és a kocsmá szerepe

A vásárok az idősebb nemzedék életében jelentettek fontos helyszínt a kártyázáshoz. Kocsmá, presszó, vendéglő, kávéház. Ezek a helyszínek a kártyázás szempontjából mindig is a legjelentősebbek közé tartoztak. A kártyázás a század folyamán végig elsősorban férfiszórakozás volt, és falun napjainkig a kocsmázás a férfiak egyik legfontosabb időtöltése. Nem véletlen tehát, hogy a kocsmabeli kártyázások a paraszti férfitársaságok életében igen jelentős szerepet játszanak. A hagyományos paraszti erkölcs mind a szexuális élet bizonyos formáit, a kicsapongásokat, mind a hazard kártyázást igen szigorúan ítélte meg. Azonban amit otthon, a családi tűzhely mellett nem lehetett csinálni, arra alkalom nyílt a bordélyházban a rosszlányokkal, és a kocsmában a kártyacimborákkal, pillerekkal, kártyacsozékkal, sipistákkal. A jelenség irodalmi igényű, szép leírását olvashatjuk Kiss Lajostól (*A kártyapiller*. In: *A szegény emberek élete*, 1955) és Szent Tibortól (*Parasztvallomások*, 1985). Déry Tibor a *Felelet* című regényében az 1930-as évek angyalföldi proletáriátusának kocsmái kártyázását írja le szociográfiai igényességgel.

A kártyapillerek kocsmáról kocsmára jártak, a gyanús, kétes találkahelyeket, a népkertek sűrű bokrai mögötti félrehelyeket keresték, hiszen jól tudták, hogy amit művelnek, az tilos dolog. Mára ez is sokat változott. Napjaink „pirosozói” – a balekfosztogató hazardjáték a rendszerváltozást követően lett Budapesten és a nagyvárosainkban rendkívül „népszerű” – már nem különösebben zavartatják magukat. A főváros és nagyobb városaink, kedvelt üdülőhelyeink forgalmas, külföldiek által látogatott főterein, idegenforgalmi nevezetességei tövében állítják fel papírdobozokból rögtönzött kártyaasztalaikat, és nem nagyon tartanak a rendőrség közbelépésétől.

A XX. század elején több szerző panaszkodott, hogy már a legszegényebb néposztályok is eljárnak a vendéglőkbe, kávéházakba, hogy kövessék és élvezzék az úri szokásokat. Arad vármegye monográfiája

1912-ből így látta a kérdést: „*De azért még a legszegényebb osztály is külső életében hozzá törődik a magasabb osztályok életrendjéhez, követi és élvezi az úri élvezeteket. Eljárnak kávéházba, feltűnően és nagyban élvezik, a pálinka és a borfogyasztás rovására a sört. A pálinkát inkább dologtevő napon isszák erősítőül. Tekéznek pénzre, kártyáznak, ismerik és úzik a szerencsejátékokat, de különösen kedvelik a huszonegyest, alsóst és fajert, melyek köztük a legelterjedtebbek.*” (Arad vármegye és Arad sz. kir. város monographiája, 1912)

Szokolyán a század első felében a kocsmá a felnőtt férfiak kártyázási helye volt. „*A háború előtt csak az emberek mehettek a kocsmába. A legények csak a kocsmák körül kódorogtak*” – emlékezett fiatalosága korára vissza Viski Lajos, 1909-ben született szokolyai tsz-nyugdíjas adatközlő.

Napjainkban a faluban a nőtlen fiatal emberek játszanak, kártyáznak a legtöbben és leggyakrabban a presszóban, vendéglőben, melyek egyben a kocsmák funkcióját is ellátják.

Az utazás közbeni kártyázás mindig is közkedvelt volt. Jellemző, hogy a kártyázást Európában utazók, kereskedők, tengerészek terjesztették el.

A középkori magyar források is azt bizonyítják, hogy az úton lévő, fogadóban, kocsmákban megszálló emberek estek a kártyázás bűnébe.

Recens néprajzi forrásaink ugyanúgy kiemelik a vásárokat, sokadalmakat, kocsmákat, fogadókat, mint a kártyázás kedvelt helyszíneit, ahol a kártyapillerek az úton lévők között akadtak partnereikre. Néprajzi gyűjtőnek sem kell lenni ahhoz, hogy megfigyeljük, milyen gyakori, kedvelt szórakozás a vonatkozás közbeni kártyázás. Sokszor olyanok is játszanak ilyenkor, akik máskor nem vesznek kártyát a kezükbe. A Kádár-korszak „fekete vonat”-ain ingázók kártyázási szokásairól adott szép leírást Tar Sándor (6714-es személy. In: *Folyamatos jelen. Fiatal szociográfusok antológiája, 1981*) és Diósi Ágnes (*Cigányút, 1988*).

Játék utazás közben

Szokolyán az ipari üzemekbe bejáró férfi dolgozók és a környék nagyobb településein tanuló középiskolás fiatalok szoktak vonatkozás közben kártyázni. „*A '60-as, '70-es évektől sok fiú járt be tanulni Vácra meg Pestre. Együtt utaztunk a kisvasúttal, aztán meg a váci vonattal. Jó félóra, 40 perc az út, Pestig még több. A vonaton sokat zsongtunk. Valamivel el kellett ütni az időt. Snapliztunk, huszonegyeztünk, játszottuk ezeket a gyerekes játékokat is: a svindlit meg a makaót*” – idézte fel iskolás éveit kártyázási szokásait Szabó László, 1953-ban született, szokolyai adatközlő.

A busszal közlekedők már nem szoktak kártyázni. Kevés a hely, a járatok mindig zsúfoltak.

1992 tavaszán megszüntették a Kismaros-Királyrét közötti keskenynyomközű vasútvonalon a közlekedést, pedig ez igen közkedvelt és kényelmes munkába- és iskolába járási eszköze volt a szokolyaiaknak. Így a bejárás közbeni kártyázások itt is teljesen megszűntek.

A falu lakói közül többen visznek magukkal kártyát és játszanak útközben, ha távolabbi rokonlátogatásra vagy üdülni utaznak vonattal.

Az iskolai kirándulásokra, nyári táborokra utazó gyerekeknél szintén mindig van kártya, és vonatkozás közben szívesen ütik el az időt kártyázással.

Az utazáshoz kapcsolódnak a nyári táborok, üdülések alatti kártyázások is. Az általános és középiskolás gyerekekkel kapcsolatban már megemlítettem, hogy a táborozásra viszik magukkal a kártyát, és már a vonaton elkezdődik a játék.

Táborozni a Kádár-korszakban rendszeresen jártak az iskolás gyerekek. A rendszerváltozás után az ilyen alkalmak száma alaposan megcsappant.

A felnőttek üdülése újabb keletű fejlemény a faluban. Elsősorban a fiatalabbakra és a faluból dolgozni eljárókra jellemző. Az 1970-es, '80-as években az öregebbek közül is többen eljártak, beutalóval, gyógyfürdőre. A rendszerváltozás után a közösségi üdülés, beutalás teljességgel megszűnt. A falun élők többsége, főként az idősek teljesen fel kellett, hogy hagyjanak az üdülés, nyaralás gyakorlatával.

Nyaralásra sokáig a mezőgazdasági munkák miatt gondolni sem lehetett. Nyaralni a Kádár-korszakban is inkább csak az iparban, kereskedelemben dolgozók jártak.

Azok számára viszont, akik eljutottak üdülni, népszerű szórakozási forma volt a kártyázás.

Kártyázás munka közben, után

Alkalom nyílt a kártyázásra a különböző, együtt végzett munkatevékenységek szüneteiben és az együttes munkák után is, amikor a lakóhelytől távol dolgoztak az emberek, és nem volt mód hazamenni.

A munkához kapcsolódó kártyázásokra több, érdekes példát találtam Szokolyán. A faluban pusztán a földből megélni sohasem lehetett. A férfi lakosság nagy része fuvarozással, erdő- és bányamunkával egészítette ki a családi keresetet. Voltak, akik csak ebből éltek meg. A fuvarosok gyakran maguk árulták a portékájukat a váci piacon. A vásárolás után, főképp, ha jól sikerült, mindig akadt egy kis idő a játékra is. Szabó József, 1904-ben született, szokolyai tsz-nyugdíjas adatközlőm így emlékezett a fuvarosok kártyázásaira: „*A fuvarosok közül sok kártyázott. Ugye, távol voltak a falutól, jártak erre-arra, pénz is volt náluk mindig. Elmentek a vásárra, ha jó volt az üzlet, azt meg kellett ünnepelni. Hát mit lehetett csinálni, bementek a kocsmába, azt ittak meg kártyáztak. Ha meg nem sikerült a vásár, bánatukban ittak. (...) A fuvarosok között volt egy-két ilyen nagytermészetű ember. De inkább a tehetősebbje, mer a szegény azt nem engedhette meg. Szóval kint voltak az erdőn, megrakták a kocsit fával. Hajnali 3-4 órakor már indultak a fuvarral Vácra, ide-oda. Megvolt a vásár, eladták az egész fuvart a váci piacon, azt irány haza. Meg se álltak a kocsmáig. Volt, hogy délelőtt 11 órakor beült a kocsmába, és elkezdett inni meg kártyázni. El is verte az egész pénzt, amit a vásáron keresett. De az ilyet nem jó szemmel nézte se a családja, se a falu. Rossz híre lett az ilyen embernek.*”

Ugyancsak mód nyílt a kártyázásra az erdő- és bányamunkák szüneteiben is. A kora hajnal óta dolgozók – különösen a fiatalok – a reggeli- és ebédidőben szívesen kerítettek sort egy kis játékra: „*Reggeli után meg ebédkor aztán összejött a fiatalság, egy kicsit bolondoztunk, játszottunk. Volt valakinél kártya, elkezdtek verni a blattot. Durákot meg snapszert, néha fájeroztunk. Csak úgy szórakozásképpen játszottunk. Pénzben nem is engedték volna az öregek, meg nem is volt. Na, magyarul megmondva, seggberúgásra játszottunk. Aki vesztett, azt a többi jól seggbe rúgta. Jókat nevtünk, az idősebbek is odajöttek és nézték a játékot*” – idézte fel fiatalsága munka közbeni kártyázásait az 1920-ban született Bíró János, szokolyai, nyugdíjas erdei munkás.

Egy-két gyors partira gyakran adódott alkalom.. A következő visszaemlékezéseket az ilyen kártyázásokról három szokolyai tsz-nyugdíjas adatközlőm mondta el: „*A fuvarosok hozták az új játékokat. Mi itt a faluban a gyurit és a huszonegyest játszottuk. Egyszer látom, hogy a depóban verik a blattot. Nem ismertem a játékot, kérdeztem, hogy mi az? Mondják, hogy ulti. Néztem, hogy csinálják, de nekem olyan körülményes volt. Egy csomó bemondás meg kunszt volt, én meg mindig összezavartam. Nem is játszottam aztán én ulti.*” (Lózs Lajos, szül.: 1913) „*A kőbányában dolgoztam a '40-es években. A Hofer báróné, az nem tűrte, hogy mi ott játszunk, vagy helytelenkedjünk, de azért mégis volt, hogy nem jött a vasút, vagy valamiért muszáj volt leállni, mert nem tudtunk tovább dolgozni. Mindig volt valamelyik legénynél kártya, elkezdtek játszani. Durákot, gyurit, ulti, ezeket kedvelték. A többi meg nézte őket, kibicelt nekik. Én nem játszottam, mert az addigi sorsom megkomolyított engem, és úgy tartottam, hogy hozzám, akinek már a családomról kell gondoskodnom, ez nem való dolog. Nem azért, mert pénzbe játszottak, mert nem is pénzbe játszottak, csak cigarettában, vagy csak úgy, de én mégsem tartottam már magamhoz illő dolognak.*” (Lénárt Lajos, szül.: 1916) „*Ugye, a fiataloknak mind kellett menni az erdőre. Vagy erdei munkára, vagy a bányába, de a szegényebb családoktól a gyereket el kellett állítani. Sovány volt a föld, abból nem tudott megélni a család. Kellott a pénz. Szóval, mentünk az erdőre. Már hajnalban kint voltunk, és késő estig dolgoztunk. Reggeli után meg ebédkor aztán összejött a fiatalság, egy kicsit bolondoztunk, játszottunk. Volt valakinél kártya, elkezdtek verni a blattot. Durákot meg snapszert, néha fájeroztunk. Csak úgy szórakozásképpen játszottunk. Pénzben nem is engedték volna az öregek, meg nem is volt. Na, magyarul megmondva, seggberúgásra játszottunk. Aki vesztett, azt a többi jól seggbe rúgta. Jókat nevtünk, az idősebbek is odajöttek és nézték a játékot.*” (Bíró János, szül.: 1920)

A környék bányáiban is sokan dolgoztak. A munka esetenként valami miatt hosszú percekre, néha félórára is leállt: „*...de mégis volt, hogy nem jött a vasút, vagy valamiért muszáj volt leállni, mert nem tudtunk tovább dolgozni. Mindig volt valamelyik legénynél kártya, elkezdtek játszani. Durákot,*

gyurit, ultit, ezeket kedvelték. A többi meg nézte őket, kibicelt nekik” – mesélte Lénárt Lajos, 1916-ban született, volt bányamunkás, tsz-nyugdíjas.

Kulturális attitűdök. A kártyázás megítélése

A múltban Szokolyán rangot jelentett, ha a gazdák megengedték, hogy valaki leüljön velük kártyázni. A nézők, a *kibicek* a játék különös, passzív, de fontos résztvevői. A kibicek egy része – ők vannak kevesebben – nem akar maga játszani, csak elszórakoztatja a mások játéka és a saját, a játékot kísérő beszólásai. A kibicek nagy része azonban arra vár, hogy őket is bevegék a partiba.

„Ezt még az apám mesélte nekünk, amikor fiatal legény voltam, hogy a kocsmában – tudja, az akkor a Nagypatak mellett volt, volt ott akkor egy malom is –, na szóval, visszatérek rá, a kocsmában volt a nagygazdának egy asztala, oda nem ülhetett más. Na, volt köztük néhány kártyás ember. Azok ott rendszeresen játszottak, de oda más nem mehetett közéjük játszani. Kibicelni is csak maguk közül engedtek. Na, volt ott egy Józsi bácsi, vagy hogy hitták, Józsi bácsi vagy János bácsi, már nem emlékszem... na, egy ilyen hibás ember, szóval nem volt teljesen normális. Na, az volt az egyetlen, akit megtűrték kibicnek. Aztán mindenki szidta, ha veszített, meg még mindenféle vicceket is csináltak vele szórakozásból, szóval csúnya dolgokat is... De ez a Józsi bácsi csak mindig ment nekik kibicelni. Na, aztán egyszer nem ment többet a szerencsétlen, mert meghalt szegény. Na, aztán mondták is a kártyások, hogy nem tudják, mi van, de már nincs is kedvük játszani. Mer nincs a Józsi bácsi..., mer szidták meg ugratták, de az mindig jött. Így meg kibic nélkül nem is játék a játék. A húszas években volt ez. Aztán már, hogy mi lett, azt nem tudom...” – mesélte édesapja elbeszélése nyomán Tóth József, 1909-ben született, szokolyai adatközlő

Szokolyán nem emlékeztek olyan emberre, aki a kártya rabja lett volna. Olyan nagytermészetű emberek voltak, akik egy-egy alkalommal alaposan kirúgtak a hámból, nagyobb összeget elmulattak, elkártyáztak, de ez kivételes eset volt, amit az illető családja és a falu egyaránt erős rosszallással fogadott, és világosan az illető tudomására adott.

A többségében protestáns Szokolyán változatos képet kapunk a kártyázás megítéléséről és gyakorlatáról.

A reformátusoknál egy sajátos kettősség figyelhető meg a kártyázás megítélésében. A polgárosultabb, a világban többet forgó, Vácra, Budapestre eljáró, fuvarozó, kereskedő szokolyai református gazdák megengedték maguknak a kártyajátékot, a falu kocsmájában külön asztaluk volt, ugyanakkor a duhaj, hazardírozó, megrögzött kártyást kíméletlenül kivetették maguk közül. A keményen dolgozó ember megengedhetett magának egy kis szórakozást, de mindez csak szolid, „pógári” keretek között történhetett.

A városi-kispolgári *ultizást* is hamar átvette ez a réteg.

A szegényebbek, akik erdei és bányamunkával egészítették ki jövedelmüket, vagy teljesen az volt megélhetésük forrása, a szórakoztató ütészjátékokat (*snapszer; zsír; filkó, durák*) és a *huszonegyezést* kedvelték, de hamar megismerkedtek az *ultival* is.

A faluban már 1945 előtt laktak értelmiségiek, akiknek a lakásán rendszeres, polgári kártyázás folyt.

1945 után a faluból egyre többen kerestek és találtak munkát Vácott, Budapesten, ezzel együtt a polgári minták is megjelentek, amelyek a kártyázás alkalmaira és gyakorlatára is hatással voltak. Szokolyán korán teret nyert a háznál, családi körben való játék.

Szokolyán a városi hatások gyorsabb és erősebb érvényesülését jelzi az is, hogy napjainkban a legkedveltebb játékok között jó pár olyan található, amely 1945 előtt ismeretlen vagy alig ismert volt (*römi, kanasztá, makaó, póker, kent*).

Napjainkban a gyerekek és a fiatalok számos francia kártyával játszott, a faluban újként megjelent játékot ismernek. Ezek az új játékok egyre magasabb kedveltségi értékekkel bírnak. A régi, archaikus kártyajátékok pedig szinte teljesen eltűntek.

A református többség és a baptisták, akik viszont kis arányszámuk ellenére, gazdasági erejüknél fogva jelentős szerepet játszanak a falu életében, lenézően nyilatkoznak a katolikus kisebbségről.

Megbízhatatlan, szegény, a kemény munkát nem kedvelő népségnek tartják őket, akik szívesen kocsmaznak, kártyáznak.

A reformátusok esetében a vallás a következőképpen hatott a kártyázásra.

A protestánsok vallásossága polgárosultabb, egyszerűbb és puritánabb, mint a katolikusoké. Az egységesen vallásos világkép megbomlásának idején a reformátusok nagy részénél a vallásosság lanyhulása jelentkezett, ettől függetlenül az egyházi szervezettel a kapcsolatukat nem szakították meg. Egy részüknél ez a jelenség a vallási követelmények még szigorúbb betartását eredményezte. Számukra a kártyázás meg nem engedhető szórakozási formává vált, és a mások játékát is igen szigorúan ítélték meg.

Voltak olyanok is, akiknek a hitéletbeli igényeit az átalakuló, modernizálódó református egyház nem tudta kielégíteni, és a baptisták között kerestek maguknak új közösséget. Ezek az emberek még szigorúbban ítélik meg a kártyajátékot.

A szokolyai társadalom tagolt, megosztottabb, és ez a kártyázás megítélésében és gyakorlatában is megmutatkozik.

A kártyajátékról a XX. század során a rituális tartalmak lassan, de határozottan leváltak. Egyes rituális tartalmak felszívódtak, eltűntek. A halál pl. közösségi eseményből egyéni történetessé, természeti-emberi jelenségből egészségügyi-orvosi aktussá vált. Ezek a hatások a hagyományos közösségeket sem kerültk el, bár természetesen a hatás intenzitása függött a közösség zártságától és a benne élők mentalitásától, világképétől.

Más rituális tartalmak pedig új kifejezési formákat kerestek és találtak maguknak. Ez a szempont a virrasztás közbeni kártyajátékok és a karácsony esti szerencsebiztosító kártyázás eltűnésében egyaránt szerepet játszott.

A kártyázás mint rítuscselekvés elvesztette hajdani funkcióját, mágikus-mitikus tartalmát, pusztán szórakozássá vált a XX. század folyamán.

A kártyázás, egyéb rituális tartalmaitól megválva, önmagában is a mindennapi élettől különváltan: *rítus.*

„A játék hangulata változó. Az »igazi« élet minden pillanatában visszakövetelheti jogait kívülről olyan lökés által, amely megzavarja a játékot, akár szabályok elleni vétség által, vagy belülről, a játszó tudat megszakítása, csalódás vagy kijózanodás által” – szögezi le Huizinga a *Homo ludens*-ban.

Napjaink mai magyar közösségeiben sok körülmény zavarhatja meg a játékkedvet. Az emberek azonban mégis játszanak, és játszani is fognak.

Shadows

HANDÓ PÉTER

Munkaterápián

disztópikus napló V. rész

*A valósággal való bármilyen
hasonlóság nem a képzelet,
hanem a valóság műve.*

Március 31. Nem segített az ima, egy nappal előbb távozott el a fickó, s nem úgy, ahogyan sokan szerették volna. Szinte valamennyien felriadtunk, amikor kilehelte a lelkét. Olyan volt, mint egy mélyről jövő sóhaj, amelytől megkönnyebbedik a test.

Ugyan az elmúlt egy hónap során halálélményből valamennyiünknek jutott több-kevesebb, de azok egészen mások voltak. Drasztikusak. Embertorzókat eredményezők. Ép ésszel felfoghatatlanok, ezért feledhetőek. A körletünkben elhunyt arcvonásai kisimultak. Egészen furcsa nyugalom szállta meg a belőle e világon maradtat. A derús ég holdfényében, ha nem is széppé, az élettől megtisztulttá vált. Mi nem. A látványán keresztül sem.

A kezdeti döbbséget hamar szertefoszlott. Ott álltunk egy kihülőben lévő test fölött, s valaki felvetette, hogy mi lenne, ha átemelnénk az ő ágyába a hullát és személyazonosságot cserélnénk. Megígéri, ha a fickó nevében kijut, mindenkinek felkeresi a hozzátartozóját. Állja a szavát, csak hallgassanak arról, valójában ki is ő. Erre mások is igyekeztek megragadni a ritka lehetőséget. Dulakodás alakult ki a testért, a test fölött. Tudtam, hogy a „pók” még ott van a mennyezetten, valahol veszik az adást. A józanabbaknak vélteket próbáltam ágyba bújásra ösztönözni, de hiába, csak a civakodásra figyeltek, és hogy miképpen húzzanak belőle hasznót.

Alig tudtam visszakapaszkodni az emeletre, már be is nyomult a kommandó. Míg rendet vágta a körlettársaim között, átfutott az agyamon, hogy Ottót is hallhatják minden este. Vele szemben miért nem lépnek fel? Beépített, vagy egy száját járató hülyének tartják? Mindenesetre őt is helybenhagyták – ez megnyugtatót némiképp –, és vele vitették ki a fickót, hogy végső nyughelyére szállítsák.

Közülünk senki sem tudta megmondani az elhunyt nevét. Az egyik kommandós elővett egy adattárolót és áttekintette a körletbeosztást. Mondott egy ismeretlen nevet, majd névsorolvasást tartott. Ottó épp akkor ért vissza, amikor rá került a sor. A bejáratból kiáltotta: – Jelen.

– Mit csavarog!?! – legyintették hátra. – Szemmel lesz tartva – és nyomtak egy kettős keresztet a neve mellé. Úgy tűnt, az elhunyt nevét is hasonló jellel látták el.

Napközben nem tudtam szabadulni a gondolattól: Mi van, ha megtörténik a személycsere? Az ily’ módon lelépni készülő miképpen fog kilépni a sorból, amikor az elhunytat szólítják? Lebukik, az zihér. És még minket is magával ránt. Nem is gondolnánk, mennyire beazonosíthatóak vagyunk. Fotó, ujjlenyomat és hangminta van segítségükre a meghatározásunk során.

Mire a kommandósok távoztak, elérkezett az ébresztés ideje. Hacukánk az előző napinál is kérgesebbnek bizonyult. Szinte örülni tudtunk volna annak, ha egy kis eső felpuhítja. Befelé fordított smirglipapírra hasonlított, úgy hántolta a bőrünk. A körlet lépcsőjéről láttam, hogy a szomszéd lakókocsi előtt többen is öklük között dörgölik a szövetet, viszi belőle a szellő a kidolgozott port. Követtem a példájukat, amely futótűzként terjedt. A szövetsúrlódás hangja folyamatosan erősödött mindaddig, amíg föl nem bőgtek a hangszórók:

– Mindenki azonnal jelenjen meg a számára kijelölt elosztási pontnál!

Ki hogy tudott, öltözött. Futva, földöntötte, tiporva és tipródva.

Napközben felröppent és futótűzként terjedt, hogy öt év futamlejárati államkötvényben kapjuk meg a beígért négyórás bérünk. Nem volt rá még példa, de egyre hangosabban morajlott az árkot mélyítő tömege a hír hallatán. A rendőrök levegőbe lövésekkel igyekeztek kikényszeríteni a rendet, amely megszűnni látszott. A csönd azonban egyre rövidebbre szabódott. Hamarosan a speciális egységekben alkalmazottaknak is ki kellett vonulni, hogy az indulatok el ne szabaduljanak. Forrponton, délután ötkor lefújták a műszakot. Tájékoztatásra tereltek valamennyiünket. Itt aztán egy – önmagát jóindulatú embernek aposztrofáló – nagyfejű elmagyarázta, mennyire hálásak lehetünk a legfőbb vezérünknek, mert nem a jelenünkre, hanem a jövőnkre gondol, amikor államkötvénnyel fizet a közmunkánkért. Ez a papír – mutatott fel egy arcképes lapot – garancia arra, hogy a futamidő alatt szépen gyarapodik a most lekötött pénzünk és lejártával egészen szép kis summa üti majd a markunk. Életünk végéig tartó boldogulásban lehet belőle részünk – bizonyosan. A nép nevében – ámen!

Zúgolódtunk – fegyverek ropogtak. A csönd beálltát követően közölték, a kormányfő kezdeményezésére alkotmányba iktatták a közmunka ünnepét és ennek napját április elsejében határozták meg, azaz a holnapi nap az ünneplésé. Ébresztő négykor, csapatbeosztás öttől, hattól pedig ünnepélyes versenyek próbája, hogy mindenki kellőképpen örülhessen a közmunkájának, az állam gondoskodó szeretetének, és ezt a megfelelő minőségben tudja prezentálni, amikor kilenctől elkezdnek élesben zajlani az események. Este hatig, az ünnepi menü kiosztásáig kötelező lesz az itteni jólétünkből fakadó derűt minél látványosabban kinyilvánítani, hogy a jelenlévő államapparátus kedvező benyomásokra tegyen szert, s eszerint ítélje meg a tábor mindennapjaiért felelős személyeket. Tekintsük tehát olyan ajándéknak a holnapot, amit jó magaviseletünkkel és a játékokban való szerepvállalásunkkal illik meghálálni. Továbbá a szombati napra vonatkozó, természetesen felajánlott társadalmi munkánk mellé tett vasárnapi felajánlásunkat a legnagyobb meglepéssel nyugtázzák ezúttal. S erre a napra vonatkozóan is rendőri támogatásukról biztosítanak valamennyiünket. Így már egészen közel kerülhetünk ahhoz, hogy a társadalom rendes állampolgáraiként tekinthessenek ránk. Ezért kapjuk össze magunkat! Legyünk mi az élcsapat! Hajrá Állam! Hajrá Nagyvezér! Hajrá közmunkásosztály! – Dögöljön meg, aki semmire se vitte!

Ottó estére nem került elő.

Április 1. Reggel hatkor már úgy nyüzsögtünk, mint egy felbolygatott méhkas. Előre gyártott szerelvényekből rohammunkában épült a tribün, amellyel szemben hatalmas kivetítőt állítottak fel. Mindenféle fontoskodó ember magyarázta a kamerákat kezelőknek, mikor milyen szögből és mit kell rögzíteniük, hogy a látvány egészen lenyűgöző legyen, egye az adást a nép, akár a cukrot. Ha valami mégsem úgy fest majd, ahogyan a forgatókönyvben előirányozták, akkor azt addig kell újra és újra lejátszatni a szereplőkkel, amíg a kívánt eredményt nem produkálják. A honpolgárok tudatát nem szabad megzavarni balul sikerült előadással, mert azok semmiképpen sem tartoznának a korrekt tájékoztatás körébe. A hitelesség mindenekelőtt! Pontosan úgy, ahogyan azt el- és megrendelték! Ez evidens.

Velünk az előadáshoz gyakoroltatták a zsákban futást és a zárt vasszerelvényre csoportosan csatolt lábbal való átkelést az alap öt méter mély árkán. Az utóbbinál az ötletgazda azt magyarázta, hogy míg el nem éri a legelöl menő a túlsó partot, addig hátrafelé dőlve kell lépdelni, utána pedig előre. Istenítette a versenyfeladatát, mert ezzel a kis játékkal az együttműködési készségünk rohamos fejlődésen megy keresztül, s ez az állam és a mi előnyünkre is válhat a későbbiek során. Korábban bizonyosan azért nem jutottunk rendes munkához, mert képtelenek voltunk csoportban dolgozni. Erre most alaposan felkészít minket ez az egyszerű feladat. Élőben nézheti majd az egész világ a módszere hatékonyságát. Máris szabadalmaztatta ezt a nagyszerű terápiás eljárást. Dölni fog belőle a pénz, ha a népszerűséglista élére tör. Csak szépen és rendesen azt csináljuk, amit mond: Találjuk ki, hogy boldogulunk a legkönnyebben! Legyünk kreatívak! Teremtsünk csapatszellemet!

A két végpontra a legsúlyosabb emberek kerültek. Ez bizonyult jó taktikának, mivel a talpunkra erősített zártszelvény alig volt több az árok szélességének kétszeresénél.

A mellettünk gyakorlók éppen fordítva rendezkedtek be, középre álltak a testesebbek. Mikor megközelítették a túlsó partot, billegni kezdtek az árok peremén. Hiába dőltek egyre hátrább, emelkedni kezdett a vas hátulja és hirtelen felgyorsulva csúszott, bukott lefelé az eleje. Pár pillanat múlva az odakötözött lábak recsegetek, ahogy befordultak a testek és becsavarodtak a két közös talp közé. Csak az izom és a bőr tartotta a helyén azt, aki fennakadt, nem zuhant az árok sarába vagy az előtte érkezőre. Mindenki megállt az ütő. Egy pillanatra a szívek dobogása még a ziháló mellkasok hangját is fölülírta. A közelben ácsingózó rendőrök ránéztek a pórul jártakra. Mosolyogtak és ennyit mondtak:

– Ebsont beforr. Folytassák a gyakorlást!

A hátam mögött valaki hisztérikus sírásba kezdett. Vissza nem, se lefelé, csak előre tudtam nézni. A jobb lábunkra erősített vasszerelvénny orra behajolt a szemközti part falába, ahogy próbáltuk a balt megemelni és fellendíteni az árok peremére. Az első ember lábai teljesen szétfeszültek, de félig már biztonságban volt. A jobbot is valahogy felemeltük és léptünk, léptünk, léptünk, míg át nem álltunk az előredőlésre. Aztán érkezett a következő kritikus pont, amikor az utolsó ember alól kifogyott a talaj és a levegőbe támaszték nélkül kerültek alatt ívet vetett a vas. Éppen csak az ég felé nem röpítette az elsőt, bármennyire is dőlt, hajolt ellensúly gyanánt. Érezhettük, hogyha egy pillangó a hátul álló vállára száll, a mélybe csúszunk. Partot értekként a levegőt is bent tartottuk, csakhogy ennyivel is nehezebbek legyünk. A földön húztuk, araszoltattuk a lábunkkal a vasat. Lassan. Egyiket a másik után. Még a csapat utolsó tagja az árok felett lebegett, amikor megjelentek az első örömkönnyek. Több kamera is az arcunkra közelített.

– Jó lesz vágóképnek – közölte az egyik fontoskodó az operatőrökkel. – Még készítesek néhány hasonló snittet!

Elfordultunk és elkomorultunk. Ellopták a lélekvadászok a megmenekülésünk örömét. Az árok fölötti küzdelmünket is, csak azt észre sem vettük.

Leléptük a maradék métert. Kezdtük lecsatolni a pántokat, amikor a túoldalról ránk üvöltöttek:

– Jöjjenek vissza, ahogyan átmentek!

Csatoltunk tovább, mint akik semmit sem hallanak, majd hidat csináltunk a zártszelvényekből és átgyalogoltunk rajtuk. Az árokba zuhantak még mindig ott jajongtak. Ki a mélyben, ki a vason lógva, az eszméletvesztés határán.

– Maguk is így szeretnék végezni?! – tereltek össze a part szélére. – Vegyék fel és gyakoroljanak!

Ahogy elnéztük, kevés csapat bizonyult sikeresnek, aki viszont egyszer már legyőzte a távolságot, az nem akart több gyakorlást. Cirkuszt se. Munkát se. Csak kenyeret a lehetetlen megtételéért. Nem botot és botozást.

Mások szerencsésebbnek bizonyultak. Hátuk mögé bilincselte kézzel elegendő volt a nyakukra és egy traktorabroncs körívére egyenletesen elosztva kötözött zsinag segítségével A ponttól B-ig görgetni a kereket. Akinek sikerült elkapnia a ritmust és a lendületet megtartania, az könnyebben boldogult, annak alig feszült a torkára a zsinag. A győztes csapat tagjai pihenésképpen festékpátronokkal lövöldözhetnek egymásra, hogy így fejezhessék ki, a közmunka menyire színes egyéniséggé teszi a benne résztvevőket. A tojáskerekű kerékpárversenyen való indulásért öltre mentek az emberek, mert felröppent az a hír, hogy az első három helyezett megkapja az illetményét és holnap már haza is utazhat. Összesen ezren indulhattak az Univerzum alapterületét megkerülő futamon. Aki élt, mozgott és nem irányították máshová, biciklire akart pattanni. Aztán az első sorért folyt az ádáz harc. Már a start előtt egymásba értek a kerekek. Ez szemlátomást tetszett a hivatalos személyeknek. Az is, hogy ötször kellett visszarendelni a sikeresen startolókat, mert nyomukban egymás hegyén-hátán tornyosultak a csalinkázás következtében felborult résztvevők. A kiesett sérültek helyére állóknak és a versenyben maradtaknak be kellett látniuk, először valahogyan szét kell húzni a mezőnyt, csak azt követően lehet versenyre kelni. Az ötödik nekirugaszkodásnál aztán elengedték a népet, bár ez sem volt ütközés- és balesetmentes. Végül a célegyenesig alig néhány tucat elinduló jutott el, az utolsó pillanatig okozva egymásnak meglepetést és kiesést. Általános döbbenetet váltott ki, hogy a győztesek jutalmazása elmaradt. A fölröppentett hír csak a futam izgalmasabbá tételét szolgálta. Ösztönzőnek szánták és bejött. Kár, hogy egymás után kétszer nem lehetett elsütni.

Az árokban végzett feladatok közé tartozott: Ariadné fonálára felfűzött csapatoknak bekötött szemmel

minél előbb el kellett érnie egy csapóajtót. Mindenkit sietségre sarkallt a némi késéssel szélnek eresztett vérebe garmadája. Mire sorra kerültünk, a kutyák ráuntak a játékra, a friss állatok meg még nem érkeztek meg, botladozhattunk tehetségünk szerint.

A nap végeztével aztán közölték:

– A veszteségeink jelentéktelenek. Vezetőink jól szórakoztak, megelégedéssel távoztak. A televíziózás történetének egyik legnézettebb napján vagyunk túl. Ha nem is építették az Univerzumot, de megszolgálták a mai kaját. Jó étvágyat!

Egy merőkanál tojásdarabkákat tartalmazó parajfőzeléket és egy szelet barnakenyeret kaptunk. Kicsit elsodródtam a sorstársaimtól. Az én zöldszínű kosztomtól elütöt fedeztem fel egy ismeretlen csajkájában. Az ő barna lötyte sem volt valami bizalomkeltő. Kíváncsivá váltam. Mások számára kijelölt kajakiosztók felé vettem az irányt. Döbbenettel fedeztem fel, hogy eltérő színű ételekkel táplálnak minket. Talán menü összeállításán keresztül is kísérleteznek velünk?

Egy rendőr kiszúrta a kezemben lévő parajos csajkám és megragadta a karom.

– Mit kóborol erre? – kérdezett keményen. – Jöjjön velem!

– Csak a lakókocsinkig szeretnék eljutni – mondtam, miközben társai csoportja felé vezetett.

– Mennyi a száma? – állt meg egy pillanatra, mintha a válaszom valamit is számítana.

– 2732.

– No, táguljon! És meg ne lássam újra! – taszított a kettővel kezdődő kocsisor felé.

Még halottam, ahogy az egyik társa érdeklődve mellé lép.

– Mi történt?

– A 2732-re oda kell figyelni. Van nálad adattáró?

– Nincs.

Reméltem, rossz arcmemóriával bír a feltartóztatóm. Este – várakozásaimnak megfelelően – megérkezett a körletellenőrök csapata. Alaposan átkutatták a holmim. Még a matracom is kibontották. Azt hittem, el is költöztetnek, oly vehemenciával vontak kérdőre, de maradhattam. A tizennégy főre apadt körletünk együttérzőn figyelt. Utána mégis senki sem mert megszólítani. Veszélyt jelenthetek. Talán önmagamra is. És éppen a közmunka ünnepének fináléjaként.

Április 2. Azt beszélük, hétfőn feltöltik a megüresedett ágyakat, új munkaerők érkeznek. Ettől ismét gyerekes izgalom lett úrrá az embereken. Mintha ajándék lenne a külvilág felől jövő hír, amit a sorsunkra rendeltek hoznak ide. Pedig a hírehség úgysem úgy lesz kielégítve, ahogyan azt az ember reméli, szeretné. Nem hallunk majd mást, mint amit betéve tudunk a civil életre gyakorolt propagandából. Főleges túlspannolódni ezért.

Renitens voltam, mert különösebben nem tudtam osztozni a lelkesedésükben, amely szinte magától növelte a munka hatékonyságát. Úgy vélem, egy szikrányit sem volt jobb a már szikkadó agyagot lapátolni. Nem lett súlytalanabb. És az ég sem vigasztalóbb, hogy teljes vehemenciájával küldte ránk a sugarait. Ugyanolyan emberpróbálóknak bizonyult ez a nap is.

Mára kellett bezárulnia az alap ívének a korábban elkészült szakaszok összekapcsolásával, a szombatoként szokásos önkéntes közmunkanap jegyében, annak bizonyításaképpen, hogy a tegnapi ünnepet megérdemeltük.

Miközben a helyszínre masíroztunk, valamelyik rendőrnek bekattant a nótáztatásunk. Az állami slágergyár legújabb szerzeményét énekelték elő, majd soronként újra és újra el kellett ismételnünk, míg azt nem mondták: rendben van. Az árkolás megkezdése előtt még egyszer, egyben elharsoghattuk a teljes művet, hogy sose feledjük. Aztán napzártával, visszafelé jövet leellenőrizték, tényleg nem feledtük-e el a dallamot és a szöveget. De el lehet-e feledni a propagandagépezet által kreáltat? Szakemberek készítik. Olyanok, akiket hosszú éveken keresztül arra dresszíroznak, a műveikkel – az elvárt eredményért – hogyan hatolhatnak a tudat mélyrétegeibe. Egyszerű dallam és könnyed versike. Banális a recept, de működik. Zsigerig átjár pillanatok alatt. Maximálisan hinni tudunk benne, még ha az elsőszámú vezető dicsősége is hirdeti. Az sokkal több erőfeszítést igényel, hogy ez napokon

keresztül ne szóljon az ember fülében. Álmából is alig képes kiverni, aki egyszer is hallhatta valamelyik szerzeményt.

Néhányunknak még azt is mondták a műszak leteltekor: felterjesztik közmunkaérendmrendre, mert ezúttal annyira tisztességesen teljesítették a napi feladatuk, hogy azt szinte tanítani kellene. Meg a „példa ragadós”. Persze ez a kitüntetés-ígéret is olyan mézesmadzag, amelynek szárcsimbók lóg a végén. Aki rákap, azon jól röhögnek. Aki meg a kiszemeltek közül nem akar rákapni, azt rákapatják. Rég megtanulhattuk, nem azért vagyunk ide összegyűjtve, hogy bármit is megússzunk. A társadalom fölösleges részébe tartozunk. Megsemmisülésünkkel csak nyerhet a világ. Talán már előre ráírtak minket egy veszteséglistára. Vajon mit tennénk, ha erről tudomásunk lenne? Tennénk valamit?

Mióta belecsöppentem ebbe a naplóba, alaposabban megfigyelem az embereket. A velem egysorsúak ritkán emelik föl a tekintetük. Ha eleve erre születtek, nevelődtek, akkor is szégyellik sorsuk. Vagy egyszerűen csak így fejezik ki az alázatuk? Esetleg a tehetetlenségük? Peremvidéki létük, zárt téren belüli mozgáslehetőségük mellett is érzékelnek ezt-azt a nem nekik jutott, juttatott jólétből.

Reménytelenül is vágynak az elérésére. És tudják, ezzel a munkával, az érte járó bér által ez sose fog bekövetkezni. Az urak máshol teremnek. Itt csak dudva van, dudva terem. Irtásra érdemesült gaz. Lázadhatnánk is akár, hiszen minden mindegy. A végzet a közelben ólalkodik. Óvatlan pillanat se kell a lecsapásához. De hogyan tehetnénk ezt meg? Egyénileg semmi értelme, szervezkedésre meg semmi esélyünk. Atomizáltan vagyunk. Tökéletesen ellenőrzöttek és kölcsönösen bizalomhiányosan. Ebből egy is elég ahhoz, hogy befogjuk a szánk, behúzzuk a farkunk, fülünk, kussoljunk és tegyük, amit tetetnek velünk.

A napvégi dicséret mellett – értékes életünk megóvása érdekében – védőoltásban részesültünk. Bal vállunkba adták. Előtte valaki odasúgta:

– Nyomkövetőt tartalmaz. Hihet nekem, mert korábban orvos voltam. A mikrocsip onnantól, hogy bekerül a véráramba, folytonos mozgásban van a szervezetben belül. Megfelelő eszközök nélkül lehetetlen az eltávolítása. Minden lépésünkről értesülni fognak – majd távolabb állt, hogy mással is megossza a tudását.

Vajon mi alapján válogatta ki a bizalmába fogadottakat? A testtartást figyelte? Az arc vonásait? Miféle külső jelet? Ha neki valamiért feltűntem, akkor másnak is feltűnhetek. A rendőröknek is. A táborig végzet ellen egyetlen hathatós gyógyszer az észrevétlenség. Szürkének maradni a szürkék között. Nem vagyok eléggé szürke, hogy éppen rám talált?

Figyelmeztetőm nem sokáig kóborolhatott az oltásra várók sorai között. Karon fogták és elvitték. Egy pillanatig sem tiltakozott, nem is mentegetődzött, úgy ment, mint aki teljesítette küldetését, vele már semmi olyan nem történhet, amire ne lenne felkészülve. Rezzentéstelen arccal, a szemünk sarkából követtük a vele zajló eseményeket.

Nekem is van küldetésem? Ha van, miféle hatalomtól kaptam? Mi lenne az? Hogy maradjak? Hogy menjek? Meneküljek?

Azt gondoltam, fájni fog, de nem fáj a belém juttatott idegen anyag. Éppen olyan volt, mint bármelyik korábban kapott védőoltás, csak a róla való gondolkodásom vált mássá. Nemcsak Ottó és a remélt segítsége lett oda, annak lehetősége is, hogy magányosan lefalcoljak a közmunkatelepről. Biztosan elfognának, még mielőtt átlépném a képzeletbeli határt, árkon-bokron túlra juthatnék. Ott csapnának le rám, ahol akarnak. Azt sem tudom, hol és hogyan szabadulhatnék meg a nyomkövetőtől. Teljes vércserét kell végrehajtani, vagy az átszűrésével kivonni belőle a mikrocsipet?

Ám a megtisztítottat valamiképpen vissza kéne juttatni. Lehetséges ez kint, egy nem államilag felügyelt intézményben? És itt? Egy jól felszerelt laboron kívül megtörténhet ez bárhol is?

Alig vagyok túl a számomra rendelt közmunka egyharmadán.

Államkötvényért dolgozok, mint itt valamennyien. Nem vigasztal a futamidőt követő garantált állami kamat, hiszen az infláció ezt messzemenőkéig túl fogja szárnyalni.

A minimálbér négyórás változatának kifizetését valahogy meg kell élni, és az is pénzbe kerül.

Ki segít addig a családomon? Rajtam? Beálljak betyárnak? Törvényen kívülinek? Föld alatt éljek? Partizánkodjak?

Keserű ez a kenyér. Egyre keserűbb. Már semmi sem szól amellet, hogy maradjak. Csupán a

mikro-csip. Egy áramütéssel vajon tönkretethetném-e?
Szökni kell, de minél előbb!

Április 3. Eltekintettek a vasárnapra „felajánlott” társadalmi munkánktól, annyira példaértékű volt a tegnapi teljesítményünk. Pihenésképpen egészségügyi sétát rendeltek el a reggeli sorakozót követően. Zárt alakzatban, mozgalmi dalok zenetése közben körbejárhattuk eddigi munkánk gyümölcsét, a majdani Univerzum alapjának árkait. Épp csak hanyatt nem estünk a gyönyörűségtől, meg az erotikus gondolatainktól, hogy olyan kibaszottul büszkék vagyunk korunkra, társadalmunkra, s úgy meghágtatnánk magunk a zseniális államapparátussal.

Állónap meneteltünk. Kajaosztásra értünk vissza. Förtelmes zöld trutymót löktek elénk. Árgus szemekkel nézték, felfaljuk-e az egészséget? Látszik-e az elégedettség az ábrázatunkon? Utána alig kaptunk egy rövid szusszanásnyi időt. Estére kötelező szabadtéri vetítésre kerül sor. Megnézhetjük *A Vezér egy napja* című dokumentumfilmet, hogy ezentúl az Ő elképesztő munkabírása lebegjen a lelki szemeink előtt, amikor lankadunk.

Várom az alkony elmélyülését. Vissza nem térő alkalom. Konzervtetőből hajlítottam két szögszerűt, hátha használni tudom. Ahol vetítenek, ott elektromos áramnak is lennie kell. Próbálkozom.

Április 7. Tegnap elértem az első csöndes tanyát. Kiderült, lakatlan. A tulajdonosát nemrég vihették el. Az istállója állatait sorsukra hagyták. Egy tehén imbolygott még az elviselhetetlen dögszagban, legközelebbi társa tetemét rágva. Orrom befogva kitereltem és vettem neki egy kis takarmányt, aztán bebújtam a legközelebbi kazalba. A főépület túl veszélyesnek tűnt, hiszen nem ismerem a biztonsági rendszerét. Az ablakán benézve pedig látszott az elhurcolást követő házkutatás nyoma, illetve a hevenyészett bedrótozásé, hátha valamelyik cinkos vagy bujkáló családtag fölbukkan, s ezáltal előállíthatóvá válik. Továbbmenekülni nem akartam a riasztója esetleges beindulása miatt. Teljesen kikészültem az elmúlt napok során. Vasárnap óta nem aludtam, csak menekültem. Nyomomban voltak, kitartóan követtek. Azt hiszem, végre leráztam az üldözőim. Pedig volt olyan pillanat, amikor alig bíztam a sikeremben. Be is érnek, ha egy utamba eső vadlesen – hová a terepviszonyokkal való ismerkedés végett kapaszkodtam fel – nem találok egy doboz gyufát, nem tudom lángra lobbantani az erdei avart. Ezt követően ugyan sokáig üldözött a tűz, de a nyomomban tartóktól elzárt, és a helikopter, amely fentről figyelte az eseményeket – mivel nyílt terepre nem merészkedtem világos nappal –, elvétett. Szerencsés embernek tarthatom magam. Sok mindennek össze kellett jönnie ahhoz, hogy itt lehessenek. Először is a vetítés során.

Ahogy sikerült a lábunk alatt futó kábel köpenyén átszűrnom a konzervdoboztetőkből csavart „szögeket”, beállt egy rövid adásszünet. Kioldotta a biztosítékot a rajtam keresztül keletkezett zárlat. Még mielőtt mozdulni bírtam, hallottam a zavart. Azonnal szabotázszt kiabált a hivatalos közeg. Azt gondolták, a műsort akarták megzavarni a nép és az állam ellenségei. Rám és a tervemre csak némi késéssel kezdtek gyanakodni. Feltehetőleg, amikor észrevették, eltűntem a központi monitorról, helyzetem ismeretlenné vált.

A végtagjaimat húzó görcs szerencsére addigra elmúlt, sikerült a közönségen belüli pozíciómon időben változtatni. Az utoljára mért tartózkodási helyemre hamarosan megérkeztek a kommandósok. Hallottam, hogy a hollétem felől érdeklődnek, illetve, merre menekülhettem el. Arcfelismerővel is pásztázták a sorokat, de a sötétség kifogott a műszereken. A film megtekintésének fontosságára való tekintettel a reflektorokat pedig nem kapcsolták, kapcsolhatták be. Lassan és észrevétlen mozogtam, ne tűnjek fel senkinek. Ha sorstársaimnak gyanús is lehettem, nem árultak el. Úgy tettem, mintha filmet néznék, miközben tudtam, már nincs visszaút, dezertőrnek számítok, kiadták az ellenem szóló körözési parancsot. Mégsem foghattam futóra, hiszen arra számíhattak. Egyedül a tömeg jelentett védeltséget. Az egymáshoz préselődő testek elfedtek. Csak ekkor ért a felismerés, a holmim nincs velem. El nem

indulhatok érte, amíg a vetítés be nem fejeződik, utána pedig már a lakókocsiban várnak.

– Legalább a naplót muszáj magammal vinnem! – bízattam magam a kockázatra.

A film után messziről figyeltem a 2732-est. Bebújtam az egyik távoli kocsi alá és a szállásadóm közelébe kúsztam. Kint három zsörtölődő kommandós várakozott, bent kettő hallgatta ki a körletet. Mikor kijöttek, közölték, nyomkövető kutyákra lesz szükség, valószínűleg szökésre utaló tényállásra bukkantak. Még megkeserülöm, hogy elrontottam a vasárnap estéjüket! Egy társukat otthagyták strázsálni, a többiek pedig elvonultak azzal, hamarosan visszatérnek.

Alig maradt egyedül az űr, nagy sebességgel előugrottam és fejjel nekirohantam a mellkasának. Annyira megleptem, hogy védekezni is elfelejtett. Ledöntése közben nagyot koppant a tarkója a feljárón. Elvesztette az eszméletét. Fegyverét elvettem. Hirtelenjében csak azért, ha visszanyeri az eszméletét, ne eressen golyót a hátamba. Berohantam az ágyamhoz, a matracról letéptem a lepedőt, lebillentettem a falat és ráhúztam a rejték hely tartalmát.

A konzervek láttán felhördültek a társaim, ellenségükké váltam egy pillanat alatt, de a fegyver visszatartó erőnek bizonyult attól, hogy a verbális erőszakon túl mást is elkövehessenek rajtam. Sietnem kellett, mert a lehallgatás miatt újabb rendfenntartói csoport közeledhetett. Fél kézzel nem bírtam megemelni a csomagot, így a felét lehúztam a földre. Amelyik konzerv nem a talpára esett, az tovahengeredett. Lecsaptak rá és dulakodni kezdtek érte.

– Mindjárt újra itt lesznek. Sok sikert a túléléshez! – mondtam és kirohantam a vállamra vetett batyuval, jobbomban pisztollyal.

Szaporáztam a lépteim kifelé a lakókocsik övezetéből, szinte minden adandó alkalommal sort váltva a közökben. Ha valaki lát, ne azt lássa, rohanok véges-végig a soron. Így csak egy-egy bevillanás lehettem. Nagyjából a vasútállomással ellentétes irányt tekintettem célravezetőnek. Bíztam az éj leplében, a lábaimban, hogy erőm el nem hagy, az ég megsegít. Senki sem tartóztatott fel, akadálytalanul rohantam bele a kivilágítatlan térbe. Ugyanakkor elképesztően csörgött a csomagom, amit a néma sötétség mérhetetlen nagyra erősített. Megálltam, hisz ekkora zajjal nem juthatok át a védvonalon. Levettem a felsőruházatom, s amit a letépett ing- és kabátujjakba tudtam úgy beletölteni, hogy csendben maradtak, azt tartottam meg a lepedőben, a többi záró lemezét feltéptem. Hátrahagytam, hátha egy rövid időre megakasztja a kutyákat az eledel. Hűvös szellő csípett a meztelen karomba. A horizont fekete peremén dombszerűt láttam. Csak a közelében derült ki, erdő. Ekkor villant meg felém egy reflektor és üvöltött egy hang:

– Állj, ki vagy!?

Ijedtemben elsütöttem a pisztolyt. Mintha szétrobbant volna valami, aztán sötét és vaktában leadott golyózáporválasz, majd a jelentsleadás hangjai verték szét a csöndöt. Mire beértem az erdő sűrűjébe, Hammerek bőgtek egyre közelebből. Valaki – autóból kiszállva – szentségelt a gaz, a járhatatlan terep miatt, meg miattam is, hogy ilyen helyre kell bemennie. Kaptam ígéretet arra, megtudom, hol lakik az úristen, csak kerüljek a kezeik közé. Utánam világítottak, de egyre mélyebben jártam, elrejtett a vadon. Lassan átverekedtem magam az erdőszéli bokros aljnövényzeten. Bukdácsolva futottam, ahogy bírtam, egy-egy pillanatra hátrasandítva, merre villognak a lámpák, merre szabad a pálya. Akarva-akaratlan vadakat vertek fel, riogattak felém. Zajomat elnyomta a zajuk. A táj lejteni kezdett. Vitt egy sötétségbe vesző völgy felé a lendület. Leereszkedtem egy szurdok homokkőves falán, s a méhében csordogáló erecske mellett trappoltam egy ideig. Túl védtelennek tűntem a falak függőfolyosójában.

Kikapaszkodtam a túloldalon. Cserjéssel benőtt meredek part tornyosult elém. A pisztolyt a nadrág és a gatyá korcával fogattam a derekamhoz, hogy felszabadítsam az egyik kezem, kapaszkodással segíthessem haladásom. Alig enyhült a kaptató, kopók verte zajra lettem figyelmes. Épp csak elő tudtam kapni a pisztolyt, már villant is a Hold fényénél az egyik foga fehére. Hármat terítettem le szinte egy időben. A következő pillanatban megindult golyószórózápor helyettem végzett a többivel. Akadt olyan fa, amelyen annyi lövedék hatolt át, hogy derékba tört. Arccal az avarba fűrődve vártam a csendre. Feltehetőleg a hegy íve védhetett – sértetlenül rohanhattam tovább. Ráadásul némi előnyhöz is jutottam, mert átmenetileg nyomkövető kopók nélkül maradtak. Még pirkadat előtt átkeltem egy kisebb kiterjedésű gyepün, majd bevettem magam a hegyek közé. Hamarosan érezhettem az öreg fenyvesek gyantaillatát.

Egy sziklás magaslati pontról próbáltam betájolni magam, amikor a távolban föltűnt egy helikopter. Körözve tartott felém. Gondoltam, a nyomomba eredő csapattal összehangoltan mozog, őket segíti fönről. Gyorsan visszaereszkedtem a fenyvesbe, lerohantam a parton és átkeltem egy heves folyású patakon. Kevés híja volt annak, hogy ledöntsön a lábamról. A vize viszont hús volt, tiszta és iható. A túlparton szembesültem azzal, a fekete műanyag kalucsnim talpa leválni készül, nem erre a terepviszonyra gyártották. Egy konzerv elfogyasztásával könnyebbítettem a csomagom. Az ingujjat szabadabbá tettem, s körbekötöttem vele a lábbelim. Tudtam, ennél jobb megoldás kell, így nem jutok messzire. Ráadásul minden teremtet lélek azonnal felismeri szürke közmunkás-hacukám. Aki meglát, tisztában van azzal, miféle szerzet vagyok. Át kellene vedlenem civilbe. Csak akivel először összehoz a végzet, abban mi lakik, azon múlik a jövőm. De bízhatom-e ezt másra, mint a találkozásban rejülő véletlenre? Nincs más esélyem, még ha veszélybe is sodorhatom azt, aki bármivel segít. Ha viszont elmarad a segítség, bármelyik járőröző azonnal kiszúr, és túrabakancs híján hamarosan fölsebzí a fenyőtüske és a kiálló bazalt-él a talpam, menni is képtelen leszek.

Alkonyat felé már egészen közélről hallottam a helikopter kerepelését. Bármennyire is igyekeztem, a nap folyamán majdnem elfogyott a távolság köztem és üldözőim között, akik feltehetőleg váltották egymást és ebeiket. A félelem azonban engem sarkallt tovább, megtorpanást nem tűrök. Mindemellett kezdett kiállni belőlem minden fájdalom és fizikai érzet. Vitt a belső lendület a lakatlan vidéken. Egészen egy kis hegyi tisztásig, melynek közepén, fakerítéssel körbevéve egy barna páccal bekent, zsuptetős faház ékeskedett. Gazdája kerítéslécre könyökölve figyelte a vörösben pompázó naplementét. Mikor észrevett, a hambiton lógó söréteséért szaladt, majd vissza.

– Táguljon innen! – üvöltötte felém, miközben csőre töltött és célba vett. – Magánterületen van. Büntetlenül lepuffanthatom – adta tudtomra a jogait, közeledésem lehetséges következményét.

– Csak ruhát és bakancsot szeretnék – kiabáltam, mert szavából egyértelmű volt, nem akar feltartóztatni és átadni a hatóságnak; el próbál kergetni.

– Nem tehetem, a saját érdekemben – de a hangjában már érződött egyfajta hezitáció.

– Én sem akarom bajba sodorni, de nézzen rám! – s lerúgtam a foszladozó ingujjal összefogatott kalucsnim, hogy fölmutassam.

– Maradjon ott! Egy tapodtat se jöjjön közelebb, mert rögvést lelövöm! – figyelmeztetett, majd bekiabált a házba és feleségével összeszedetett egy váltásnyi ruhát, közé csavartatott egy lestrapált bakancsot a sajátjai közül. Nagyot lendített a csomagon, rajtam is túlrepítve. – Tűnjön el, míg szépen vagyok. És ott váltson ruhát – okított, miközben felvettem a ruhakupacot –, ahol a sajátját eltüntetheti! Már jóval a látóhatárán túl lehettem, amikor két lövés hangja dörrent. Talán önnön alibijét teremtette ezzel meg. Életet nem oltott ki, csak belelőtt a mélyülő színű égbe. Hallgatással válaszoltak rá az üldözőim gépfegyverei.

Az éj gyorsan elnyelt, s amikor a legközelebbi hegyi patakba léptem, csak az addig cipeltet marasztottam szárazon. A vízben billegve vetkőztem gatyára, úsztattam el a közmunkás gúnyát, öltöztem az ajándék göncbe, aztán a vállamra vetett batyuval egy jó kilométert gyalogoltam a vízben, a forrás irányába, remélve, elvétik a kutyák a szagom. Ha el nem is vétették, de egy időre megosztottam követőim táborát, míg a partraszállásom pontos helyét föl nem lelték. Maradt egy kis időm egy éjszakai konzervebédre. Alvásra már nem. Tudtam, a sötétség juttathat némi előnyhöz, a nappal nem. A kopók kíséreit belülről semmi sem hajtja arra, hogy kockáztassanak az ismeretlen terep veszélyei között, ezért lelassulnak. Reggelig a helikopteres segítség is szünetel.

Pirkadatra értem túl a hegyeken, jutottam egy tölgyesek és szántók váltakozásából álló területre, amely – szerencsémre – néhány órát tartott. A tanyákat igyekeztem elkerülni, egy helyen egy kuvasz mégis rám támadott. A pisztoly utolsó két töltényét lőttem ki rá. A hasznavehetetlen fegyvert utána elhajítottam. A kutya gazdája nem jött elő, viszont hamarosan hallhattam a közeledő helikopter kerepelését.

Szerencsémre, mielőtt fentről megláthattak volna, egy nagyobb kiterjedésű erdőbe értem, ahol már megjelentek az első levelek. Szinte azonnal érezkelhettem azt, üldözőim ismét a közelemben kerültek. Ekkor találtam rá a vadlesre és az ottefedett gyufára. Az avar hihetetlenül könnyedén kapott lángra, kergette a szélrózsa minden irányába a lángnyelveket. A helikopter rotorlapátjai keverték egy ideig a füstöt fölém, aztán más irányba kutakodtak a benne ülők. Észrevétlen jutottam túl az oltásra érkezőkön

is. Szerda délutánra kezdtem azt érezni, a tűz bevált, senki sincs a nyomomban. Ezt követően letem erre a tanyára.

Egynapnyi konzervem van még. Merre lehet a legközelebbi város, melynek tömegében elrejtőzhetek? Talán ott hamis okmányokra is szert tehetnék. Azzal valamiképpen a családom közelébe juthatok.

A tehén elégedetten bög, alvóhelyem oldalát apasztja. Számára is mertem egy vödör vizet a kútból. Épp csak belenyalt. Meg tudom érteni: az íze is, a szaga is meglehetősen furcsa. Semmihez sem hasonlítható, de kell a folyadék a kiszáradás ellen.

Könnyűnek, szabadnak érzem magam. Ebédelek, sziesztázom, este indulok tovább.

Jelentés

A 2732/087-es számon nyilvántartott közmunkást a mai napon sikerült felkutatnunk és előállítanunk. Vele szemben – bár ellenállást nem tanúsított – az előzetesen elkövetett tettei miatt a szükségesnél nagyobb mértékű erőszakot alkalmaztunk. Ugyan hónapos szörzetét eltávolította, és a számára előírt viselettől megvált, letartóztatása során egyértelmű bizonyítást nyert, hogy az adatbankunkban szereplő, április 3-tól nagy erővel keresett személlyel azonos. Érvelését, hogy az elfogása helyszíne a tulajdonát képezi, s innen hónapok óta ki se mozdult, könnyen cáfoltuk, hiszen a birtokviszonyok lekérését követően világossá vált: a tanya és a hozzá tartozó javak a közelmúltban állami lefoglalás hatálya alá kerültek, lakóit illegális állattartás végett kitelepítették.

Feltételezésünk szerint szökésében senki sem segítette. Ennek sem a vallatása, sem a hazugságvizsgálata során semmi sem mondott ellent. Ruházata eredetére vonatkozó állításai ugyanakkor zavarosak, nem egybehangzóak. Valószínűleg az öngyilkos tanyasi házaspár valamelyikétől jutott hozzá, ezt azonban nem állt módunkban érdemben vizsgálni.

A tárgyi bizonyítékként csatolt naplót – melynek létéről a fent megnevezett személy 2732/053-as számon nyilvántartott körlettársa tájékoztatott minket – az előírtak szerint lefoglaltuk. A letartóztatott eleinte tagadta, hogy bármi köze lenne a marhatetem alá rejtett füzethez, az egyes szövegrészekkel történő szembesítése során azonban beismerte, hogy nem megfelelő módon járt el, amikor a fellelt napló beszolgáltatását elmulasztotta, s annak folytatásába fogott. Ezt és szökését megbánta – hangoztatta, ám ezen a téren aligha hihetünk neki, mivel a tények pontosan ennek az ellenkezőjéről tanúskodnak.

A nyomozás során kiderült, a napló elkezdője, az első áthelyezést megelőzően 2732/017-es számon nyilvántartott közmunkás – a nukleáris erőmű építése közben – baleset áldozatává vált, emiatt az ellene megkezdett eljárást hatályon kívül helyeztük. Ugyanakkor indítványozzuk a polgári környezete és kapcsolatai átható megfigyelését és tanulmányozását. Gyanítjuk, hogy kapcsolatai révén főlshámlhatunk egy ellenállási gócot. A 2732/087-es számon nyilvántartott közmunkás által használt fogalmi háló szintén arra utal, hogy a földalatti mozgalom valamelyik sejtjéhez tartozik. Szükségesnek véljük az ő esetében is a fentiek feltérképezését, teljes körű felgöngyölítését.

A naplóban említett könyv a nyomozás során nem került elő. Sem a lakókocsi falában létrehozott rejtékhelyen, sem az elfogás helyszínén nem leltük föl. Nem tartjuk kizártnak, hogy az elfogott személy az erdei avar meggyújtásánál fölhasználta, még ha az ottani helyszínelésnél erre utaló jelre nem is bukkantunk. Következésképp a könyv eltűnése vélhetően társadalomra való további veszélyt nem hordoz magában.

A megtalált naplót bizonyítás, illetve a majdani megsemmisítés céljából átadtuk az illetékes Rögtönítelő Munkaügyi Bíróságnak a vádlottal együtt, a vele szemben alkalmazandó gyorsított eljárás lefolytatására. Ezzel párhuzamosan indítványoztuk a közmunkás életfogytig tartó uránbányabeli elhelyezését. Részünkről ezzel az ügyet lezártnak tekintjük.

Kelt: *mint fent.*

*Mais Jakab
főhadnagy*

Határozat

Folyó év április 8-án, a hatályos munkaügyi törvényeknek megfelelően a Rögtönítélő Munkaügyi Bíróság a 2732/087-es számon nyilvántartott közmunkás esetében többrendbeli bűnösséget állapított meg, mely életfogytig tartó jogvesztést és ezzel egyazon ideig tartó uránbányabeli termelőmunkát von maga után.

A Bíróság az ítélethozatala során figyelembe vette a társadalommal szemben halmozottan elkövetett cselekmények súlyosságát, ezért a kiszabható büntetés felső határa felé közelítő ítéletet hozott.

Ugyanakkor méltányolta, hogy a vádlott őszinte megbánást és együttműködést tanúsított a vele szemben lefolytatott eljárás alatt. Ezt azonban nem tudta beszámítani a döntés meghozatalánál, mivel nem éreztük életszerűnek.

Az elítélt – jó magaviselet esetén – legkorábban huszonöt év múlva szabadulhat.

A tőle elkobzott napló – a mai napon – minél előbb tűzbe vettessék, hogy további – arra ideológiailag fel nem készített – személy ne érintkezhesen vele.

Az ítélet ellen fellebbezésnek helye nincs.

Kelt: *mint fent.*

Koberec Aladár
főbíró

VASI FERENC ZOLTÁN

versei

MELLKASAMA PAJZS

Dárdával céloztam a Napot.
Szerencse, nem ért találatot.
Éjféltájt ugrom át a mutatók közt.
A másodperc-mutatóval szédülök.

Éjfél és nulla óra közt
én vagyok az idő.
Hidakat járok bohócruhában,
kinevet a tükör álma.

A karom
lábon járó
szélmalom.

SZOBORHEGY

Ha már kinézted a hegyet,
drágakövekkel bányá,
s eszközhatározója, tárgya:
vésője-kalapácsa
lettél a megismerésnek,
formázd az alakot,
lehelj rá márvány homlokára,
hogy kiszikrázzék látása,
s hódítson teret másnak is
a jövőből
a mában:
holtnak hitt igazsága.

A dédi

BOZGOR ELIAN

Minimálok

Ilku, aki nem tagad el bennünket...

Grönland eszkimóinál időztek; riportot csináltak volna egy természetvédelmi alapítványnak...*

Hallgatom a narválvadászok vendégét.

Ők nem jártak sikerrel; nálam meg a janko-lét: az egyetemtanárszéki meleg, stb., az életforma még csírájában fojtotta meg a vérengző mocskot. Az első fókahaláltól még megrendültem, de később – a darabos jégmezőkön (hirtelen-tavacsákák környékén) – a szerteszt heverő foszló-búzló prédahalmok: cet-, jegesmedve-, rozmárdögök s -csontok már nem hatottak rám.

A narválcsorda mindegyik tagjai megúszták a kenusok honos szigonyait, azok köteleivel nem kerültek beléjük-rájuk fókabőr-légtömlők, de ő nem bánta. Inkább örült, hogy kudarcot vallottak vendéglátói. Pedig egész hetet voltak kinn; aztán kifogytak élelemből...

*

Betért Ilkuhoz, a japán alkavadászhoz. Már harminc éve annak, hogy a telepen ragadt; humorérzéke kicsit lekopott, de azért, ha szárazon is: képes még nevetni...

Ha erre vetődünk ilyentájt (júliusban), az embert jobbára csak ijesztető ímmel-ámmal fogadják: nem kell tartani kutyafogaktól; a bőségs évszakában gázolnak már hetek óta a szabadságot szánhúzóknak.

Ilku, hálóval vadászik a Fény, a Fagy, stb. madaraira. Melyek ezerszám röppennek reggelekbe.

Korán indultak; 4-5 méteres, elég hosszú nyelű, lepkehálót vittek magukkal: foltos sziklákon tartottak-közelítettek a szakadékszéli nyitott leshez. Pára, köd... Várákoztak.

Aztán surran egy, majd még egy... s még újabb alka-áram! Mintha nem akarna végetérni az.

Majdnem mindegyik kísérlete sikerült Ilkunak. Az égnek nyújtotta a rudat, s csavarintott egyet azon; a rúdon, amire a hálót szerelte... Csavarintott az alkaszíveken is; leállította azokat: mintha *elve* mondana ellent vérük a kinti, kopogó-hersegő időnek. Pedig hát, nem; néhány perce még küszködtek azok a világ erőivel...

Heverték körülöttük az alkatetek. Órák alatt már lehettek is vagy három-négyszázan...

*

Szabad tűz körül; szabad ég alatt.

A mellett vágja ki késével, a többi mehet a haszkiknak. (Amelyek meg finnyáskodnak e kínálásra.)

“Akkor se tudnék itt élni, gleccserszirtek között, ha életembe kerülne.”

Ilku serpenyőre rak egy sült darabot, nézi a látogatót, várja a reakciót; talán izlik annak az alkasült.

“Dehogynem tudna!”

Hallgattak.

“Ilku?... Maga, hogy maradt itt? Nem is... Mi tetszik magának itt...?” – Folytatta a vendég, de inkább magyarázkodásfélén.

“A vadászat..., az, hogy szabadon lehet vadászni...”

* Egy képriportban. A többi: szabadon

Kazamaták

BÖRZSÖNYI ERIKA

Veszteség

Amikor majdnem mindent elvettek tőle, úgy érezte, nemcsak a jelene került veszélybe, hanem a jövője is, és az zakatolt a fejében, elfogyott az életeréje, nem képes újrakezdeni. Heteken át, kényszeresen azon törte a fejét, hogyan vethetne véget az életének.

Mindeközben tette a dolgát, amit vártak tőle, maradéktalanul ellátta a munkáját, kicsi háztartásában az összes házimunkát elvégezte, nem hanyagolta el önmagát, sem pedig a környezetét.

Nem depressziós volt, hanem hideg fejjel átgondolta életésélyeit és úgy döntött, ami rá vár, ahhoz neki már semmi köze. És ha a Teremtő nem képes belátni, hogy kész, vége, belefáradt az életébe, akkor neki kell a dolgok irányítását a kezébe vennie.

Barátai, szerettei mit sem tudtak róla, hogy valójában, legbelül mi tölti ki a gondolatait, és mire készül.

Csak akkor beszélt róla először, amikor már túl volt a történeten, és mivel beszélhetett róla, amit tervezett, azt nem hajtotta végre.

Néhány apróságon múltott, hogy megkegyelmezett magának és életben maradt.

Heteken át mérlegelte az esetleges elkövetési módokat. Olyan racionális módon gondolta végig a hibalehetőségeket és a remélhető siker esélyét, mintha valami gyümölcsöző vállalkozás beindítását tervezné, nem is a saját öngyilkosságát.

Végül sorra mindet elvetette, ezért-azért, valamiért.

És még azt a harcot is meg kellett önmagával harcolnia, hogy tetteivel fájdalmat fog okozni azoknak, akik szeretik őt, és akiknek hiányozna.

Nem volt ebben semmi romantikus képzelgés, hogy majd milyen sokan fognak sírni a temetésén, ahogy gyerekkorában fantáziált, mikor oly gyakran világgá akart menni.

Egyszerűen csak leült és képzeletbeli mérleget készített: bevétel, kiadás, egyenleg.

A kiadás rovatba a bevétel másfélszerese került.

Már számtalanszor gyártott túlélési stratégiákat eddigi életében és mindig képes volt előteremteni a megélhetéséhez szükséges minimális anyagi feltételeket.

De most tehetetlenül ült a papír felett, forgatta kezében a golyóstollat és csak számolt, ám nem jutott eredményre. Már nem volt mit lecsípni a kiadás rovatból, és még mindig több volt a kiadás, mint a bevétel, nem is kevéssel.

Így érkezett el az este, amikor, már sötétedés után, hogy ne legyen tanúja, vagy bárki, aki megakadályozhatná őt, ott állt a magasfeszültségű távvezeték oszlopa alatt.

A csillagos eget nézte maga felett, nem túl sok csillag mutatta magát, mert téli este volt, hófelhők függtek az égen, előrevetítve az országos nagy havazás képét.

Körös-körül mindenütt hó, és pusztaság, sehol egy ember.

A magasban, mint hiányos kotta hangjegyek nélkül, futott a három vezeték.

Magas vasoszlop vezetett hozzájuk, azon kellett volna felmászni, hogy elérje, terve szerint megfogja a vezetéket, és vége legyen földi pályafutásának.

Az eget nézte, arcán könnyek folytak, úgy kiabált.

Perlekedett istennel: Uram, miért hagyod, hogy nekem kelljen kezembe vennem a sorsomat? Miért nem adsz nekem gyors halált? Meg tériszonyom is van...

Idáig jutott, amikor a döbbenettől valósággal tátva maradt a szája. Felfogta, milyen bizarr a helyzet. Halni vágyik, de a tériszonya megriasztja, nincs ereje és bátorsága, hogy a magasban húzódó vezetékig felmásszon. Anélkül pedig nem megy.

És ekkor nevetni kezdett, görcsösen, megállíthatatlanul, valódi röhögőgörcs volt ez, de egyúttal felszabadító is. A könnyei egybefolytak, már csuklott és alig kapott levegőt, de nem bírta abbahagyni sokáig.

Lassan megnyugodott, kifújta az orrát, megtörölte arcát.

Elindult hazafelé.

Így esett, hogy hónapokkal később elmesélte életben maradásának különös történetét.

KOVÁCS T. ISTVÁN

Apám szerelme

-Akartok-e a vállalat focicsapatában játszani?-kérdezte az építkezésre kilátogató Nagy Jani, a függetlenített sportfelelős.

-Hát, lehetne?

-Éppen az utánpótlást szervezzük-mondta.

-Én beállnék-közöltem.

-Fociztál már valahol?

-Otthon a faluban.

-Nagycsapatban?

-Nem. Csak úgy az utcán, alkalmilag.

-Nem baj. Gyere ki holnap az edzésre. Majd ott meglátjuk.

-Beállhatsz próbajátéokra-mondta kint az edző. Melyik posztot vállalnád?

-Inkább hátvéd lennék.

-Na jó-bólintott rá, és az öltözőbe küldött.

Életemben először húzhattam a lábamra igazi stoplis cipőt és meggypiros mezt, miközben arra gondoltam:

-Vajon mit szólna apám, ha most így láthatna?

Az ellenfél fürgé jobbszélsőjét kellett volna őriznem és leszerelnem, de ő, az edzőmeccs ráérős közönségének nagy derűségére mindig elfutott mellettem a labdával, amit hol nagyon elénk, vagy mögénk gurítottak a csatárok. Egy reszelős torokhangú férfi pedig folyton azzal biztatta az ellenfeletemet a partvonal mellett kiabálva, hogy:

-E-tesd meg a kicsiit! E-tesd meg a kicsiit!

Nem bírtam tovább. A félidő végén visszaadtam a szerelést, s szomorúan bár, de beláttam, nincs ahhoz tehetségem, hogy teljesítem az apám szíve mélyén dédelgetett vágyait. Pedig szerette volna, ha én folytatom azt, amit neki idő előtt abba kellett hagynia. Járásszerte elismert játékos volt. Úgy emlékszem, hogy jobbszélsőként rúgta a gólokat a falu közönségének örömeire. Talán karriert is csinálhatott volna a tehetségével, ha egy alkalommal nem éri olyan térd sérülés, amely félbeszakította a sportban felívelő pályafutását. A térdkalácsa kiugrott a helyéből és sehogysem sikerült helyre igazítani. A társai elvitték őt a helyi orvoshoz, akihez a foghúzástól a bonyolultabb szülések levezetéséig mindenben fordulhattak az én földijeim. A családi történet szerint engem is ő segített a világra. Sok pofont kaptam az életem során, de az első ő adta, mert a megszületésem pillanatában nem akartam sírni.

Mondták is mindig a szüleim, ha kis orvostáskájával a kezében, fényesre csiszolt görbebotját lóbálva, beteghez menet feltűnt az utcán az öreg doktorbácsi, hogy

-Na, ott megy keresztapád.

Amikor apámat a társai ölbe kapva becipelték a rendelőjébe, az öreg doktor rettenetesen fel volt háborodva.

-A sok marhája! -dühöngött. -Huszonketten kergetik azt az egyetlen labdát! Amikor meg hozzájutnak, elrúgják maguktól. És még ezt nevezik értelmes játéknak- dohogott, miközben apámat próbálta talpra állítani.

-Ez bizony soká gyógyul meg és a labda után többé nem lehet szaladgálni-mondta.

Apám nagyon nehezen tudott belenyugodni, hogy ezután nem játszhat, de a csapatnak is nagyon hiányzott. Később, amikor valamennyire rendbe jött a térde, még próbálkozott és néhányszor pályára lépett. Reménykedett, hogy nem lesz baj, de maximum egy félidő után mindig ölben vitték le a játéktérről. Ezután csak a szenvedélyes szurkolói lét és az a nem titkolt reménység maradt már neki, hogy egykor majd a fia ölti magára a piros-fehér csíkos FTE-mezt. Neki szurkol majd a közönség, és azt mondogatják a játéka láttán:

-Apja fia ez a gyerek.

Tanítgatott is otthon az udvarban cselezni, magasat rúgni, labdát lestoppolni. Én meg, aki aprócska

gyerkőcként, a baleset előtt édesanyám mellett még selypítve buzdítottam őt a pálya széléről, ezután vele jártam ki a meccsre. Néhányszor a szomszédos falvakba is elvitt magával. Mivel ez a csodálatos társasjáték mindig közösségteremtő volt, a csapat győzelme nálunk is az egész falu ünnepének számított. Olyankor dalolva tértek haza a fiúk és azt énekelték: „ *Megláthatja bárki,/ aki rá kíváncsi./ nem lehet az FTE-vel,/ nem lehet az FTE-vel,kikukoricázni.* ”/

A másik nóta meg úgy szólt, hogy: ”*Nagy-Okányban voltunk./Újra győztünk./ Egy gól ellenében/ Ötöt lőttünk./ Májna itten, hónap ott./ Nagy-Okánynak jó napot./ Adjon Isten, adjon Isten!*”

Édesanyám is elég sokszor jött ki a meccsre, de azt a dalocskát inkább valamelyik sportbaráti közös vacsorán tanulhatta meg, amelyiket otthon énekelgette, hogy: / *Még azt mondják, azt mondják,/ azt mondják a p-ladányi legények,/ a pályára felmenni, a pályára felmenni én nem merek./ Gyertek elő, p-ladányi legények,/ -szegények-! Hadd lássa meg a babám/meg a csapatkapitány/ Ki a legény, fenn a pályán igazán./*

Öt-hat éves koromtól kezdve a nagyobb gyerekek közt én is ott hasaltam a partvonal közelében, s velük együtt harsogtam az ellenfél csapatát gúnyoló rigmusokat. Közülük például azt a bornírtat is, amiért elnézést kérek az egykori érintettektől;”*Ég Vésztő, mint a rongy/ Füstöl, mint a trágyadomb!*”

Más alkalommal meg azt kiabáltuk, hogy: „ *Sárga dinnye bél nélkül/ Szaladj Ladány ész nélkül!*”

A pálya túloldaláról néha megszólalt egy rekedt, zárt e-betűs hangon kiáltozó férfi is, így biztatva az ellenfél csatárát támadó hátvédet:

-Beretváljaad! Beretváljaad!

Sokat nevtünk az egyik nagyságán, aki az éles helyzetek láttán izgulva, mindig azt kiabálta vékony, sűvöltő hangján:

-Beleörülök! Beleörülök!

Mi gyerekek meg úgy utánoztuk magunk közt, hogy: -Bele örülök, bele örülök!

Idegenben persze a mieink is vissza kapták a kölcsönt, a nekik szóló gúnyverseket. Hazainduláskor néhol kavicsok is potyogtak a teherautó ponyvás tetejére.

Szerettem a focit.

Nagyobbacska koromban csapatot is szerveztem olyan fiúkkal, akiket én tanítottam meg szabályos futballt játszani, de ők is fölém nőttek, s később engem hagytak ki a játékból.

A háború kezdetekor apámat besorozták katonának.

-Széna, vagy szalma-kérdezte nagyapám, mikor apám hazajött a sorozásról.

-Menni kell, a fene egye meg- káromkodott apám.

A katonaságnál hamarosan a cipész műhelybe került, s mivel a tisztéknek divatos birgerlit adjusztált a szolgálati csizmájukból, többször kapott néhány nap szabadságot.Nevetve mesélte, hogy beválogatták az ezred futballcsapatába is. Azt remélte, hogy meccs közben majd megint kibicsaklik a térde és ezért esetleg leszerelik.

-Most bezzeg, minden kemény összecsapást elvisel ez a fránya térdkalács! –panaszolta odahaza.

Katonaidejének utolsó szabadságakor már nagyot változott a világ. Az FTE helyett Levente csapat képviselte a falut, és egy kisebb német alakulat is állomásozott a helységben. A körülmények ellenére, koradélutáni előmérkőzésként, a lőtér melletti új, leventepályán is kitűzték a hagyományos, suszterek-szabók barátságos mérkőzése napját. Ebből apám sohasem maradhatott ki. Mivel azonban szakadt az eső, várni kellett a kezdéssel. Közben letelt a le sem játszott játékidő és a főmérkőzés következett, a mesterek mérkőzése elmaradt. A német katonák és a falubeli leventék csapata foglalta el a pályát. Apámnak szóltak, hogy lenne szíves beállni a németek ellen, ha már úgyis beöltözött.

Azt a képet még ma is gyakran magam előtt látom. Felázott talajon, a jobbszélen fut a labdával. Az égen koromszürke felhők gomolyognak, a feje fölött villámok cikáznak. A kapu felé görgeti maga előtt a labdát. A hátvéd nem tudja leszerelni. A német kapus kétrét görnyedve helyezkedik a kapuban, de hiába. A háló sarkában ott a bőrlabda. 1:0 a javunkra.

A közönség tombolt örömben.

-Győztünk, győztünk! Győztek a magyarok!- kiabálták az emberek lelkesedve. Többször már nem kapott szabadságot apám, és a levelei sem Kassáról, hanem mindig nyugatabbról, más-más helyekről érkeztek, s végül elmaradtak.Pedig otthon,egy verőfényes nap délelőttjén, már a kisbíró is

kidobolta az örömhírt, hogy a háborúnak vége van.

-Németország kapitulál! kapitulál!-szállt a dobos éneklő elnyújtott hangja. Nekünk azonban nem lehetett még teljes az örömünk, de annál nagyobb az aggodalmunk, hogy hol lehet apám, és vajon, él-e még.

A nyár vége felé végre egy kicsit sáros borítékba zárt levél érkezett a székesfehérvári lágerből. Úgy ért a célba az is, mint más hadifoglyok levelei, amiket kidobtak a láger kerítésén, s ha egy jóakaró civil megtalálta, feladta a postán.

Anyám izgatott, gyors mozdulatokkal bontotta ki a borítékot, s ahogy a tekintete végigpásztázta a sorokat, görcsös zokogásba kezdett. Búcsúlevél volt és az állt benne, hogy hadifogoly az ő férje Székesfehérváron. Napokon belül kiviszik őket Oroszországba. Vigyázzon ránk édesanyám és reménykedjünk, hogy az életben még láthatjuk majd egymást.

Anyám vasárnap is sírva fogadta Margit nénit, aki az auschwitz-i táborból került haza, s járt-kelt kongó léptekkel otthon a házuk üres szobáiban. Várva, reménykedve, hogy talán valami csoda folytán hazatérnek a szülei és a testvérei, de a lelke mélyén már sejtette, hogy ez a csoda nem fog megtörténni. Eddig anyám táplálta benne a reményt, most ő jött vigasztalni.

-Nem szabad feladni! Lásd, én is megjártam a poklok poklát és mégis itt vagyok. A hadifogság, az más. Az oroszok úgy gondolják, hogy azokkal építetik újjá az országukat, akik lerombolták. Sajnos, a mieinket is közéjük sorolják, de később majd hazaengedik őket –magyarázta biztatólag, majd egy képtelen ötlettel állt elő.

-Délután gyere ki velem a meccsre-kérte anyámat, aki erről hallani sem akart, de Margit néni tovább kérlelte:-Gyere, hátha történik valami érdekes.

-Ilyen helyzetben? Mit képzelsz rólam? Mit szólnának hozzá az emberek, ha ott látnak?

Margit néni azonban nem tárgított és végre mindannyian kimentünk a vásártérre vissza telepített pályára.

Fura körülmények közt zajlottak még akkor a mérkőzések. Egyeseknek megvolt a régi szerelésük, de akadt, aki saját bakancsban, s hosszúszerű alsónadrágban kergette a bőrt. Komikus látvány volt az ellenfél csapatának jövele is. Lovasszekéren érkeztek a szomszéd faluból, s még a vendégoldal rúdján is ültek közülük, de akkor senki sem nevette ki őket. Az egyetlen labdát a hazai csapat szolgáltatta, de a második féldőben kidurrant a gumibelső, amit a kényszerszünet alatt a játékosoknak tanácsokat osztogató szurkolók gyűrűjében próbált valaki beragasztani.

A vasútállomás felől egy ember közeledett. Nagy batyut cipelt, rongyos volt, gyűrött micisapkát viselt és bejött a pályára. A játékosokat körbe vevő gyűrű egyre nagyobb lett. Úgy látszott, hogy különös dolog történt, mert mind többen futottak a kör felé, ahová a batyus ember is beállt és mindenfelét kérdezgettek tőle.

Akkor is a partvonal mellett ültem a földön. Tisztán hallottam, hogy egy férfi azt magyarázza a mellette állóknak :

-Most jött meg egy régi, jó futballista. Az első útja is ide vezet.

Az apám nevét mondta.

-Szaladtam rögtön édesanyámékhoz mondani, hogy mit hallottam.

-Anyám nem akarta elhinni. De talán azt is gondolhatta, mi lesz most, ha ez mégis igaz.? Mit fog szólni apám, aki búcsúlevelet írt, ő meg itt szórakozik a barátnőjével?

-Eridj kisfiam, nézd meg, hogy igaz-e?-kérte.

Szaladtam is én, ahogy csak tudtam.

-Itt van a kisfia! Engedjétek oda!-kiabáltak a kör közepén állók, ahol tényleg apám állt és magyarázta másoknak, hogy az utolsó percben érkezett meg a parancs. A Magyarország területén lévő táborokat fel kell oszlatni. Így egyezett meg a kormány az oroszokkal.

Az emberek a fejem tetejét simogatták. -Megjött édesapád! Ott áll, nézzed!-mutogattak feléje, míg végre hozzá furakodhattam és ő felkapott és magához ölelt. Hosszú percekig szeretgetett, míg végre én is meg tudtam szólalni és hívtam a partvonalhoz. Ott állt anyám, földbe gyökerezett lábakkal, mint aki nem hisz a csodában. Aztán már az örömtől zokogva borult a férje nyakába. A mellettük álló Margit néni meg hevesen magyarázgatta, hogy ő csalta ki ide anyámat, aki nem akart vele jönni.

Apám szerelme a hatvanas évei végén sem hervadt el. Utolsó útja is a sportpályához vezetett. A harmadik faluba indult volna a csapattal és szurkoló gárdájával az autóbusz, amire ő már nem szállhatott fel.

Pár lépést kellett volna még megtennie, hogy oda érjen, amikor a betonon elvágódott és nem kelt fel többé. Megállt a szive. Ott fekszik most édesanyámmal együtt az új temetőben, az egykori leventepálya helyén, ahol azt az emlékezetes gólt rúgta a németek kapujába.

SZÉKÁCS LÁSZLÓ

versei

Kopjafám leveleiről

végzőra kezd véremmé válni,
(a hemoglobint titrálom, elég lesz-e,
vagy még keverjek hozzá,
otello levéből, ... raccsolásig,)
és hasad szép hajnal, hasad
cseppenként, csillagokból, beépülni,
nullás rh pozitív ritkábbá,
(lehet, tényleg szíriuszi mesévé)
miből az életem fűzik láncaim

selypítve utazom, álca, visszafelé,
összeszedni morzsáimat,
más úgysem teszi, vagy talán,
foszlányok integetnek,
és azóta is kerengő szagnyomok,
én szórtam el őket, tudva, tudatlan,
aszalódó cserzésre hagytam a fejem,
mimikát faragni, gyúrhető bőrömbe

tulipánok, csak képeik jönnek elő,
illatuk ..., a pillantásnyi dupla orgona
tavaszt suttog, örök tavaszt,
körbefog mindig, hogy lássalak,
a szirmos nektárból téged is,
már porcseppem-vérem,
felcsillanó katkaticás motívumaid:
... minden világ minden virágból

bimbós virágvilágok pünkösödölnek,
vérvörös mélységgé, áhíttá,
rólad, rólad, rólad,
lélekszentelő napjaimon, Istentől,
hisz kopjafám leveleire róttak

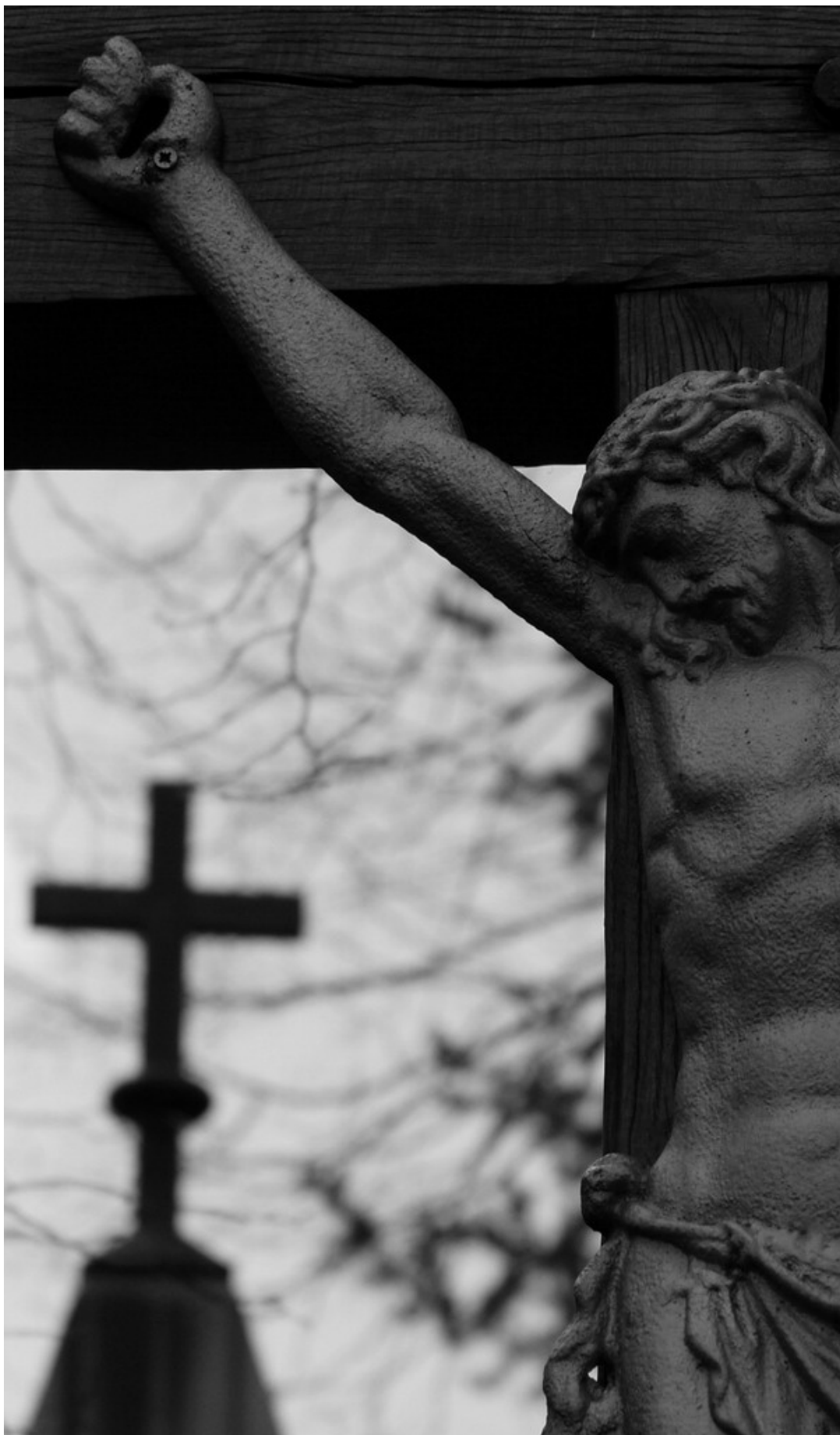
Kopjafa

Krisztussá feszítették,
az Igén, az Atyán, a jelén

... az ostobával végeztették,
gyáva lesből

szavaztak,
és tették a fénnel,
sötétté lett, örök sötétté,
a kinn, a benn

a halakat partra dobták,
a hálóból
széthullott a mindenség

Keresztek

VÉGH TAMÁS versei

KZM

Közgondolat
Középre lökte.
Közsorsú
Közérzete okán,
Középre köp,
S közöntudata hörög.

Közhaszonlesők
Közprédája lett,
Közadókedvezményeket
Kapnak meg helyette.
Közfilléreket vetnek
Neki hetente,
S közlik kedélyesen:
Éljen meg belőle.

Közös köpenyben,
Közepes csendben,
Közmunkásosztály
Közbakájaként
Közharcászati pontokon:
Közerdőkben,
Közmezőkben,
Közromeltakarításokon,
Közkézen forgó
Közszerszámokkal
Dolgozik.

S közben, a közszférák
Zenéjét hallgatja.
Központi kórus,
Közízelt dallam,
Közlelket épít,
Köz-egekbe repít,
Közreménnyel szédít.
S e közben rekedtek
Vele együtt,
Közmagukra hagyottan,
Közfeledten nevetnek

Ám a Közmunkamorál
Még átsegíti őket
Mindenen.
Nem mozdulnak
Feleslegesen.
Közérőik kímélve,
Közmunkálkodnak

Pontosan és szépen,
Jól igazítva a jót,
S bár nem elvárás
Velük szemben:
Tökélyre viszik
A rendhagyót.

A köztudat-hasadásos
Közvélemény szerint
Rendben van ez így.
Közszégyenszemre
Közprobléma kornyad
A közrojtok alatt.
Közjövő fénylik:
Könnyű, időhaladék,
Amíg elmúlik
Az alkotó maradék.

Közös sorsot osztó
Közakarát: közveszély.
Közkrétely setétlik
E közmételty mélyén.
Indulatos szelek
Fújják köztüzeik
Csendes parazsát,
Deres erdők szélén,
Melynek csábos fáira
Közkommandó ügyel.

E közterület felügyelet
Közértéket óvna meg
Közprédára vetett
Didergőktől,
Hulladékra lökött
Közincstelektől,
Közérzéketlenséggel
Szembemenőktől.

Ha közelítesz
E közneuralgia felé,
S közhited inog,
Tudjad: gyenge
Közmutatványosai
E kornak, akkor
Inalni fognak,
Amikor elindul
A négymillió.

KZM II.

I.

Bár itt van előtted
Pőrén a gyalázat,
De te aléltan
Ruhádba rejtéd.
Két remény közt is
Az átverés áltat,
S vert hiteink mögé
Kúsznak nyugdíjas
Nosztalgiák.

Dolgaink fölött
Kényúr lett a látszat,
S ami szépnek tetszik,
Arra is van már
Ésszerű magyarázat.
Romok felett leng
Háromszínű zászló,
Rózsaszín ígélet,
Nemzetiszín álom.

Nem vigyáztunk arra,
Amink maradt épen,
Éppen azt adták el
Nyálverő csibészek,
Hogy még emlékeidet
Se lássad olyan szépnek.
Emléktelen élsz hát,
Magánvilágodban,
Kényelmesre szabott,
Egyenszabadságban.

II.

Az élettől,
Kortól független létezés
Érintőképernyős
Fedezékének közönyébe
Utalt, szürke tekintetű,
Füldugós alvajárók
Tomba, méla tömege,
Melyeket idegen erők
Terelnek reggelente,
S Dőreség lenne
Bízni benne,
Hogy képzeletükben
Még ott lebeghet,
Vesztett édenük emléke.

Vedd észre azért,
Hogy bizonytalan
Kérdéseid felett,
A hatalmi téboly
Határozott
Elgondolása leng,
S kezében minden
Eszközzé lelketlenül.
S azért lehetetlenülsz el,
Mert lojalitásod
Az a fegyver, mellyel
Torkodat magad vágod el.

III.

Van,
Akit a vihar
Kiszakít, ápol.
Van,
Aki még mindig
Önfeledten táncol.
Van,
Kit létszükülete gátol,
Van,
Aki még becsületből,
Dacból harcol,
S van,
Aki beássa,
Vagy megadja magát.

És ez mostani rend,
Mely megveszi kilóra
Fénylő elmék villanásait,
Kitermeli magának,
Hithű kollaboránsait.
Kiknek nem szent,
Ami megtartó érték,
S úgy vélik, hogy a szó,
A gondolat is csak áru,
Mely pénzzé alakítható.
Attól vesznek el mindig,
Akinak adni kéne,
S akinek jutott bőven,
Az nem sarcolható.
Belőlük élnek,
Jutalékuk tőlük kapják,
S mégiscsak furcsa volna,

Ha gazdáikba
Harapnának a kopók.

Remeg a penge
A meghasadt tudatban,
S Abszurdisztánban
Továbbra is rendezetten
Mennek a dolgok.
Rezdül a lécc alattunk,
S létalapunkat
Naponta fojtogatja
A hobbant retorika,
S folyton változó
Megváltás-teóriák
Alatt hamvad
A remény parazsa.

Sebaj.
Erre mit se hajtunk,
Nem itt, és velünk
Történik ez.
Terül a gyomor,
S derül a kedvünk
Éldegélünk boldogul.
Nem foglalkozunk
Ama a honfitársunkkal,
Ki e honban hontalan,
S nehezen boldogul.
Tőlünk tényeik
Fényévnnyire állnak,
S aki legalább
Fércelni szeretné
Rongyolt lelkén a rabruhát,
Tőlünk még cernát se kap.

IV.
Düledék romokon
Borzongó nyomor oson,
S a komor omladékokon
Ottfelejtett időnk búja kong.
Bármi, ami épül, rommá lesz
Egykoron, s minden ódon
Fényképalbumon múlt-korom
Borong. Lecsendesülsz te is,
Szemed az albumon.

Újra él a régi kenyérgyár
A Százados úton, s a lisztporos
Műhelyekben, fehérülő alakok
Ingujjra vetkezetten gyúrják
A tésztát, sütik a létalapot,

Amelyre minden rend, kellene,
Hogy építkezzen, s nem hagyni,
Azt, hogy a parkolóvá csonkított
Üzemi talajon harsonázzon a
gyom.

Szikrás pendüléssel lódul a fém,
Csendülő dallal indul a vasgyár,
Lankadt gépinakat borzol újra,
Az ébredő, régi, nagy buzgalom,
S a vagongyár csarnokaiban ismét
Dalol a kegyvesztett szorgalom.
Minden sallang, ólmozó félelem,
Nyűg, a semmibe hullik, a munka
Újra az úr, a teremő oltalom.

V.
Düledékek búja bolyong
Hátrahagyott hantok között.
Romlott, romantikus ormokon,
Porladó korom az oltalom.
Ódon asztalomon albumom
Nyitva hagyom. Ónkupámból
Iszom bíborló borom,
S álmodott álmokról álmodom.

2013-05-07

Végső remény

B. TÓTH KLÁRA

Mit hoz a víz

(életmorzsák)

Ásó, kapa, kocsiabrincs

-Na és a jegygyűrűt mikor veszed meg? – kérdezte párom nagynénje.

-Nem telik rá, diákok vagyunk – válaszolta a barátom abban a reményben, hogy ezzel lezárja a témát, de a néni nem tágitott.

-Adok nektek háromezer forintot, de aztán jegygyűrű legyen belőle!

Akkoriban ennyi pénzért egy vízi járművet is lehetett volna venni. Nem is bírta ki az ifjú sportember:

-Vegyünk rajta inkább egy kenut, akkor evezhetünk minden nap a Dunán, a gyűrűt úgyse hordanánk.

De a pénzen gyűrűt kellett venni mindenáron, meg aztán én sem bántam volna, hát próbáltam szájába adni a szót:

-Te milyet szeretnél? Ugye egész vékonyat, olyan egy millimétereset?

-Egyel kevesebbet – vágta rá a hajózás reményében. Végül bementünk egy aranyműveshez, vettünk egy régi, vastag karikagyűrűt 24 karátos aranyból, beolvasztattuk és csináltattunk belőle két egészen keskenyet. Az egész kijött 1400 forintból. Egy kapualjban húztuk föl, mert zuhogott az eső, mármint én a magamét, ő meg zsebre vágta a sajátját, mondván, hogy úgyis csak szimbólum, jól elteszi, el ne vesszen, vagyis akkor, ott a kopott pesti kapualjban jegyeztem el magam. . .

Mikor anyósom meglátta a szokatlanul vékony gyűrűket, felkiáltott:

-De hiszen ez egy kocsiabrincs!

-Micsoda? Nem abroncs?

-Dehogy! Az a koci agyát fogja össze, az abrincs meg a kerekét, az nagyobb, de vékonyabb gyűrű - oktatott ki. - Ez is olyan keskeny, van is, meg nincs is.

Így aztán a jegygyűrűk mellett kitelt egy használt üvegszálas kenu is.

Ahogy közeledett az esküvő, egyre gyakrabban kérdezgettem, hogy megvan-e a gyűrű, mert mindenki furesállotta, hogy csak én hordom lelkesen már két éve.

-Persze hogy megvan – jött kapásból a válasz – édesanyánál.

Ha ott tettem fel a kérdést vidéken, akkor azt tudtam meg, hogy mégis Pesten. Ez így ment addig, míg el nem jött a várva várt nap előestéje. Épp nővéreméknél voltunk. Utoljára rákérdeztem a biztonság kedvéért:

-Ugye itt van a gyűrű?

Végigtapogatta a zsebeit, átkutatta a táskáját a legutolsó rekeszig:

-Hopp, mégis csak ottmaradt volna?

Nem volt mit tenni, kölcsönkértük a sógoromét. Igaz, vastag volt, belegravírozva a nővérem neve, de részletkérdésre már nem volt idő.

Másnap siettünk az anyakönyvvezetőhöz. Nem szóltunk senkinek, csak a két tanúnak, ismét szakadt az eső, ugráltuk át a pocsolyákat, ahogy mentünk a Tanácsháza felé, csupa sár lett a cipőnk, nem számít, úgyse látja senki, de a bejárathoz érve egy sereg mosolygó rokont és ismerőst vettünk észre, kisebbsajta lakodalmi menet várt ránk a zuhogó esőben. Hogy honnan tudták meg, fogalmunk sem volt, nem akartunk nagy polgári esküvőt, hiszen kétszáz vendéget hívtunk az egyházra két nap múlva, de időnk sem volt gondolkodni, siettünk fel a házasságkötő terembe. A vendégek csak gyűltek, színültig telt a terem. Az egyik leendő rokon, egy kertész hatalmas margarétacsokrot hozott. Honnan tudta meg, hogy az a kedvenc virágom? A hosszan lelógó aszparágusz elég furcsán festett rövid sötétkék ruhám mellett, gyorsan visszahajtottam a szárát. A ruhát persze nővérem sózta rám, elől egy mély mandulaformájú kivágással, nagyon zavart, de azt mondta, így nőies. De én nem nőies akartam lenni, hanem saját magam. A sematikus típusbeszédből áradt a hivatali személy közönye: „minek tépem a szám, úgyis elválnak egy-két év múlva”,

utána hozták az ezüsttálcát, hogy tegyük rá a gyűrűket. Erre nem számítottunk. Nagyt nézett a sokat próbált anyakönyvvezető, mikor egymás mellé került a keskeny kocsiabrinccs és a széles gravírozott darab. Töprengett, vajon a vőlegény előző házasságának maradványa-e, talán a menekülő feleségről pattant vissza az utolsó összeveszéskor, vagy a nagyapjéé volt, esetleg sírrabló ősök kései hagyatékeként öröklődött gyűrűsujjról gyűrűsujjra. . .

-Felkérem a menyasszonyt és a vőlegényt – riasztott fel a rutinos hang furcsa, elnyújtott hanglejtéssel, mint egy rikkancs az utcasarkon – húzzák fel egymás kezére a gyűrűkeet, megpecsételve a házasságoot. . . Fogtam a sógorom gyűrűjét, húztam volna párom gyűrűsujjára, de felkiáltott: -Ne arra, nem megy fel, a kicsire – és felemelte a kisujját. A teremben felcsapott a hahotázás, hullámozott végig a tömegben, mint nászutasokon a paplan. Hát még, amikor alá kellett írni az esketési anyakönyvet. Persze, hogy a lánykori nevemet írtam oda, utólag kellett beszúrni az új változatot. Ahogy siettem vissza a helyemre, zavaromban majdnem ráültem a csokromra, újdonsült férjem odatartotta a tenyerét, nehogy idő előtt préselt virágot csináljak a margarétákból, az ösztönös mozdulat pikantériájától újra felcsattant a nevetés.

Azért csak sikerült túlélni az egészet, de mikor elkészültek a fényképek, észrevettük, hogy a boldog férj lábán felemás zokni virít. . . Persze reggel nem találta a fekete párját, hát felvett egy fehéret a bal lábára, úgyse látszik, rálóg a nadrág, nem gondolt rá, hogy leülésnél felhúzza a térdén, ne táguljon ki az anyag. . . Azóta családi hagyományként felemás zokniban járunk mind az öten, de már nem nevet rajta senki, megszokták.

Esküvő szúnyogokkal

Füledt augusztusi hőség volt. A Kis-Duna felől sem hozott enyhébb levegőt a szél. Barátnómtól kölcsönzött madeirás menyasszonyi ruhámon több volt a lyuk, mint az anyag. Gazdaságos divat, ugyanakkor mintegy előrevetített szimbóluma a leendő örökös pénzsűkénknek. Sietve igyekeztem a templom felé, zavart, hogy mindenki engem néz, túl akartam lenni az egészen. Csak a templomajtóban vettem észre, hogy jócskán lemaradt a násznép. Közben mintha szólt volna valaki, hogy lassítsak, mert nem bírják az ütemet. . . Kint állt az egész falu, bár most még többen, mint máskor, hiszen most a „papjány esküszik a Bordáék fiával”, a „papjánység” pedig rang, pozíció volt a nép szemében, bármennyire próbálta is a Kádár-rendszer az ellenkezőjét beléjük sulykolni. Tehát a „rang” házasodott a nép fiával, új korszak kezdődött, mindenki részese akart lenni az eseménynek. Árgus szemekkel vizsgálták, mennyire keverhető a városi rokonság a falusival. Benne feszült a néma szorongás: mi lesz fiaikkal, lányainkkal, ha „kitanulnak”, felejtik-e a régit, az ősi rítust, megismerik-e még a szegény rokont, vagy ilyen távoliak, idegenek lesznek, kifinomult arcimimikával, gesztusokkal, magázás helyett tetszikeléssel. . . Végig az út mentén nagy szakajtókból osztogatták az asszonyok az üreskalácsot, megvendégelve a járókelőket, hiszen ilyenkor minden jókívánság erősíti a házasság szent kötelékét. Minden rábeszélés ellenére sem festettem ki magam, nem mentem fodrászhoz. Nem akartam éppen ezen a napon más lenni, mint aki vagyok, voltam, aki lenni készülök. Egyszerű margaréta csokrot szorongattam, mintha magammal akarnám cipelni a rét összes virágát, illatát, a méhzümmögést, hogy kísérom legyenek asszonysorsom ismeretlen útjain. Párom sem élvezte jobban a helyzetet. A templomban, a Miatyánk alatt kis híján elájult. Megingett, elővette a díszszekendőjét, amit édesanyja hajtogatott nagy műgonddal a zsebébe, véletlenül sem azért, hogy a Miatyánk alatt - szemüvegét levéve - hosszasan törölgesse verejtékben úszó hamuszürke arcát. Hirtelen rászakadt múltjának, közösségének összes félelme, szorongása, kavargott benne közös életünk, óvodás éveinktől az iskolán át az elmúlt öt év, mióta már nemcsak az osztálytársat látjuk egymásban. Gyorsan belekaroltam, mögöttünk a tanunk is ugrásra készen. Az ő szerepe már az ígehirdetés elején felértékelődött, mikor a vendégözönnel együtt szúnyogok végeláthatatlan zümmögő felhője is meglepte az ünneplő gyülekezetet. A Szigetorban ugyanis éppen aznapra esett a helikopteres szúnyogirtás. A végveszély közeledtén vallásossá vált szúnyogok hada a felvirágozott, kitért ajtón át a hús templomban keresett végső menedéket. Madeirás ruhám ezer lyukát a sors váratlan ajándékának tartva vidám vérszívásba kezdtek. A mező illatát jelentő csokrom sem gondolta volna, hogy még a templom hűvösében is rovarok százaival találkozik. Előlről ugyanis a margarétákkal próbáltam elhajtani a szúnyogokat, a hátamról készséges tanunk próbálta elkergetni őket. Alig tudtunk figyelni a magam választotta igére, Ézsaiás örök érvényű szavaira,

ami házasságunkat azóta is erősíti:

„Elfáradnak az ifjak és meglankadnak, megtántorodnak a legkülönbek is, de akik az Úrban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint a saskeselyűk, futnak, és nem lankadnak meg, járnak, és nem fáradnak el.”
(Ézs.39: 30, 31)

Nászút horgászból nélkül

Nászutunk sem volt éppen szokványosnak mondható. Mivel hetek óta csúszott a barátokkal rég tervezett csoportos biciklitúra, kézenfekvő volt, hogy egybemossuk a nászúttal. Az események alakulásával megbizonyosodtunk róla, hogy ez volt a legpraktikusabb megoldás.

Ugyanis már az indulásunk első órájában elestünk a saját készítésű tandemmel, amit férjem a szeméttelről guberált békebeli, vastagvázú biciklironcsokból hegesztett, én pedig ráfestettem saját tervezésű családi címerünket. Jókorát estünk, hajszaal híján egy teherautó alatt kötöttünk ki. Az ifjú férj fapapucsban szeretett biciklizni, és az egy óvatlan pillanatban úgy döntött, hogy leesik a lábáról. Vasárnap volt, orvost egyik faluban sem találtunk. Cipóra dagadt lábbal folytatta a biciklizést, mármint ő kormányzott elöl, én tekertem hátul. Megállni, leszállni csak úgy tudtunk, hogy egyik barátunk előrement, gyorsan ledobta a biciklijét, és elénk szaladva megfogta a kormányt. Lám, itt van jelentősége a csoportos nászútnak. Hogy időt nyerjünk, az oldaltáskából menet közben vettem ki a kenyeret, vaját, felvágottat, pedálozás közben elkészítettem a tízórait, és előreadtam sérült, de mindig éhes pilótámnak.

A Duna-parti táborverésnél betegünket elhelyeztük egy vízből kiálló fatuskón, így a borogatás gondja is megoldódott. Mivel így sem a rőzsegyűjtésre, sem a sátorverésre nem volt alkalmas, de mégis hasznos akart lenni, előhúzott a zsebéből egy végtelennek tűnő madzagot, végül kirántotta a rákötött horgot is, és elkezdett horgászni, ami horgászból nélkül elég furcsán festett. Estére fogott is két öt centis snecit mindnyájunknak, és ideadta, süssem meg vacsorára. . .

Szigetközi nászutunk végcélja egy mosonmagyaróvári barátunk meglátogatása volt, le is leveleztük a jövetelünket. Még otthon – biztonság kedvéért - többször megkérdeztem a férjemet, megvan-e a cím? Mindig meg is volt. Csak akkor nem, amikor végre, hullafáradtan és a barátunk édesanyjánál elköltendő finom vacsora reményében beértünk a városba, és feltettük neki a kérdést, hogy akkor most merre? Magabiztosan nyúlt be inge mellső zsebébe: itt kell lennie a címnek! Aztán a másikba, a nadrágzsebbel is próbálkozott, az övtáskával is, vizsgálat tárgya lett a személyi, a pénztárca, a hátizsák összes zsebével. . . aztán eszébe jutott, hogy mégis a másik ingében jött el.

Ezek után végigkarikáztuk a város összes utcáját „Lakaaaaaaaat” kiáltással, elég nagy feltűnést keltve, -szőke, kék szemű barátunkat ugyanis Lakatos Sándornak hívták- de be kellett látnunk, hogy így nem jutunk az áhított vacsora közelébe. Már kezdtünk nekikeseredni, mikor egy útkanyar után elénk tárult a Rendőrség reményt keltő épülete. Hopp, itt a megoldás! Rögtön berohantunk: - Lakatos Sándort keressük, cím otthon maradt, éhesek vagyunk – Ezt hallva a zsíros képű nagydarab rendőrök együttérző arccal, segítőkészen kikeresték a lakónyilvántartóból a városka összes Lakatos Sándorát, mind a tizenkettőt. . . Késő este lett, mire az összes viskót, padlásszobát, városszéli kalyibát, rozsdás lakókocsit végigjártuk, de az összes Lakatos Sándor fekete volt., bár némelyikük legalább szépen tudott hegedülni. . .

Férjemnek csak késő éjszaka jutott eszébe - mikor a városszéli kukoricás mellett próbáltunk sátrat verni a derengő holdfényben – hogy Lakatunk már pesti lakos, csak nyáron van itt a mamájánál.

Szírén palettával

Ismét izzó augusztus végi délután volt, a Dunakanyar tele fürdőzőkkel. A Szigetorr hemzsegett a nyaralóktól, akik még utoljára meg akartak merítkezni a Duna langyos hullámaiban.

Alig fértem oda a víz szélén veszteglő kenunkhoz, amivel férjem evezett föl a csúcsra.

Én gyalog sétáltam ki a faluból, hatalmas pocakom miatt már nem volt ajánlatos hosszabb csónaktúrát tenni. Útközben azért festegtettem kicsit, de az igazi téma még hátra volt.

Júniusban diplomáztam, állást nem tudtam szerezni, mivel terhes nő már akkor sem kellett senkinek, nem is beszélve a toxémiáról, tehát pénz híján tájképet akartam adni a szülészorvosomnak.

Már útközben is megcsodálták kismamaruhába gyömöszölt terebélyes méreteimet a félmeztelen nyaralók, mert a ruha, mint civilizációs kellék csak estefelé nyert némi létjogosultságot a szúnyogjárta füzesben, kismamapocakhoz meg még annyira sem voltak szokva.

Férjem beemelt a csónakba, hogy ne kelljen kifüzogetni a visszerek ellen rám erőltetett kismamacipőt, és belegázolni a piszoktól habzó vízbe. Súlyomtól a csónak pereméig lemerült, hát még, amikor mellém pakolta a festőállványt, a felfeszített vásznat, a terpentintől csöpögő palettát a festőládával. Már a beemelés látványa is sok báméskodót vonzott oda, de ekkor már egész gyereksereg vett körül bennünket, és tátott szájjal mérlegelték az eshetőségeket.

Elindultunk. Csöndesen lapátoltuk a vizet, hátrahagytuk a báméskodókat, a parti nyüzsgést, tarka sátrakat. A ringatózó csónakban már otthon éreztük magunkat, a baba nemkülönben. Talán már készült a jövőjére, hogy egykor maga is teremtettből teremtővé, alkotóvá váljon.

Nemsokára ki is kötöttünk a kiszemelt apró zátonyon, amire valójában csak egyetlen fűzfa fért rá. Vízmosta gyökérzete úgy tekeredett a miniatúr sziget fölött, mint valami ráncos, öreg polip.

Elhelyezkedtem az egyik fanyúlványon, zöld kockás kismamaruhám éppen betakarta a szigetet.

Párom visszaült a kenuba:

- Két óra múlva visszajövök- nyugtatott meg - ez a sziget szűk kettőnknek.

Kipakoltam a festékes tubusokat, terpentint öntöttem a kis fedeles tégelybe, kinyomtam a palettára a hiányzó színeket. Az állványt nem is használtam, bevitte volna a szél a Dunába a vásznat, mégsem úszhatok utána kismamaruhában. A témakeresés talán a legizgalmasabb része a plein air festésnek, főleg itt, ahol minden irányba nézhet az ember, egyetlen korlát a fény iránya.

Azért nem állítom, hogy nem futott át az agyamon, miközben a távolodó kék kenunkat néztem: mi lesz, ha párom késik, vagy a baba siet..? Mit kezdek itt, a szoknyányi szigeten, ha mondjuk elfolyik a magzatvíz, vagy elkezdődnek a fájások? Ha egyedül kell megszűlnöm, mint egy ősasszonynak? Egyetlen előnye lenne, hogy akkor már nem is kéne az orvos, megmaradna a festmény, vele a látvány, mögötte az élmény, ami csak az enyém, mint aki elsőnek teremtődött az Ősvízből, hogy anyja legyen a leendő emberiségnek.

Lelki szemeim előtt megjelentek kamaszkori olvasmányaim hősei: Robinson, vagy Jules Verne alakjai, de jó, hogy ilyenekkel tömtem akkoriban a fejem, eltelek önbizalommal, majd csak kitalálok én is valamit, a svájci bicskámot elhoztam, anélkül ki se mozdulok a házból - a főiskolán a fiúk tudták, tőlem kell kérni, ha ki akarják hegyezni a ceruzájukat - ki tudja, hátha el kell vágni a köldökzsinórt...

Közben komótosan festegettem, apró hullámok csapkodták a gyökereket, néha egy-egy hal csobbant a vízben, a part felől távoli kutyaugatás sejtette a civilizációt.

Már csaknem elkészültem a festménnyel, mikor egyszer csak közeli hangokra lettem figyelmes.

- Asszonyom, segíthetünk? - kiáltotta felém egy rémült matróz, az uszály korlátján átlépve. A nagy munkában nem is vettem észre, amint szigetem mellé siklik egy kövekkel megrakott szállítóhajó, és fiatal matrózok mutogatnak felém, döbbsenten nézik, ahogy betöltöm a szigetet, mint egy túlméretezett szirén.

- Köszönöm, nem, csak festegetek - nyugtattam meg őket a hatalmas pocak mögül mosolyogva.

- A férjem mindjárt visszajön értem - tettem hozzá gyorsan, mert láttam rajtuk, hogy nem voltam elég meggyőző - csak elment Visegrádra fagyizni - ahogy kimondtam, már meg is pillantottam a távolban:

- Nézzék azt a kicsi kék pontot, ő az! - Gyerünk, siess már, nehogy beszállítsanak erőszakkal valami kóbor szülészetre - gondoltam, de életem párjában is hasonló gondolatok merülhettek föl, megpillantva a csöppnyi szigetem mellé simuló fekete uszályt, versenytempóban siklott felénk a vízen. A hajósok megkönnyebbültek, nem kell átképezniük magukat matrózból szülész-nőgyógyásznak.

Azért a többi gyermekünk születésekor ezt a mutatványt nem ismételtük meg, bár a svájci bicskát - biztos, ami biztos - azóta is magammal hordom.

Szülészoba feketén-fehéren

A szülészobába érve valótlanul magas, sikoltozó hangokat hallottam az elfüggönyözött rész mögül:

-Ányóm, ányóm, édesányóm, mér szűté á vilógrá!

Aztán pillanatok alatt felcsendült egy még magasabb hangocska, válaszolva a megkínzott mamájának. Mikor kitolták az anyukát, a tolokocsin egy bájos fiatal cigányasszonyt pillantottam meg, aki ráadásul palóc dialektusban beszélt, mosolyogva, boldogan, hogy túl van az egészen. Így aztán én is derűsebben néztem a megpróbáltatás elé.

Lányom akkora volt, hogy egy nővérke két marokra fogva hozta ki szoptatni, míg a többi fél kézzel osztották ki a lányok, hármásával sorakoztak a karjukon a babák, mint a vekni kenyerek.

-Akkora ez, hogy egyedül megy le a liften – évődött velem a főnővér.

Mikor a szülés előtt meglátta a hatalmas, előreálló pocakot az arab ügyeletes orvos, felkiáltott:

-Mi éz? Áll mágában éz á tyérek?

Egy nap éktelen üvöltés töltötte be a szülészoba folyosóját. Tolták végig az újszülötteket, a „tálalón” lapjával befordítva szorongtak egymás mellett. Míg máskor katonás rendben sorakoztak, mint a közlegények eskütételnél, most úgy üvöltöttek, hogy mindegyik egy hatalmas vörös szájú változott és tekeregtek, vonaglott az egész gyerekkupac, mint a háborgó tenger. A nővéreké sebesen kapkodták le a kocsiról és szinte dobálták széjjel, hogy minél hamarabb elcsendesedjenek az éhségtől reszkető porontyok. Mind egyforma volt. A vöröslő fejek lassan kezdtek megnyugodni, ahogy az első néhány kortyot magukba szívták. Én is elkezdtem emberszámba venni a magamét, vizsgálgattam, mennyit változott az előző etetés óta. Jé, mitől lett ilyen koszmós a feje? Milyen sötét a bőre, az eddig megszokott fehér arcoeska a rózsaszín pírrel mintha erősen bebarnult volna.

Meg aztán sose szokott ilyen veszett erővel szívni, majd kiszakad a hátam. Ahogy apró barna kezecskéjével gyömszölte a mellemet, pillantásom megakadt a karszalagon: Kolompár Máriaó.

-Nővérke, elcserélte a babákat, a fehér lányom helyett egy fekete fiút kaptam, hol a gyerekem?

-Itt van nálam – hallottam a kedves palóc tájszólást a terem végéből. – Né ággódjon, szopik szépen a kislyónká – mondta büszkén.

-Igen – szólt be az ajtón a nővér – most már csak fejezzék be, aztán majd visszacseréljük, ne zavarjuk meg a gyerekeket, csak rákezdnek újra.

Így aztán a harcias fiúcska nálam beindította a tejelválasztást, ami addig alig-alig szivárgott, a rosszul szopó lányom meg végre jóllakott a bőtejű anyukától. Hirtelen eszembe jutott anyósom története, ő is egy gyenge kis lánykát kapott egyszer szoptatni az erőteljes fia helyett. Lehet, hogy ez sem volt véletlen?

Kilátás a Juliánusz kilátóból

DOBROSI ANDREA

Kórrajz

Rímet? Éretlen gyümölcsöt szakajtsatok,
az divat. De csak nőn mutatnak hajcsatok,
bajuszt a férfi hord magán. A raj gyanús
őrszeme profinak szálka. Ha marhahús

kerül hindu asztalára, kitúrja kaszt
keményen. Te dilettáns, ki csak múltból raksz
görcsöt, ne koptassál tollat. Olyan vagy mint
hörcsög, csak közhelyed tárolod. Maradj kint,

a mókuserék nélkül is elforog.
Farizeus a szem, bírálja lektorok
szürke nyája a zöldet. A másság kilóg.
Ne zavard meg munkájában a számítót,

ki gyöngysorba untalan bemászik, ki tán
ver. A mellét. Újkori, száználmas titán.
Keress lovagot, ki páncél mögött versel,
faladra a művét mindenkor szögeld fel!

ELBERT ANITA

Egy vízcsepp halála

Árnyékot vetett magára
Egy szalmaszál, s szinte
Korommá lényegült át,
Miközben összeszedte
Magát egy harmatcsepp,
S legördült a madárijesztő
Arctalanságán. Sokáig
Merengett egy kis vízcsepp,
Hulljon-e, s eme tanácstalan-
Ságban kiszáradt egy egész
Kert. S ekkor döbbsent rá
A gazda, egy vízcseppnek
Is lehet élete. Aszály vándorolt
A vidékre, s kiszikkadt
A sóvirág, mely szép volt,
Mégis haszontalan. A vízcsepp
Majd osztódni kezdett, s
Egy félig elszáradt virágra
Csobbant, mely révén feltárult
Annak életszeretete, s szirmait
Az ég felé emelte, ha lába lett
Volna, örömében ugrált volna.
Végül aztán a vízcsepp összeszedte
Csöpp erejét, s testvéreit gondolatban
Hívogatva elérte, eső hullott a hű
Növényekre. Ő pedig holtan rogyott
Össze, a földre, tudva, feladatát
Elvégezte, várva az új életre.

H. TÚRI KLÁRA

Tehetségtelenség

Finom falatot vegyenek!
- eladó a spájz:
megezi a rosseb
/...hogy maga mily falánk -!/
meg-, meg-, meg-, meg-,
meghalt a gondolat:
nagyon-nagyon fura egy
hadonászi fajzat;
- nem is tudom, mit csináljak,
üres a spájz, fő naphosszat
fejem - körbe nézek vele,
s...becsukódik a spájz-ablak:
- tettenérve, tolvaja fogva
- fene rossz a levegő itt benn ma!

HÖRÖMPŐ GERGELY

Tűz és víz

Csipkerózsika álmát alussza
az ezredévi nyüzsgő, hangos sereg,
ma is, mint Noé idejében
esznek, dolgoznak, házasodnak az emberek.

Nem jön többé özönvíz. Tűz lesz.
Elégnek mind, hatalmak, világok.
Majd helyretételt, üdvösséget kapnak,
kiknek a szívük Isten által áldott.

Teljes mélységét, magasságát
a teremtésnek megértjük ott,
és fölmelegszik dermedt szívünk,
mi bűn miatt itt megfagyott.

SZÁJBELY ZSOLT

A fekete ruhás hölgy

Jól emlékszem még arra a varázslatos, furcsa reggelre, amikor elveszett, messzi korok porhanyós emlék-kincseit kutatva sétáltam a csendes, puha álomba ringató őszi esőben...

Az egykor tündöklő, tengerkék égboltra gyászos felhő-fátylat feszített a lassú elmúlás, és a halott földek felett, mint egy védtelen áldozatára leső, komor ősragadozó, lomhán kóborolt a végtelen fájdalmat szitáló köd.

A haldokló táj komor szépségére lassan a mélységes némaság gyászos leple hullott, és a kopár fák zuzmó-borította kérgei alól panaszosan felnyögtek az elfeledett, távoli múltba vesző ígéretek...

Lépteim lassan vezettek az öreg kúria hallgatag kertjébe és a közeli szökőkút mellett álldogálva, egy ébenfekete ruhát viselő hölgy szomorú, magányos alakja derengett át az idő súlyos, fullasztó köd-drapériáján.

Észrevétlenül mozgó ajkai közül egy szomorú dal gyémánt-gyöngyei gurultak szét a meggyalázott álmok rothadó levélkupacain.

Majd lassan felém fordult, fátyolos tekintete elmém mélyére ásta magát, és halk, fájdalmas sóhajok láthatatlan kötelével béklyózta megdermedt lelkemet. Szavai, melyekkel megszólított, lehulló levélként keringtek sajtó koponyám dohos sírboltjába záratva:

„Kövess engem! Kövess az elérhetetlen messzeségbe, ahol a magányos sírdombok fölött kesernyés álmokat könnyeznek az értelmüket vesztett életek.”
Lassan távolodtam az Élet rideg romjai közül. A világ megannyi szépsége örökös félhomályba merítkezve búcsúzott tőlem, és a magasztos Halál ódon tükrében, végre megláthattam valódi Önmagamat...

PONGRÁCZ ÁGNES

Credo

nincsenek álmok az elvirágzott fákon
és nincsenek álmok az égi mezőn
elcsendesült rég az éjbe hívó dallam
szívem alatt nyugszik a végtelen ősz
gondolhatnék csak az áldó-melegségre
ha nem lenne itt az irgalom
ülhetnék egymagam teremtő-kékségben
de bevilágít lassan a zöld-fény is az ablakon
s amíg a remény szőnyegét arany szálakkal
szövik át az angyalok
az utam már Feléd visz
és sóhajokból felépül a versem
vörös felhők mögé bújtattam a Holdat
kártyajáték volt csupán az életem
néha a gerléknek májusról daloltam
s tűszirmokkal takartam a végzetet
gondolhatnék csak az áldó-melegségre
a lelkem szél a föld felett szalad
nem kér és nem kérdez
percekét számol nyugtalan
de Veled vagyok Uram
és már nincsenek álmok
mert valóra váltak
kinyílt a tér az idő
a hit útján járva a minden semmivé lett
s csak egy hangot zengett a végtelen ősz
én nem tudom
ki hogy van ezzel
gyakran kevésnek tűnik minden óhajom
én nem tudom
ki hogy van ezzel
de Jézus mellett nekem jó nagyon
zenét akartam írni
s helyette jöttek halk-kusza mondatok
de hallgasd
és érzed

Credo
ma
Szandán
és
Credo
Európában
Credo
Neked és nekem

HORVÁTH ÖDÖN

versei

Ha megidézzük

Az élet örök tollpihés fészkeben
Őt keressük. Eszményünket. Már régen
az Ő szava hív, irányítja léptünk.
Ha balsors üldöz, Ő a menedékünk,

és védangyalunk szomorúságunkban.
Hozzá esengünk, ha kínzó gondunk van.
Csak az Ő segítségéért kiáltunk,
s Ő gyógyít meg, ha a vihart kiálltuk.

Ő figyel fel jajveszékelésünkre.
Keze cirogat és megmentésünkre,
az Ő szeme világít a sötétben.

Ha megidézzük, feltűnik, s ha éppen
végpercünk közelít lángpallosával,
véres párbajt vív értünk a halállal.

Haláltáncunk

A bálban agyontaposott cipők,
parfüm és izzadtságsszag keveréke.
Agyunk már érti, mily gonosz idők
jönnek. Nemtörődömségünknek vége.

Csontvázaink harangjátékai
csengnek-bongnak, miközben az alvadt vér
szánkra tapad. Mennyire drámai
a darabokra szakadó roppant tér!

Árnyaink között fenn a tűzfalon
denevér szélesre tárt szárnya látszik.
Ebből adódik, itt az alkalom

hogy éjfél után, ha gyorsul a tánc,
a tumultusban az összerogyásig
keringőzhetsz; engem is ott találsz.

Hang nélkül

Most, ahogy egyre jobban közelít
a vég, megjelenesz álmaimban.
A régi láz hatalmába kerít;
minden, ami volt, újra itt van.

Egy karfán ülsz, és mosolyod szelíd,
mintha kérdeznél, és rá nyíltan
csak egy szót várnál, a legelemibb
vággyal megtudni: miért sírtam?

De válaszom nem jön, szavam befagy
lelkembe. Amit érzek, benn marad.
Csak állok. Egyetlen hang nélkül nézlek.

Vonulnak, mennek, változnak a képek;
gyorsan eltolódnak a színpalak.
A karfán ülve már nem is te vagy.

Civilizáltan

Az idegent minden kutya ugatja.
Hiába jár leszegett fejjel, csöndben,
hiába nem néz se jobbra, se balra;
az ugatások mértéke nem csökken

az utca végéig se. Elkíséri.
Valójában szeretne feleselni
velük, vicsorogva szemükbe nézni,
vadállatiasságát kifejezni,

vagy a kerítés mellett fel-le futva
ugatni rájuk és szájukba marni.
Ám akárhogyan vágyódik a múltba,

ebből az örömből most sem lesz semmi,
behúzott füllel, farokkal kell menni;
kultúrált embernek illik maradni.

Szent István megkoronázása, Esztergom

KOVÁCS T. ISTVÁN

KÜLÖNLEGES OLVASMÁNYAIM

Erkölc és barátság

Lengyelországban jártam a múlt évben. Nagy kihagyásokkal bár, de már négyszer voltam a szép Polónia látogatója. Szeretem ezt az országot. A lengyel embereket, ahol mindig szívélyesen fogadják a magyarokat. Legmaradandóbb emlékem tavalyról egy idős ember arca, aki ott ült *Zakopanében a Fatimai Szűzanya* szentélye előtti kis téren. Csoportunk előtte haladt el, s mikor meghallotta, hogy magyarul beszélünk, mosolyra derült, s lelkesen üdvözölt minket. Mert a lengyelek nem felejtenek. Mint ahogy nekünk sem szabad elfelejtenünk, hogy az évszázadok során mindig barátok voltunk, s ha baj volt, igyekeztünk kisegíteni egymást belőle.

A múlt század vérvizataros éveinek kezdetén mi következünk értük cselekedni, amikor *Csanádi Imre költő* így jellemezte a lengyelek helyzetét, az 1940-ben keletkezett versében.

Lengyelek

Sapkájukat szemükre húzva,
vonulnak toprongyos csapatban.
Idegen zápor vág nyakukba.
Idegen ég villáma csattan.

Ázott arcukra lárva dermed:
Borostás, egykedvű komorság.
Vonszolnak egy végzetnyi terhet:
Volt egyszer, hol volt, Lengyelország.

A sok évszázados barátságunk tettekben megnyilvánuló folytatásának Vácott és a Börzsöny vidékén is számos bizonyítékát adták akkor az emberek. Nem szükséges újból felsorolnom azokat a tényeket, melyekről *Gregorz Lubczyk* újságíró, Lengyelország volt magyarországi nagykövetének könyvéről írtam a Börzsönyi Helikon 2009. októberi számában. Akkor jelent meg a szerző *Három nemzet elfeledett hőse: Henrik Slawik* című kötete.

Csupán emlékeztetőül jegyzem meg, hogy Slawik volt az a szociáldemokrata újságíró-szerkesztő, politikus, aki *idős Antall József* államtitkárral, a rendszerváltás utáni miniszterelnökünk édesapjával együttműködve gondoskodott a hazánkba menekült lengyel katonák és civilek biztonságos elhelyezéséről és védelméről. Slawikot végül a németek elfogták és koncentrációs táborban halt meg.

Kihagytam azonban a korábbi ismertetőből néhány olyan bekezdést, amely rávilágít arra, hogy Magyarország semmilyen körülmények között sem feledkezhetett meg a barátság régi követelményéről.

Amikor a mi hazánkhoz képest szuperhatalomnak számító Németország 1939-ben megtámadta Lengyelországot, csapataival hazánkon áthaladási hozzájárulást kért, amire 1939 július 24-én *gróf Teleki Pál*, a Magyar Királyság miniszterelnöke *Hitlernek és Mussolininek* többek között ezt írta:

„Magyarország, amennyiben az adott körülményekben nem áll be komoly változás, erkölcsi okokból nincs abban a helyzetben, hogy hadműveletet kezdjen Lengyelország ellen.”

Két hónappal korábban *gróf Csáky István* külügyminiszter a kormányzóval való egyeztetés után, deklarációjában közli:

„Aki Magyarország területére engedély nélkül beteszi a lábát, azt ellenségnek tekintjük (...). Tehát, ha a németek előzetes figyelmeztetés nélkül-vagy tiltakozásunk ellenére is- területünkön keresztül

igyekeznének átvonulni, bizonyos forradalom törne ki, amely Magyarország számára morális katasztrófa lenne. A kölcsönös szimpátia, amely a lengyel és a magyar nemzetben évszázadokon át felhalmozódott, amit sem a magyar sem a lengyel kormány nem hagyhat figyelmen kívül.”

Mellőzöm a könyv számtalan részletét, noha annak minden sora olvasásra érdemes.

Vácott és vidékén így az Ipoly mellékén élő emberek lelkében is élt annak idején az erkölcsi kötelesség tudata. A lengyel menekült katonákat és civileket befogadó Magyarország települései közül *Vámosmikola* népe is a szívélyes támogatók sorai közé került. Azt olvasom, hogy a menekült katonák egy részét nem is a laktanyában helyezték el, hanem bérelt lakásokban laktak. Sokan közülük a faluban és környékén vállalt munkával a jövedelmüket is kiegészíthették.

A Vácott elhelyezett zsidó menekült gyermekeket úgy tudták megmenteni, és tanításukat folytatni hogy intézetüket *Lengyel Tiszti Árvák Háza* címen működtették. Mindez idős Antall József és Henrik Slawik illegális közreműködésével történt.

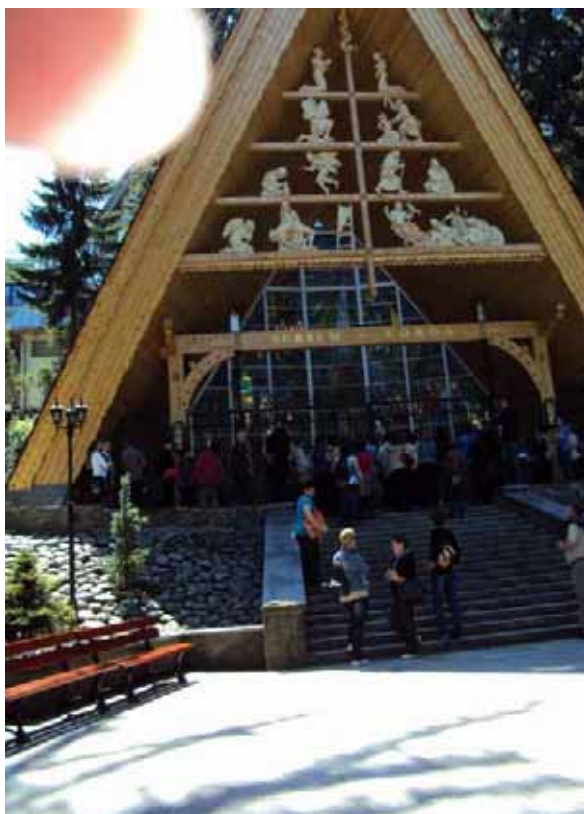
Jellemző, hogy amikor 1944 őszére súlyosabbá vált a helyzet és a vámosmikolai tábor fel kellett számolni, lakóit a németeknek átadni, *Olexa Józsefné* saját megfigyeléseire és helybéli tanúk beszámolóira alapozva többek között úgy emlékezett a menetet vezető *Turcsányi Béla* százados tetteről:

” Komárom városa szélén Turcsányi százados mellékútra vezette, majd megállította a menetet. Mindenki leszállt a kocsikról, s ő maga köré gyűjtötte a tábor volt lakóit. Stolarski(Jan Stolarski zászlós tábori tolmács) tolmácsolta a szavait.

„Emberek!Eddig rám volt bízva az életük, én feleltem mindannyiukért. Maguk ettől a perctől kezdve szabadok, mentsék az életüket, ahogy tudják. Tudják meg, hogy ettől a perctől kezdve én is szökevény vagyok, mivel megtagadtam a parancsot. Nem adom át magukat a németeknek! Most már én is a saját életemért futok. Maguk most induljanak el a hazájukba és boldoguljanak, ahogy tudnak. Isten legyen mindnyájukkal és velem is!”

Csupán néhány tanulságos részletet igyekeztem felvillantani a könyvből. Az idézetben szereplő Jan Stolarski zászlós, egykor tábori tolmács a háború után idős korában is a Lengyel-Magyar Baráti Társaságok Szövetségének elnöke, még néhány évvel ezelőtt is hazajárt Vámosmikolára, felesége rokonaihoz. Hiszen mikolai lányt vett feleségül. Díszpolgára a falunak. Ugyanúgy, mint veje, a könyv szerzője.

Lengyelország újjászületett, naggyá lett és nem felejt. Utazzon csak el valaki hozzájuk, majd meglátja, milyen szívélyesen fogadják, ha megtudják róla, hogy magyar. Így kell azt nekünk is viszonzni!

CSÁKY KÁROLY

Madáchék Hont megyei: nagycsalomjai és bernecabaráti kapcsolatai

A Majthényiak és a Madáchok Hontban

Magyarország ősi családjának, a Madáchoknak nemcsak Nógrád megyében voltak kiterjedt birtokai, hanem a szomszédos Hontban is. A tekintélyes nemesurak – kiknek leszármazottja volt a magyar irodalom nagy alakja, a szinte az egész világon ismert drámaköltő, *Madách Imre* – *Nagycsalomjához* is kötődtek földjeik révén. Hisz az itteni határban, annak egyes dűlőiben (*Öregszőlők, Homoktó, Ipolyon túli rétek stb.*) több száz holdnyi földterületük volt. De hozzájuk tartozott az Ipolykeszi és Nagycsalomja közti *Kapaszpuszta* is, amely egykor szintén a csalomjai kataszter részét képezte.

Költőnk atyja, *id. Madách Imre* feleségével *Kesseleőkeői Majthényi Annával* kapta hozományképpen a nagycsalomjai birtokot. Anna ugyanis a korán elhunyt *Majthényi Gábor* egyetlen lánya volt, akit nagybátyja, az előkelő, tekintélyes és mélyen vallásos főúr, *Marczibányi István* nevelt fel.

A Majthényiak Trencsén megyéből kerültek át Hontba, ahol nagyobb birtokaik, kastélyaik voltak Lukanényében és Leszenyén, de birtokolták a csalomjai határ egy részét is. Így került hát a faluval kapcsolatba *Madáchné Majthényi Anna*, no meg persze örökösei, leszármazottai is.

A másik Hont megyei falu, melyhez a sztregovai Madáchok kötődtek, *Bernecebaráti*. Itt élt hosszú időn át a *Baráthi Huszár család*, melynek egyik leszármazottja, *Huszár Sándor* földbirtokos vette feleségül a költő fiatalabb nővérét, *Madách Annát*. Anna itt élt a ma is meglévő kastélyban, itt nevelte lányait, s itt is van eltemetve. De megfordultak itt a család sztregovai tagjai is, s megannyi levél maradt fenn, melyek a családtagok Annával való kapcsolatukat dokumentálják.

Nagycsalomja, a hajdani Hont megyei falu és annak képe

Nagycsalomja a régi Hont megye Ipolynyéki járásának legdélibb települése. Katasztere a folyó mindkét partjára kiterjedt, s lévén a helység Nógrád szomszédságában, története kapcsolódott e megye történetéhez is. Egykor mostani helyétől északabbra feküdt, valahol ott, ahol a mai község felett emelkedő kicsi dombon középkori templomának romjai láthatók. Az eredetileg *román stílusban* épült szakrális emlékéről szakembereink, tudósaink egész sora értekezett már.

Nagycsalomja a Hontpázmán nemzetség ősi birtoka, s Mohács előtt volt itt birtokrésze *Borbála* és *Erzsébet királynéknak*, valamint a *Farnosi* és más családoknak is. A török idők alatt a már délebbre húzódott Nagycsalomja lakosainak sorsa sem volt könnyű, bár az adófizetőknek többször sikeresen ellenállt a falu. 1642-től az itteni birtok a *Majthényiak* és a *Rádayak* uradalma lett. Mozgalmas időszaka Nagycsalomjának a XIX. század. Az 1848/49-es szabadságharc alatt Csalomjáról is többen bevonultak katonának Ipolyságra, s innen származott a honti lovasnemzetőrség egyik vezetője, Bolgár Gábor is. 1867-ben a község szolgabírói járási székhely lett. Az 1866-os tagosításkor a helység 2800 holdnyi területén 13 nemesember és 39 helybéli paraszt osztozott. A *nemesi telkek* észak felől, a mostani főúttól a jelenlegi templom irányába terjedtek, de akadt nemesi telek azon túl is, bent, a régi faluban. Mondhatnánk, a *nemesi- a jobbágy- és a zsellértelkek* ott egymást váltották, egymás közelében helyezkedtek el. A XIX. században kialakultak a falu határában is a *majorságok*, a *puszták*, ahol elsősorban az uradalmak alkalmazottai: a *pásztozók*, a *cselédek*, a *béresek*, a *kocsisok* éltek. De laktak uradalmi munkások: zsellérek, napszámosok, cselédek a faluban is. Amikor a településen a nemesi birtokok, a beltelkek egy részét a két háború közti időben, illetve a második világháború után felosztották, új utcárok jöttek létre. (Csáky, 2009: 39-41)

Madáchné Majthényi Anna és a csalomjai birtokok

Majthényi Anna (1789-1885), előkelő családból származott, amely még a Madáchoknál is régebbre, a 108 honfoglaló nemzetség egyikére vezette vissza eredetét. De rang és tehetség tekintetében nem maradt alul a Marczibányi család sem, ahol az árván maradt leány nevelkedett. Erről később az unoka, **Balogh Károly** így írt: „*Itt nyerte műveltségének magas fokát, az előkelő társadalmi élet formáiban való teljes otthonosságot*“. (1996:27) Ebben a házban ismerkedett meg a család jogtanácsosával, a kiváló íróval, **Vitkovits Mihállyal** is.

Majthényi Anna tehát művelt, teheséges, szigorú és erőteljes *nagyasszony* volt. Kilenc gyermeket szült, s közülük ötöt fel is nevelt. De gondoskodott az árván, vagy anya nélkül maradt unokái neveléséről is. Élete nem volt felhőtlen: férjét s több gyermekét korán elveszítette. A nevelés és a birtokügyek intézése így az özvegyasszonyra maradt. Mindennek maradéktalanul eleget tett. A lehető legjobban irányította a birtokokat, a gazdálkodást. Ugyancsak az unoka visszaemlékezéseiből idézzük az alábbiakat: „*Meghonosította s magas fokra fejlesztette a juhászatot; épített cselédlakásokat, istállókat, majorokat; bevezette a gazdaságba a bivalytenyésztést is...*“. Gyermkeit taníttatta; értett az orvosláshoz, beszélt idegen nyelveket, gyakorolta hitét és vallásosságát, olvasta az irodalmat. Mint Balogh Károly írja: „*nagyanyám szellemi élete sem maradt parlagon; szeretett olvasni, minket is buzdított arra; érdekelték őt a külföldi irodalom termékei is; de különösen a hazai irodalmat szerette: Eötvöst, Jósikát, Jókait stb.*“ (1996:29) Kiterjedt levelezést is folytatott. Leveleit 2000-ben a *Madách Irodalmi Társaság* jelentette meg **Majthényi Anna levelezése** címmel. Ezekből s a további Madách-dokumentumokból a csalomjai birtokról, azzal kapcsolatos ügyeikről is sokat megtudhatunk.

A *Nógrád Megyei Levéltárban* őrzött iratokból 1984-ben *Leblancné Kelemen Mária* jelentetett meg egy kiadványt **Madách Imre-dokumentumok...** címmel. A 182. számú iratban, mely Ipolyságon kelt 1853. febr. 3-án, arról értesíti a honti megyefőnök a nógrádit, hogy „*az úrbéri kárpótlási bizottmány özvegy Madách született Majthényi Anna asszonyságnak Nagy Csalomián vesztített 4 " házhely és 1, zsellérségért a 3ik úrbéri előlegezést 70 pftokat oda ítelt, mely előlegezés a Balassa Gyarmathi Cs. Kir. pénzbeszedő hivatalnál máris utalványozva van*“ (1984:210). Ilyen és hasonló ügyekben a nagyasszonynak sokat kellett leveleznie, pereskednie.

1854-ben, az Imre fiához írt levelében azt panaszolja fel, hogy Veresvár birtokát elveszítette, Sztregován több éven át rossz volt a termés, s Csalomján sem volt kedvező a helyzet. Ahogy írja: „*1852-től Csalomjáról semmit se kaptam, se bort se egyebet és így a leg nagyobb szükségét szenvedtem*“ (2000:273)

Egy Majthényi Antalnak írott, dátum nélküli levélben „*a Csalomai jóság iránti egyezésről*“ s „*az árenda miatt elamaradó jövedelmek*“-ről van szó. A **kapaszi** és a **nagycsalomjai** földeket, réteket adták akkor bérbe bizonyos Braumulernek és Majer Istvánnak.

Igen sok, Nagycsalomjára is vonatkozó adatot találunk az **Újabb Madách Imre-dokumentumokban**. (Összeáll.: Leblancné Kelemen Mária, 1993) A Madách Imre által írt levelekről meg az ő általa megfogalmazott hivatalos iratokról most nem ejtünk szót. A kiadványban a 83. szám alatt közzétett dokumentum a *Császári-Királyi Úrbéri Kártalanítási Országos Bizottság* ama határozata, melynek értelmében jóváhagyják a Madách család 2400 ezüsförintnyi kérelmének kártalanítást. Ezt 1855-ben azok kapják – *Madách Károly, Madách Imre, Huszárné Madách Anna, ifj. Huszár Anna és Balogh Károly* –, akik a „*Hont megyei Ipolysági járás Nagycsalomja beli birtokra jogosultak*“. (1993:175) A 98. számú dokumentumban a kovári *Plachy Sámuel és Majthényi Anna csalomjai birtokperéről* olvashatunk.

Találunk egy korábbi, csalomjai birtokra vonatkozó csereszerződést is, mely Madách Imre édesapja és Gáspár Imre között kötött 1825-ben. Ebben így foglalmaztak többek közt: „*1-ör Én Madách Imre, azon Ttes Nemes Honth Vármegyében fekvő Nagy Csalomi Helység Határában lévő Szoroska melléke nevezetű 246 négyszögölből álló rétetemet, által adom Gáspár Imre Úrnak. 2-or Én pedig Gáspár Imre, Méltóságos Sztregovai Madáts Imre, Cs. K. Kamarás Úr ő Nagyságának azon Szoroska Melléke nevű Rétyéért szinte Nagy Csalomi határban lévő Varga osztás nevű Rétemnek azon végibül, melly a' tisztelt Méltóságos Úr Mamuncz nevezetű Rétyének*

szomszédságában vagyon, ugyan annyi négyszöglet adok csereképpen“. (1993:354)

A 200. szám alatt közzétett iratból arról értesülhetünk, hogy az Alsósztrégován, a Madách-birtokokon elindult *tagosításra* irányuló törekvés a *nagycsalomjai Madách-Majthényi bitokokon* is folytatódott 1837-ben. (1993:381-382) A 238. számú irat tulajdonképpen egy kimutatás Majthényi Anna kiadásairól. Ennek csalomjai vonatkozásai az alábbiak: Majthényi Anna 1842-ben *Hölleréknek* fizetett 3390, a következő évben a *Majthényiaknak* 1600, 7500 és 2900 forintot. 1847-ben Gáspáréktól vásárolt Madáchné fél házhelyet erdővel 1125 forintért. (1993:430-431)

A Madách család 1850-ben írt, a csalomjai birtokot is érintő *osztályegyezségét* is megtaláljuk a kiadványban. Innen tudjuk, hogy az örökhagyás szerint a *Nagycsalomján, Ribán és Kapaszon* a Majthényi Antal és a Höller-féle *szerezményjavakat*, 300 holdnyi területet, valamint az ugyancsak Nagycsalomján és Kapaszon fekvő ősi anyai részt, szintén 300 holdat *Madách Károly* kapta. *Kapaszpusttát* később a szövetkezet kisajátította, s az ipolykeszi kataszterhez csatolták. A nagycsalomjai majorsági táblákról és dézsmákról, az ezeken folytatott gazdálkodásról, a cselédek életéről – mint a szóbanforgó dokumentum is jegyzi – több adat található a Nógrád Megyei Levéltárban. Egykor *Zólyomi József* etnográfus tervezte ennek feldolgozását.

Madách Imre Nagycsalomján

Nagy drámaköltőnk, *Az ember tragédiája* című alkotás szerzője, *Madách Imre* (1823-1864) valamennyiünk előtt ismert. Alig akad művelt ember, aki ne olvasta volna a híres drámai költeményt, ne látta volna annak színpadi változatát.

Ő az osztályegyezség szerint Alsósztrégovát kapta örökségül, de *Nagycsalomja* sem volt számára ismeretlen. Egy ideig Csesztvén élt, s idéztük már azt a levelet, melyet édesanyja 1854-ben hozzá írt, felpanaszolva a csalomjai birtokkal kapcsolatos mulasztásokat. Ismerjük továbbá Madách Imrének, mint Majthényi Anna meghatalmazottjának azt a kötelezettségvállalását is, melyet egy bekövetkező kedvezőtlen kárpótlás esetére helyezett kilátásba. Anyja ugyanis *Höller Emma Kossuch Antalné asszonyságtól* megvásárolta *N. Csalomiai jószág* részét.

A *Madách Imre életrajzi krónikában* (Radó-Andor, 1996) két nagycsalomjai útról közölnek adatokat: az egyikre *1843. júl. 8. és aug. 5. közt* került sor, a másikra pedig *1859. okt. 14-én*. (1996:165, 461) Tudjuk azonban, hogy Madách ennél jóval többször járt a faluban, hisz egy ideig itt lakott tisztartójuk és legjobb barátja, *Matolcsy György* is. Madách egyébként sem volt otthonülő ember, mint sokan hiszik. Ahogyan hűgának fia, Balogh Károly írta: „*ne gondolja senki, hogy az >Oroszlánbarlang<-nak lakója valami keserűséggel eltelt embergyűlölő volt. /.../ Bizalmas baráti körben, kellemes hölgyek társaságában sziporkázott ajkairól az élc; de vidámságot, derűt keltettek tréfái, ötletei szűkebb családi körben is. Emellett nyílt és egyenes lelkű, jószívű és áldozatkész mindenkiel szemben*“. (1996:38)

Madách utazni is szeretett, többek közt Csalomjára is szívesen és gyakran kirándult. Matolcsy Györgyöt és a gazdatiszt házát legtöbbször a fiúkkal, Madách Aladárral és Balogh Károllyal kereste fel. Ezt megerősíti Balogh Károly is visszaemlékezéseiben: „*Mi, fiúk, kikkél ezek, a tavasznak bimbót és rügyet fakasztó legszebb napjaiban fél napi kocsikázással tett csalomjai kirándulások igazi ünnepszamba mentek, az étkezések között a ház körül futkosva, s megvizsgálva és kikutatva mindent – töltöttük az időt...*“ (1996:75)

Hogy *1859. okt. 14-én* is járt Csalomján, azt egy *Szontagh Pálnak* írt, itt keltezett levél is bizonyítja. A humoros hangvételű levélből a Matolcsyval való mulatozásra is következtetni enged. Matolcsyt *tudós emberként* emlegeti, akinek bár – mint Szontaghnak írja – „*elvei a mienkkel nem ugyanazonosak*“. Levelét így fejezi be a költő: „*A csalomjai vendégségkor in persona találkozunk. Addig is lélekben ölel igaz barátod: Madách Imre*“. (A levél digitalizált változatának megküldéséért ezúton is köszönetet mondok Andor Csaba Madách-kutatónak.) Amennyiben a levelet eddig nem sokan ismerték, érdemes itt annak egy részét teljes terjedelemben is közreadnunk:

„Csalomia 1859 Oct 14-én
Kedves barátom és Vadászó társam!

Itt van az örökkévalóságnál hosszabb idő, úgy épen az az, melly elfolyt mióta utószor együtt vadásztunk; Bakokat, nőtényeket, élczekeket, és sületlenségeket lövöldözvén. – De nem hiába megy ezen idő, nagy dolgok is történtek benne, mert valamint dicsőségben és hírben óriásilag meg növekedtél azóta a' világ előtt, előttem ugyan nem, mert már estimiamom zenitjén álltál eddig is; úgy sajnálattal értesülök, hogy testben megfogyazkoztál rútul; s így szeretetem melly eddig 150 font élősúly közt oszlott el, most már tán 100 fontra nehezkedik egész súlyával 's nem tudom e nyomást el bírja-e ezen megfogyatkozott alany.

Csak az vigasztal, hogy a nyomás mivoltja az anyaggal nem lesz mathematicus viszonyban, de a százfont élő súly épen annyi nyomást fog el bírni mint a 150 font el bírt, és épen annyi szeretetet is fog igényelni nőténytől kantól. – A mi vén sasunk szerencsés lesz jövő vasárnapot veled tölthetni a que equalia uni terio szabálya szerint ott leszek én is köztetek szellemileg, s hogy a sardinák és kaviar ízét én is érzeni nem fogom 's nem nyeldesek veletek egyszerre, csak annak tulajdonítom, hogy szerencsétlenségemre ez az az egyetlen pont, mellyben Matolcsy barátunk elvei a mi elveinkkel nem ugyanazonosak. – Majd meg látom, hogy a sziráki rizling és veres ízét fogom-e tapasztalni, mit méltán várom, miután representansom ebben két ember helyét, bízom benne meg állja. – A csalomi vendégségkor in persone találkozunk addig is lélekben ölele igaz barátod Madách Imre“.

A levélhez egy humoros *Bizonyítvány* is hozzáíródott. Ebben Matolcsy tisztartót emlegetik, s kiderül a csatolmányból, hogy Madách még másnap, október 15-én is Csalomján volt testvérével, Károllyal együtt.

Bizonyítvány

„Alulírottak bizonyítjuk, hogy Matolcsy György még a Horpácsról érkezett admonitio előtt el volt már határozva f. hó 16-án Horpácson compareálni. Sőt már előbb szokása szerint néhányszor készen volt uti tervével, mit csak az elemek 's más körülmények hiusítottak meg. Csalomia 1859 oct. 15 Madách Imre Madách Károly“.

A fentiek alapján feltételezhető az is, hogy néhány hét múlva Madách újra megjelent a faluban, ahol akkor a mindenszenteki búcsút tartották.

Tudunk egy **1848-as** útról is abból a levélből, melyet Győrffy Miklós tett közzé tanulmányában. (1970:114) Talán halála évében, **1864**-ben is lehetett Csalomján. Hisz – mint **Kálnay Nándor**, Madáchék nevelője írja – egy „gyönyörű májusi napon a család családi majálist rendezett Ribán, a szomszéd községben, Károly úr birtokán, a szép topolyosban, az Ipoly-parton, ahová a költő is velünk jött. Erre különösen emlékszem, mert egy kocsmában ültem vele. E majálison is jól érzete magát, még tréfált is a velem lapdázó fiúkkal“. (2004:30) Nos, ez a Riba Nagycsalomja szomszédságában van, ahol az Ipoly parti réteken szintén volt birtoka Madách Károlynak.

Madách Pál csalomjai útja és Madách Károlyék a nagycsalomjai birtokban

Talán *Madách Pál* (1827-1849), Imre fiatalabb öccse állt legközelebb a költőhöz. Vele készítette a *Literaturai Kevercs* című lapot is. Jogot végzett, s már fiatalon a megye aljegyzője lett, 1848-ban pedig másodalispánná választották. 1849-ben a harcoló csapatokhoz állt, ahol futárszolgálatot teljesített. Egy ilyen alkalommal szerzett tüdőgyulladásban hunyt el fiatalon. Több próbálkozása, prózai munkája kéziratban maradt. Fennmaradt néhány *Prónay Emmához* írt levele is. Egy 1848. december 27-én keltezett leveléből tudjuk, hogy ekkor épp **Nagycsalomján** járt Madách Imrével. Ezt olvashatjuk beszámolójában: „*Márma dél után Imre Erzsi és Én szekérekembe ülve Matolcsy Csalomiai tisztünkkel Csalomiára mentünk – képzeteim a' távolban valának – és én alig eszmélve fel ábrándulásomból már ismét hon valánk – az idő rendkívül kedvezett – képzelheti milly kellemetlen meg lépés volt, midőn édes álmaimból !!/ felrezenve magamat Csesztvén lelélem...“ (1970:114)*

A csalomjai Madách-birtok legtovább **Madách Károly** (1826-1888), gyermekei, illetve unokái tulajdonában volt. Imre fivére 1848-ban Budán, a helytartótanácsnál szolgált, híve lett a forradalomnak, s ő is beállt a nemzetőrök közé. Egy időben Nógrád alispánjaként is dolgozott. Amikor Madách Imre elköltözött Csesztvéről, ő vette át a kúriát, s jó gazdához illően kibővítette, illetve átépítette, az ősparkot pedig ritka növényekkel gazdagította. Itt élt feleségével, **Keőkeszi Csernyus Emmával** és gyermekeivel: *Emánuellel, Lászlóval, Pállal, Imrével, Margittal, Saroltával, Izabellával és Emmával.* Nála nevelősködött Kálnay Nándor, a magyar oktatás jeles személyisége, kiváló helytörténész. Unokája, **Grosschmid Károlyné Alíz** volt a kúria utolsó lakója, akinek ereiben még Madách-vér folyt. Márai Sándornak is nagynénje volt ő, így ezt a jeles írót is szoros szálak fűzték ide. Ma itt van Magyarország egyetlen Madách-múzeuma.

Madách Károly gyakran megforulhatott **Nagycsalomján** is, hisz ő örökölte az itteni birtok nagy részét. Az utódok közül Csalomja 1925-ös kataszteri térképén még birtokosként szerepel **Madách Emánuel, Grosschmid Károlyné Madách Alíz** és **Madách László**.

Matolcsy György, Madáchék csalomjai tisztartója

Matolcsy György neve gyakran felbukkan a Madách-biográfiákban, a levelezésekben, visszaemlékezésekben. Madách Imre rajzot is készített róla, s a rajzok elemzői (Nagyné Nemes Györgyi és Andor Csaba) foglalkoztak vele részletesebben. Megemlítik, hogy Matolcsy „*állítólag Bécsben volt orvostanhallgató, de a pályát abbagyta, majd a Magyar Kurír segédszerkesztője lett. A 40-es, 50-es években a csesztvei birtokot igazgatta, s ilyenformán Madách szűkebb környezetéhez tartozott 1844 végétől 1853-ig. 1847. január 28-án Szontagh Pál is Csesztvén tartózkodott, s hármásban költői versenyt rendeztek; Madách a Szegénydal című versét írta, míg Matolcsy a Szerény szózata egy szegény legénynek címet adta a versének; úgy látszik, nem is maradt fenn más műve, csak ez*“.

(1996:68)

Amikor Madách Imre után öccse, Károly költözött Csesztvére, és maga irányította a birtokot, Matolcsy **Nagycsalomjára** ment át, az ottani birtokot igazgatta. A már idézett Balogh Károly szerint Madách Imre továbbra is tartotta a kapcsolatot vele: gyakran vendégeskedett nála **csalomjai parasztházában**, de Matolcsy is járt Sztregovára. Balog Károly így jellemezte a csalomjai tisztartót: „*A nyílt szívű, egyenes lelkű, színig becsületes kálvinista magyar ember típusa. A családnak régi hű barátja. Abban az időben Madách Károly nagybátyám gazdasági intézője, annak csalomjai birtokán*“.

Leírja Balogh Károly a **csalomjai kis hajlék**ot, illetve az ott zajló összejöveteleket is: „*Nem egy kedélyes György nap zajlott le abban az alacsony kis falusi lakban vidám poharazás között, dúsán terített asztal körül; miközben a háziúr fáradhatatlanul hozta fel a pincéből egyik pintes üveget a másik után*“.

(1996:75)

A Madách-unoka, Balogh Károly nagycsalomjai útjai

A sokat idézett *Balogh Károly* (1879-1920) **Madách Mária** és *Balogh Károly* gyermeke volt, aki egyévesen árvaságra jutott, s Majthényi Anna nevelte őt Madách Imre gyermekeivel. A pozsonyi jogakadémián végzett, majd az Igazságügyi Minisztériumban dolgozott. Felesége Bérczy Margit, az ismert műfordító és költő, **Bérczy Károly** lánya volt. **Gyermekkorom emlékei** címmel megírta az Alsósztregován töltött éveket. Kitűnő jellemrajzokat készített, s értékes adatokat közölt a falu néprajzáról is. Visszaemlékezéseiben fel-felbukkan Csalomja is, hisz nagy szeretettel járt ide unokatestvéreivel, Madách Imre gyermekeivel. Szálláshelyük a szintén többször emlegetett **csalomjai tisztartóház**, Matolcsy György otthona volt.

Madách Imre erdőkerülőjének, Kossuth titkárának csalomjai felbukkanása

Madách Imre biográfiájából tudjuk, hogy a szabadságharc után őt, mint csesztvei birtokost és

intézőjét, *Bory Istvánt* azzal vádolták, hogy 1851-ben tudatosan rejtegették a távollétében elítélt felségárulót, Rákóczy Jánost. Madách ezt kétségbe vonva hangoztatta, hogy 1850-ben hozzá egy férfi érkezett, aki *Reiter Ignác* cseh vadászként keresett munkát, s alkalmazta is őt erdőkerülőként a birtokán. De Reiter, 1851-ben, mikor Madách épp Sztregován tartózkodott, szabadságot kért tőle, aztán végleg eltűnt. Később kiderült, hogy két külön emberről van szó, s az erdőkerülő nem azonos Rákóczyval. Az igazi körözöttet elárulták, de ő megmenekült, Madáchékat pedig börtönre ítélték.

De ki is volt ez a **Rákóczy János** (1821-1878)? Neve a *Magyar Életrajzi Lexikonban* is megtalálható. Itt olvassuk, hogy az ügyvéd, földbirtokos és politikus 1848-ig Pest vármegye aljegyzője volt. Ekkor pénzügyminisztériumi titkár, majd az *Országos Honvédelmi Bizottmány* elnöki titkára lett. 1849-ben *Kossuth* titkára, belügyminisztériumi tanácsos és néhány megye kormánybiztosa. A világosi fegyverletétel után Rákóczy, akinek Hont megyei gyökerei is vannak, egy ideig valóban **Madách Imrénél** talált menedéket, amiért Madách aztán Pozsonyban és Pesten raboskodott. Ő viszont időben megszökött üldözői elől. Később kegyelmet kapott, s 1867-től Pest megye főjegyzője lett.

A Rákóczyval kapcsolatos korabeli tanúvallomásokat Zólyomi József dolgozta fel, s publikálta 1994-ben. Ezekből kiderül, hogy Rákóczy nem mindig viselkedett egy üldözöttnek megfelelően, megforult a kocsmákban; elárulatásához talán maga is hozzájárult. Egyszer állítólag **Nagycsalomján** is felbukkant, hisz ekkor Madách-birtok volt errefelé is. Zólyomi **Harsányi Zsolt** életrajzi regényére is hivatkozik, akinek könyvében szintén olvashatunk erről: „*A múlt héten beült a csalomjai kocsmába . Éppen ott evett a losonci zsidó, aki a gyapjú miatt jött. Azzal elkezdett beszélgetni. Összeveszett vele, mert a gyapjas zsidó azt mondta, hogy Kossuth Lajos hatvanéves. A te cseh vadászod vita közben azt találta mondani, hogy >Én csak tudom!<*“ (Idézi Zólyomi, 1994:271) Tehát Rákóczy itt is leleplezhette volna magát.

Szerepel Rákóczy János **Jókai Mór** regényében, **A tengerszemű hölgyben** is. Itt kocsisként rejtekezik az egyik uraságnál.

A másik honti falu, Bernecebaráti

Ipolyságtól délre, a Kemence- és a Bernece-patak összefolyásánál keletkezett a középkorban **Bernece** és **Baráti** község. A két település 1928-ban egyesült, s azóta **Bernecebaráti**ként szerepel. Okiratok 1245-ben említik először. Temploma már a középkorban állt a két kálváriadomb közt. Kapuzata **román stílusú**, ablakai lőrésesek. Az építményt, melyet lőréses kőfal vesz körül, a későbbiekben **barokkizálták**.

A **Huszár család** már a XVIII. században vidékies jellegű **barokk kastélyt** emelt a faluban. A településen élt **Szokolai Alajos** (1871-1932) ismert sportember, első olimpikonjaink egyike, Hont hajdani levéltárosa, Györffy István és Bartók Béla itteni gyűjtőútjainak s a kulturális életnek nagy mecénása. Kastélya, sírhelye ma is megtekinthető.

Bernece hagyományőrző palóc falu, ahol még felfedezhető a népi építészet szép együttese, de van a falunak tájháza is, s az itteni temetők egyikében pihen a híres honti-nógrádi betyár, **Sisa Pista**. (Csáky, 2003: 196-198)

Baráthi Huszár Sándorné Madách Anna, a nagy költő nővére

A Madách-rokon, **Balogh Károly Gyermekkorom emlékei** című könyvéhez írt jegyzetekben Andor Csaba, a kötet gondozója az alábbiakat közli Madách Annáról: „*Madách fiatalabb néjjét 1918. ápr. 19-én Alsósztrégován keresztelték az Anna névre, s föltehetően az előző napon született. 1842. ápr. 18-án ment férjhez baráthi Huszár Sándorhoz, s ettől kezdve Barátiban (ma: Bernecebaráti) élt. 1866. okt. 23-án halt meg Budán, de Barátiban temették el okt. 25-én. Nővérevel és édesanyjával – föltehetően anyagi okok miatt – összeveszett; egy nővérehez intézett levele tanúskodik erről, valamint édesanyja végrendelettröredéke, amelyben lányát minden örökségből ki akarta zárni. Később elsimult a családi viszály*“ (1996:208)

Visszaemlékezéseiben megörökítette Madách Anna és Huszár Sándor alakját, valamint a Barátiban lévő családi fészüket a rokon, Madách Mária fia, Balogh Károly is. Ezt írja többek közt: „Édesanyámnak nála fiatalabb nővére, Anna Huszár Sándor hontmegyei földbirtokosnak volt felesége. Valami régebbi feszültség volt egy ideig a két család között.

1862 nyarán történt először, hogy szünidőnk egyik napján nagybátyám elvitt minket, fiúkat is magával Barátiba. Itt, a Huszár család ősi kastélyában lakott Huszár Sándor feleségével és négy szép leányával, fiúgyermekük nem volt soha.

Baráti Huszár Sándor a magyar földesurak tipikus alakja. Köpcös, izmos, erőteljes, akkor 50 év körüli férfiú kopasz fejjel, kis vágott bajusszal, beretvált arccal, élénk, fürkésző szemekkel. Mozdulatai erősen akcentuáltak; szilárd lépésű, kemény járású. /.../ Huszár Sándor egyéniségének eredetisége már fiatal korában is megnyilatkozott az élet praktikus felfogásában.

Madách Károly nagybátyám leendő sógorának Sztregován, a Madách háznál tett látogatását viszonzandó, Barátiba ment; Huszár Sándor ott ült tényleg a fedélen, és dolgozott versenyt a zsidelyező ácslegényekkel./.../

A fentiekben jellemzett férj oldala mellett **Nincsi nagynéném** a magát mindenben megadó, kevés erélyű, áldott jó szívű, szeretni és megbocsájtani tudó hű feleség és gondos anya.

/.../A **baráti kis kastély** amolyan egyszerű, bár emeletes falusi kúria, fasor vezet a kastély bejáratához. Ódon falépcsőzeten jutunk az emeletre. A lépcsőházban egy olajfestmény függ, a család egyik ősének képe, barátságában, a karjára erősített láncon függő nagy vasgolyóval.

/.../ Vidám pár nap emléke fűződik Barátihoz, hol meleg rokoni szeretettel fogadtak, s hol eddig nem ismert szép és kedves unokahúgaink körében oly otthoniasan éreztük magunkat az első perctől fogva.

Meglátogattuk onnan a drégelyi vár romjait, bokkrétát szedtünk az Ipoly rétvéne virágaiból, víg kacaj, dal, tréfa, játék között; sétáltunk andalogva holdvilágos estén a hatalmas jegenyefák alatt, és meghatottan vettünk egymástól búcsút, mikor megjött a válás utolsó reggele.“ (196:172-173)

Más nyomai is vannak az itteni kapcsolatoknak. A levelezésre gondolunk elsősorban, hisz a Madách-levelek mindmáig fennmaradtak. A költőé és a családtagoké egyaránt. Az *Újabb Madách Imre-dokumentumok* című gyűjteményben olvashatjuk például **Madách Imre** 1843. jan. elsején Sztregován kelt, s Barátiba, Madách Annához küldött levelét, melyet így kezdett a költő: „Kedves Nincsim! Alig várom a perczet, hogy ölelhesselek“. Madách ebben arról értesíti nővérét, hogy „censúráját szerencsésen és kitűnő sikerrel“ letette, s diplomáját rövidesen kihirdetik a megyei közgyűlésen. (Leblancné, 1993:25)

Igen sok levél olvasható a 2000-ben közzétett gyűjteményben, a *Majthényi Anna levelezésében*. Csak néhányat említünk itt ezek közül. 1842. április 19-én, házassága másnapján ezt írja Madách Anna édesanyjának Barátiból: „Kedves szeretett jó Mamám! Elváltam tőled, szívem majd meg szakadt, de Sándor irántam való szeretete, azon reményt nyújt, hogy boldog leszek; .. kedves mamámat ugyanis kipotolni nem képes, de jósága némi kép vigasztalhat, hogy kedves mamámat elhagyni kellett. – Fen marad azon reményem is, hogy téged igen gyakran foglak láthatni...“ (2000:206)

A régi családhoz való ragaszkodás tükröződik az 1843-ban kelt levelekben is. Azért is érdekesek ezek a levelek, mert Anna részletesen beszámol bennük mindennapjairól, a család kisebb-nagyobb eseményeiről, a vidéki életéről. Mindezek mellett a levelek megannyi helytörténeti-kapcsolattörténeti adalékkal is szolgálnak, melyek a kutatók számára különösen értékes források lehetnek. S ha mai Huszár-Madách emlékeket keresünk a faluban, akkor megtekinthetjük például az egykori családi otthont, a régi **Huszár kastélyt**, továbbá a **római katolikus templom** Szent Rókus-kápolnájában áll **Madách Anna sírköve**. A szürkés márványkövön ez a felirat olvasható: „Baráthy/ Huszár Sándorné/ született/ Sztregovai/ Madách Anna/ meghalt 1866. oct. 23-án/ életének 49. évében/ Béke poraira“.

Irodalom

ANDOR CSABA

1998 Ismeretlen epizódok Madách Imre életéből. Budapest

ANDOR CSABA szerk.

2000 Majthényi Anna levelezése. Budapest

ANDOR CSABA – LEBLANCNÉ KELEMEN MÁRIA összeáll.

1992 Madách Imre kéziratai és levelezése. Budapest

BALOGH KÁROLY

1996 Gyermekkorom emlékei. Nagyanyám, Madáchné Majthényi Anna emlékének szentelve. Budapest

CSÁKY KÁROLY

2003 A Dunától a Szitnyáig. Komárom

2009a Szakrális emlékeink nyomában II. Dunaszerdahely

2009b Falu az öregtemplom alatt. Nagycsalomjai falurajzok. In: Uő:
Pribéltől Garamsallóig. Komárom

2010 Szakrális emlékeink nyomában III. Dunaszerdahely

2011 Nagycsalomja. A középkori egyházashely és a százéves Magyarok
Nagyasszonya templom. Nagycsalomja

GYÖRFFY MIKLÓS

1970 Újabb kutatások Madách körül. In.: Studia Litteraria. 103-124.
Debrecen

KÁLNAY NÁNDOR

2004 Csesztve község története és leírása. Csesztve – Budapest

LEBLANCNÉ KELEMEN MÁRIA összeáll.

1984 Madách Imre-dokumentumok a Nógrád Megyei Levéltárból.
Salgótarján

1993 Újabb Madách Imre-dokumentumok a Nógrád Megyei Levéltárból
és az ország közgyűjteményeiből. Salgótarján

NAGYNÉ NEMES GYÖRGYI – ANDOR CSABA

1997 Madách Imre rajzai és festményei. Balassagyarmat – Budapest

RADÓ GYÖRGY

1985 Madách Imre életrajzi krónika. Salgótarján

RADÓ GYÖRGY – ANDOR CSABA

2006 Madách Imre életrajzi krónika. Budapest

ZÓLYOMI JÓZSEF

1994 Tanúvallomások a Madách-birtokon rejtőzködő Rákóczy Jánosról.
In: Nagy Iván Történeti Kör Évkönyve. Szerk. Tyekvicska Árpád.
263-307. Balassagyarmat

Levéltárak, könyvtárak

Járási Levéltár (Štátny okresný archív) Nagykürtös

Magyar Országos Levéltár Budapest

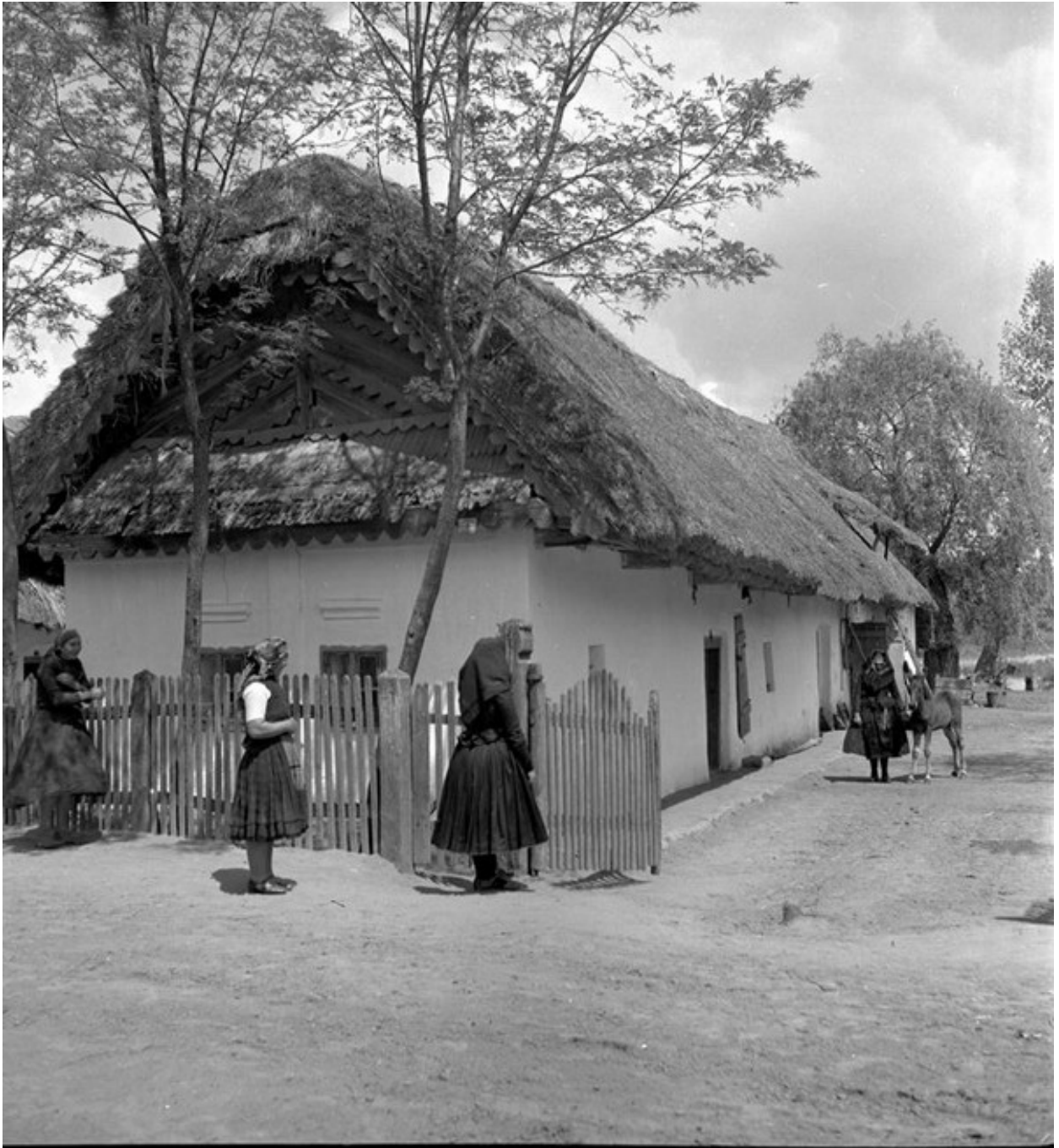
Nógrád Megye Levéltára Salgótarján-Balassagyarmat

Országos Széchenyi Könyvtár és Levéltár Budapest

A bernecebaráti templom, ahol Madách Anna sírköve is látható (Csáky

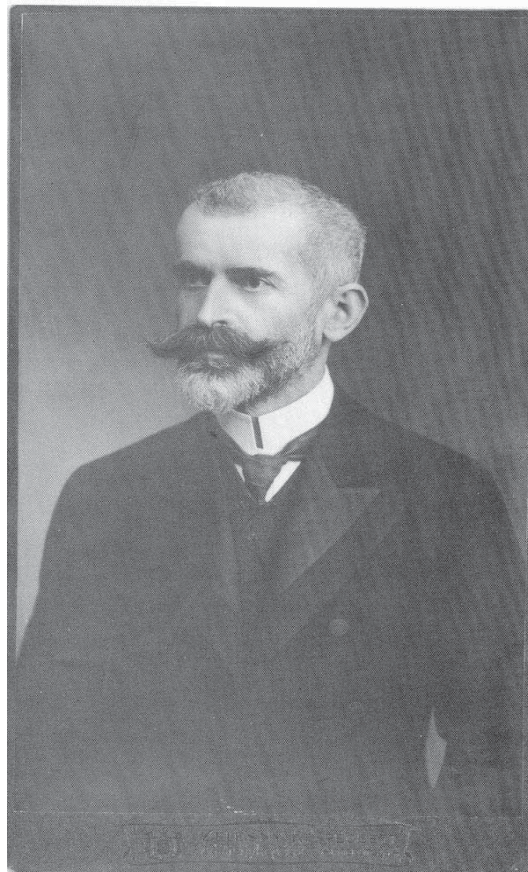
Károly felvétele)

Zsupfedeles ház Nagycsalomján (Fényes Dezső felvétele, Palóc Múzeum)

A Huszár-kastély, ahol Madách Anna lakott (Világfaló)

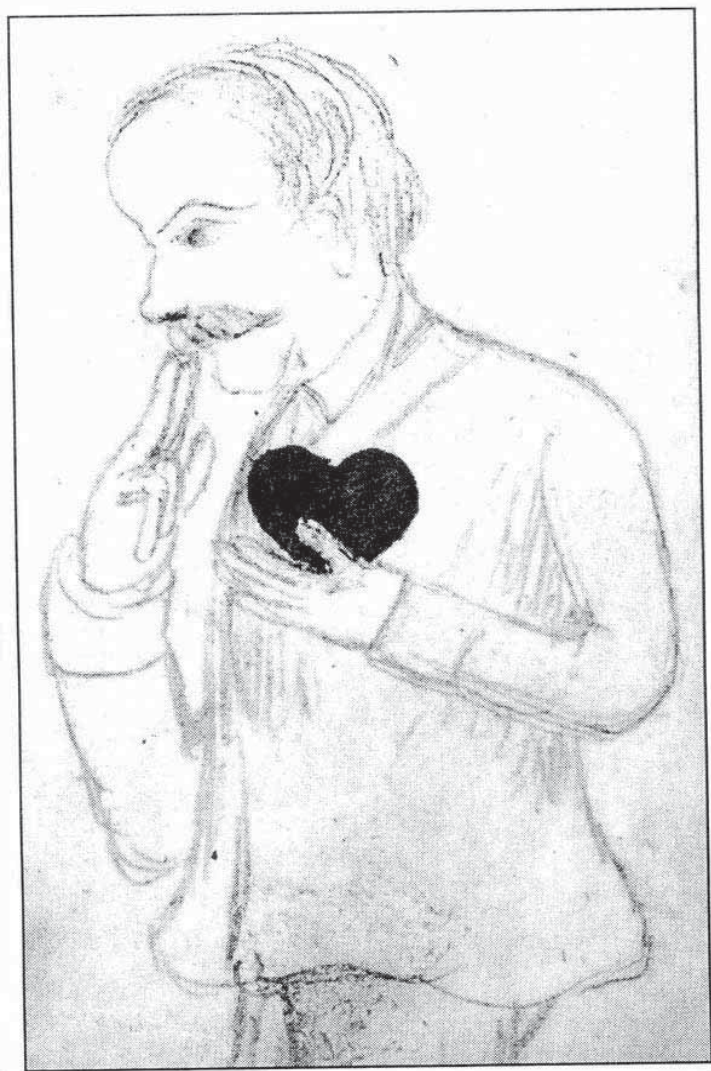

A Madfách unoka Balogh Károly, aki Nagycsalomjáról is írt.

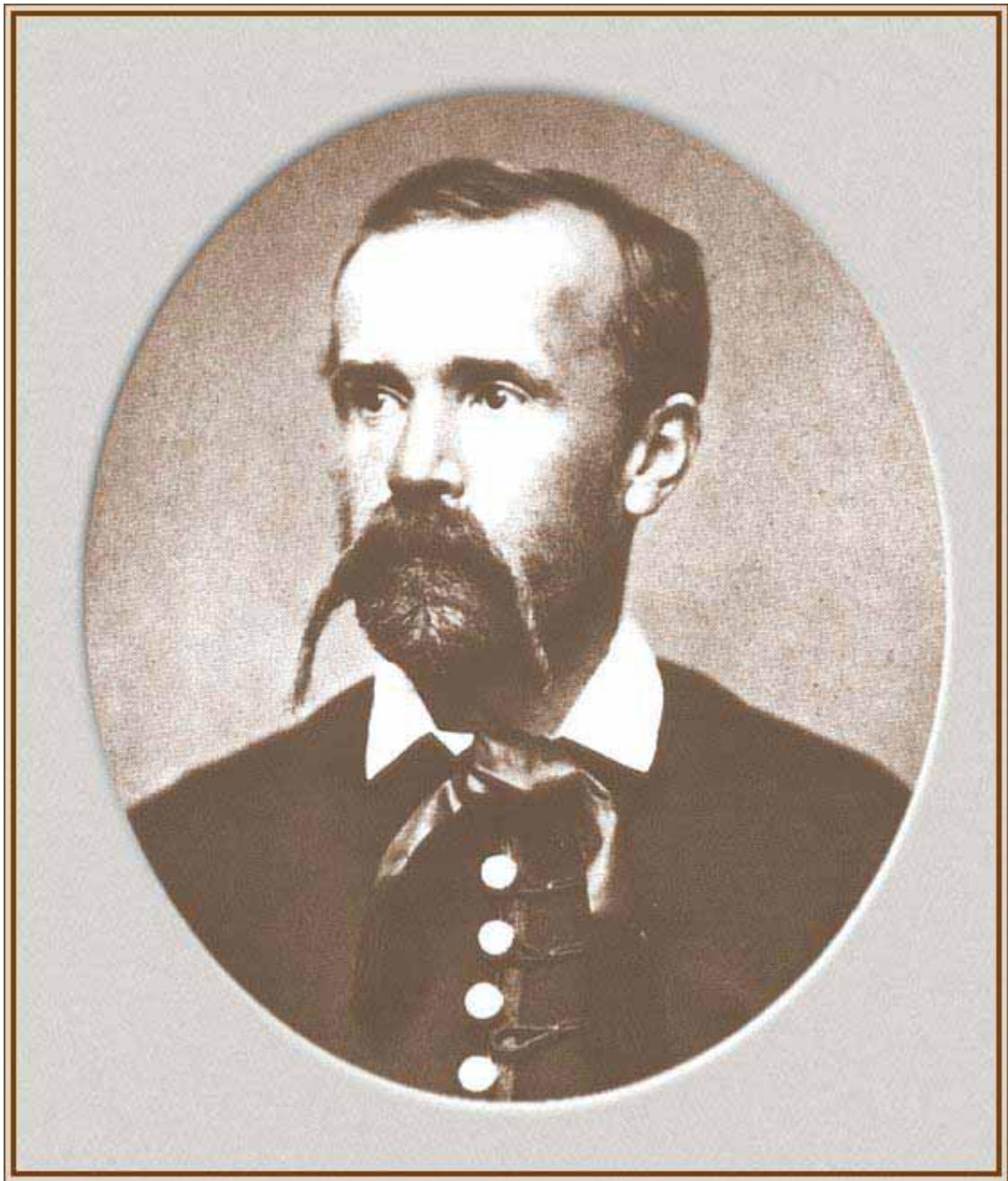

Kálnay Nándor 1896-ban

Kálnay Nándor, Madáchék és a csalomjai Bolgárék nevelője

Madách Imre rajza nagycsalomjai gazdatisztjükről, Matolcsy Györgyről

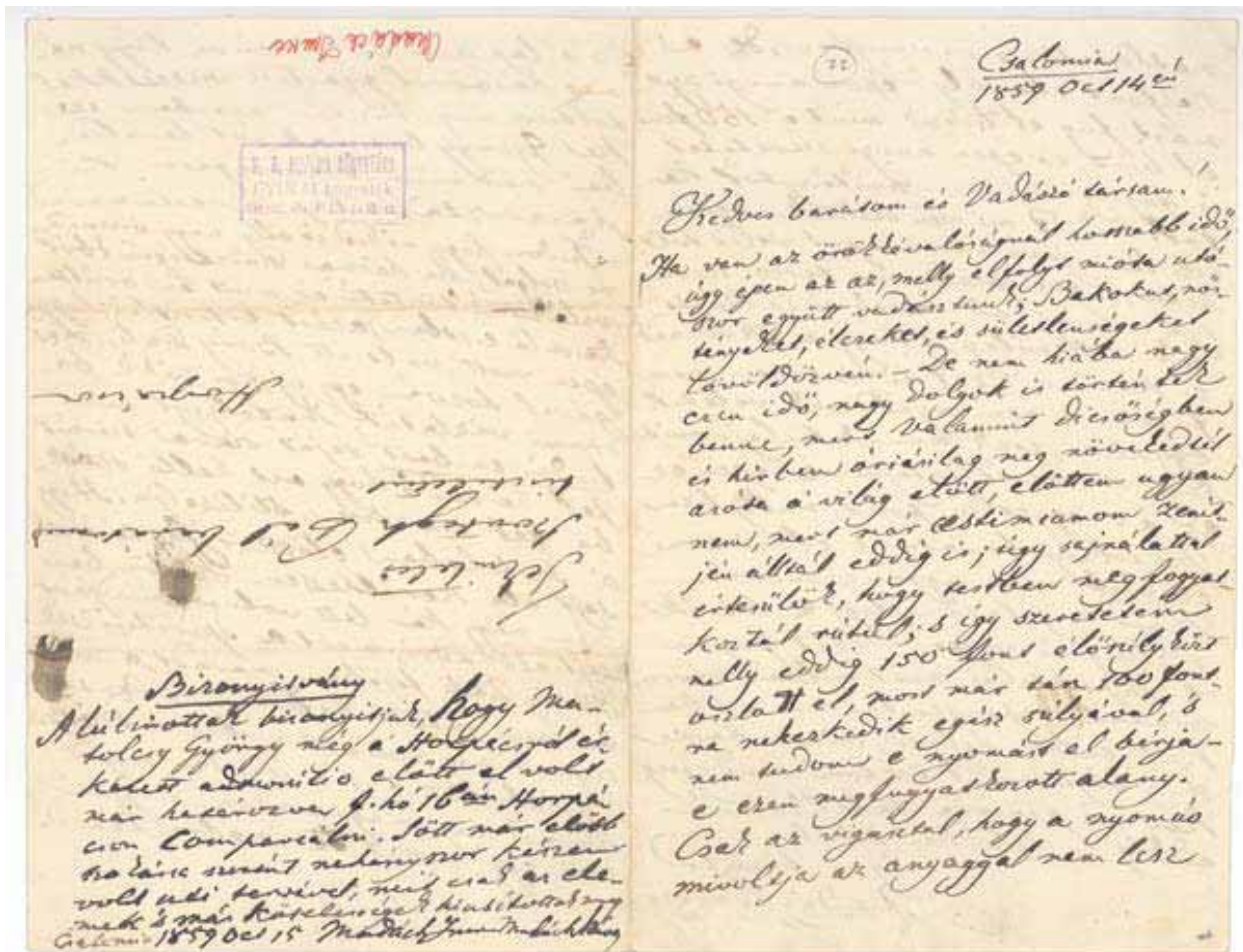
Madách Imre

Madách Károlyék

Majthényi Anna, a nagyasszony

A Széchenyi Könyvtár és Levéltár gyűjteményéből

PRIBOJSZKY MÁTYÁS

KÖDÖS HAJNALOK -TÖRÖLVE!

A szerkesztőségi szobában ketten voltak. A fiatalember kéziratot vett elő és lerakta Szegi főszerkesztő asztalára.

– Megakadtam... – motyogta restelkedve.

– Mi a probléma, Józsi? – kérdezte megértően Szegi. – Bízzál bennem! Kinek segítenék, ha nem neked?

– Hálásan köszönöm! – bólintott Józsi engedelmesen. Idestova egy éve járt hűségesen az író nyomába. Egy író-olvasó találkozón Józsi három Szegi-kötetet vitt dedikáltatni, s ez mélyen meghatotta az író, hiszen nem ehhez volt szokva. Beszédbe elegyedtek és Szegi meghívta lakására. Azóta sülvé-főve együtt voltak, Józsi kísérgette, cipelte a táskáját, itta a szavait, és elhatározta: ő is író lesz és atyai barátjához, példaképéhez akar hasonlítani.

– Tehát ki veled, mi a baj? Nyugodtan! – nógatta a fiút az író.

– Nem is tudom... – habogta Józsi zavartan. – Elkészültem a novellával, amiről beszéltünk. Szeretném, ha elolvasná...

Szegi megörült a hírek. Az természetes, hogy az első próbálkozásoknál előfordulnak bizonytalanságok, de arra való az idősebb barát, hogy segítsen és megmutassa az irányt, hogyan tovább.

– Mutasd! Ez az? – és felemelte az íróasztalról a paksamétát.

– Igen! – rebegte Józsi. – Kétszer is átgépeltem...

– Nagyon helyes – mondta Szegi és belefogott az olvasásba.

Elhatározta, hogy kíméletes lesz ezzel az aranyos, csupa szív fiúval, akiben saját ifjúságát vélte viszontlátni. Jó szándékát bizonyítandó, mosolygott, de már a címnél elkomorodott.

– Nem jó. Ne haragudj, de az, hogy *Ködös hajnalok*, minden, csak nem jó cím. Az olvasót félrevezeti, elkezd töprengeni, mit akar a szerző érzékeltetni ezzel a titokzatossággal, közben eszébe jut saját korai felkelése és beleborzong. Nem, valami mást kell kitalálnunk.

– Az a helyzet, hogy... – makogta Józsi –, szóval a történet mindvégig vonaton zajlik. A hajnali bejáró dolgozók...

– Akkor írd azt, hogy *Reggel a vonaton*. Sokkal kifejezőbb. Ha megengeded, átjavítom. Rendben?

– Rendben – törődött bele Józsi kedvetlenül.

– Na nézzük tovább... *A kalauz álmos szemekkel, morcosan lépett a fülkébe, ahol minden ülés foglalt volt...* Ezt nem fogják elhinni neked, fiam. Egyébről sem hallani, mint hogy kihasználatlanok a korai járatok, a MÁV nem véletlenül akarja megszüntetni a felét. Mondjuk négyen... sőt elég, ha hárman szunyókálnak az üléseken. Legjobb volna csupán azt írni: *A kalauz benyitott a fülkébe.*

– Bocsásson meg, Mester, de jelentősége van annak, hogy ők és éppen hatan ülnek ott. Közöttük alakul ki a konfliktus, ami napról-napra egyre jobban elmérgesedik. Ezt oldja fel a...

– Konfliktushoz bőven elegendő két ember is. Vegyünk egy utast és a kalauzt. Összevitatkoznak valami apróságon.

– Hát jó... – szontyolodott el Józsi. – Bár nem így képzeltem.

Ahhoz, hogy a Mester koncepciója érvényesüljön, az egész bekezdést át kellett gyúrni. Szegi piros ceruzája sebesen száguldott a papíron, a fiú lelombozódva nézte, hogy legszebbnek vélt gondolatait kiirtják és újakkal cserélik fel.

– Kitűnő! – örvendezett Szegi. – De engem zavar a kalauz figurája. Miféle ember? S miért olyan gorombán kioktató?

– Nem goromba, hanem elkeseredett – védte a szereplőjét Józsi. – Később kiderül, hogy két diplomája van, nyelveket beszél, de munkanélküli pedagógusként kénytelen volt...

– Helyben vagyunk! – szakította félbe szigorúan Szegi. – Hagyd ezeket a sablonokat, kérlek! Te nem

napi hírekről írj, hanem sorshelyzeteket ábrázolj. A kalauz az kalauz, nyolc általánossal, nem olvas, rossz modorú, udvariatlan az utasokkal, ráadásul álmos. Ezt a részt át kell fogalmazni. Hidd el, csak a javadat akarom!

– Értem, értem, tudom, hogy jót akar, de akkor ki fogja összebékíteni a veszekedőket? Éppen az a lényeg, hogy a volt pedagógus kalauzként sem tudja megtagadni önmagát, s még a vonaton is nevel...

– Olcsó frázis! Majd pont a vonaton fog nevelőmunkát végezni! Az emberek feje tele van megélhetési gondokkal... Na nem, ez képtelenség! Hallgass rám, legjobb volna ezt a fickót hagyni a fenébe.

– Ha gondolja, Mester... De akkor mi lesz a történettel?

– Semmi. Üres fülke... Nyitva felejtett ablak, besüvít a reggeli szél, a vonat száguld, a leeresztett sorompók mögött türelmetlen autósok dudálnak. Tökéletes kép. Egy pillanat, máris írom!

Szegi keze alól villámgyorsan sorjáztak elő a mondatok, a dupla sortávolságok közei megteltek szavakkal, új bekezdések születtek – Józsi tehetetlenül nézte, hogyan alakul át élete első novellája valami egészen mássá, idegenné.

Amikor Szegi végzett, elégedetten felsóhajtva azt mondta:

– Nos... Nézd át ezt és mondj véleményt. Remélem, ki tudsz igazodni a kézírásomon.

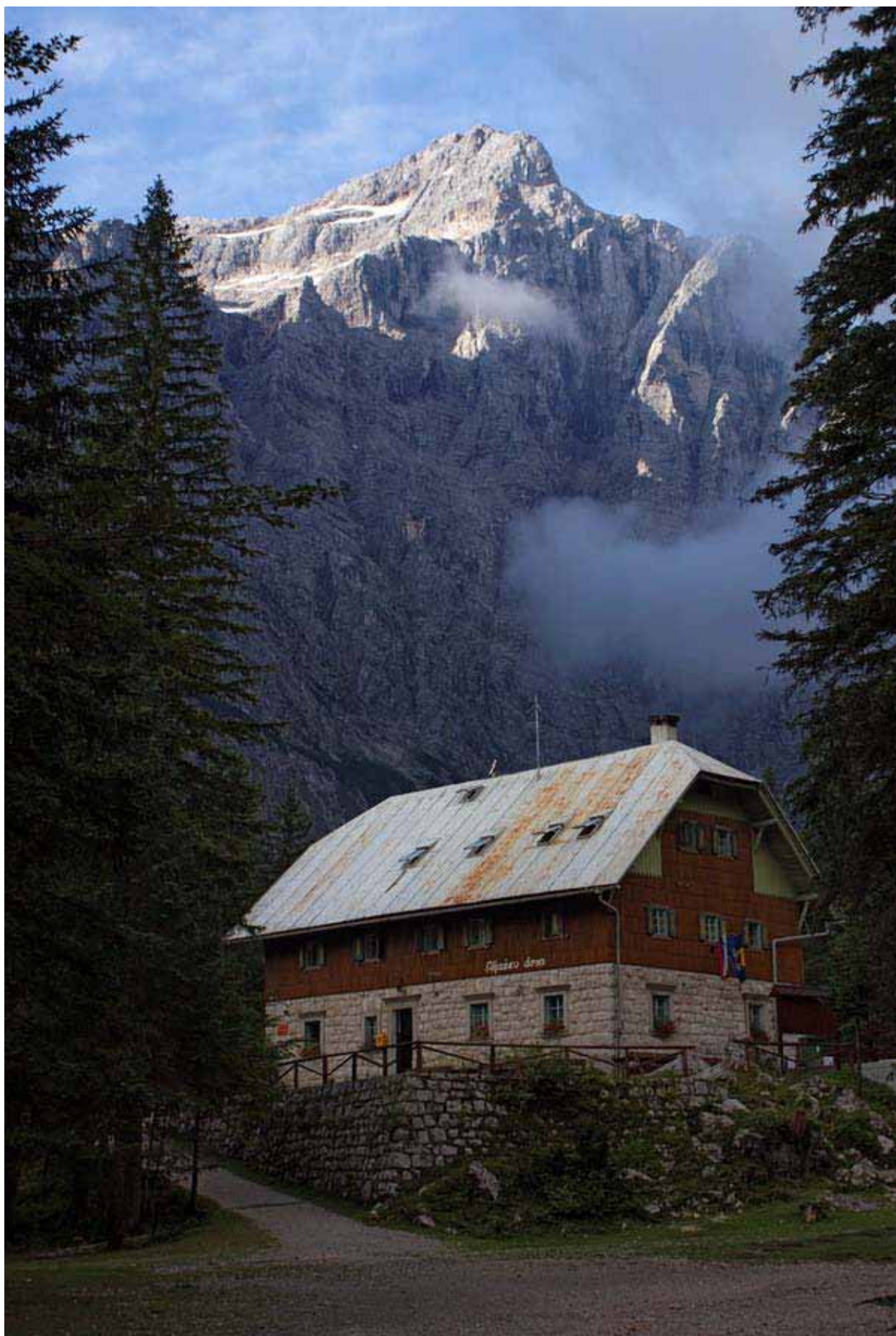
– Nem, köszönöm – háritotta el Józsi a lehetőséget. – Csak nem képzeli, hogy felülbírálom? Ha a Mester szerint szükségesek ezek a változtatások, akkor az bizonyára úgy van rendjén. Most mi legyen? Írjak újat?

– Miért kellene újat írnod? – nézett rá értetlenül Szegi. – Hiszen már kész!

– De ezt nem én írtam, hanem...

– Ugyan már! Legépeltem és leadom. Elvégre én vagyok a főszerkesztő, vagy mi a szösz. Gratulálok, fiacskám, nagyszerű a novellád! Micsoda kis remekművet rittyentettél, pompás fordulatok, erőteljes jelzők – mondhatom, kiváló! Hát csak így tovább, fiú, még sokra viheted.

– Köszönöm – pirult el Józsi. – És tessék mondani, mennyit fizet a lap egy ilyen tartalmas novelláért, mint a miénk?

Az Aljazev dom a Triglavon

KÖSZÖNTŐ

Mindig hű maradt szeretett palóc vidékéhez

Réti Zoltán, Nagyoroszi díszpolgára kilencven éves, Isten éltesse!

Zsúfolásig megtelt Balassagyarmaton a művelődési központ Horváth Endre galériája Réti Zoltán akvarell-kiállítása megnyitóján. Az ünnepi hangulatot a család tagjaiból álló trió zenéje alapozta meg, majd Csemniczky Zoltán szobrászművész, az intézmény igazgatója méltatta Zoli bácsi - minden tisztelője így nevezi őt - munkásságát.

Az ünnepség a Rózsavölgyi Márk Művészeti Iskola előadótermében folytatódott, hol a művész olajfestményei fogadták az érkezőket. Elsőként Ember Csaba, a Magyar Kultúra Lovagja, az iskola igazgatója köszöntötte az ünnepeltet. Zoli bácsi volt az, ki kerek ötven évvel ezelőtt megalapította a zeneiskolát, amelynek aztán hosszú évekig igazgatója volt. Az általa létrehozott Balassagyarmati Dalkör - melynek immár örökös karnagya - az ő tiszteletére azt a csokrot választotta, melyet valamikor Réti Zoltán állított össze. S ki más is vezényelhette ezt a műsorszámot, mint az ünnepelt maga.

Egy életutat nem könnyű néhány percben felvázolni. Különösen nem, ha egy ilyen tevékeny emberről van szó, kinek több mint kétszáz önálló kiállítása volt - köztük egy emlékezetes Tokiói meghívás -, ki számos kórust hívott éltre, s aki még most is - kilencven évesen is - szellemi ereje teljében alkot. Csábi István előadóművész, a művészeti iskola igazgató-helyettese kapta e nehéz feladatot.

Réti Zoltán Nagyorosziban született, 1923. május 14-én. Hároméves korában telepedett le családja Érsekvadkerten. Ott járt elemi iskolába, majd a balassagyarmati gimnáziumba került. 1942-ben Miskolcon szerzett tanítói és kántori oklevelet. Egy évvel később felvételt nyert a budapesti képzőművészeti főiskolára. Tanulmányait azonban megszakította a világháború, a katonasági behívó. Élete állomásai ezt követően: Losonc, Érsekújvár, majd Németország – az Északi-tenger, Keleti-tenger, hadifogság, szökés Münchenbe. A front, a bombázások után ott maradhatott volna, a festészet és a zene elég rendes megélhetést biztosított számára, de a honvágy hazahozta. *1946 nagyszombatján este – mikor a „harangok megérkeznek Rómába” – érte el Érsekvadkert határát, gyalog a nagyoroszi állomásról.*

A háború után zenei tanulmányai mellett befejezte a képzőművészeti főiskolát. Patvarcon, majd Balassagyarmaton a Bajcsy Általános Iskolában, a Balassi Bálint Gimnáziumban, a Tanítóképzőben és a Szántó Kovács János Gimnáziumban tanított, kórusokat vezetett. Karnagyként 1949-től az ország egyik legrégebb alapítású dalegyletének művészi irányítását kapta, vállalta. 1963-ban megszervezte az állami zeneiskolát, melynek 1983-ig – nyugdíjba vonulásáig – igazgatója volt. Az intézmény a balassagyarmati születésű reformkori muzsikusként, Rózsavölgyi Márk nevét vette fel, akinek életéről – *évtizedes kutatómunka eredményeként* – monográfiája jelent meg. Igazgatói, zenetanári munkája során kiváló együttesek, fesztivál- és versenysikerek születtek, számos tehetséges muzsikusként, pályaindítása esik ezekre az évtizedekre.

Képzőművészként, festőként is folytatta az alkotótevékenységet: a nógrádi táj, a nevezetes nógrádiak (Madách, Mikszáth, Balassi, Komjáthy) és műveik, valamint a Biblia megjelenítése foglalkoztatta leginkább. Sok gyűjteményes tárlaton és több mint kétszáz egyéni kiállításon szerepeltek képei. Külföldön is, többek között 1981-ben a Magyar Akvarellisták kiállításán Londonban és önálló bemutatkozásként 1982-ben, Tokióban.

Megjelent albumai: Földközelben (1981); „... lelkem fölfelé tör...” – akvarellek Madách Imre Az ember tragédiája című művéhez (1983); Akvarellek Komjáthy Jenő költeményeihez (1993); Mikszáth akvarellek (1997); Balassi Bálint (2004); Életmű album (2005); Akvarellek Madách Imre Mózeséhez (2008).

A Magyar Posta 2009-ben és 2010-ben bélyegeket bocsátott ki képei felhasználásával.

Számos elismerést, díjat, kitüntetést kapott. Többek között Madách-díjat, Apáczai Csere János-díjat, Horváth Endre-díjat, Magyar köztársasági Arany Érdemkeresztet, Szabolcsi Bence-díjat. Nógrád megye, Balassagyarmat, Nagyoroszi, Érsekvadkert, Patvarc díszpolgára.

Az ünnepi gálaműsorban számos zenei csemegét hallhattunk. Fellépett a Réti Zoltán ösztönzésére 1981-ben alakult Balassagyarmati Kamaraegyüttes, Kanyó Dávid fuvolaművész, az ünnepelt unokája, s az iskola mai növendékei közül a legtehetségesebb előadók.

Rozgonyi Éva zenepedagógus, Liszt-díjas karnagy, Réti Zoltán egykori tanítványa két ajándékot is hozott. A Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetsége - KÓTA - díszoklevelét, valamint egy a legkiválóbb zenepedagógusoknak adható elismerést, a Kardos Pál emlékérmét. Az érem hátulján egy gyönyörű Goethe-idézet áll: „Az Örök Láng ég, futva, küzdve, mert minden csak megsemmisülve őrizheti meg életét.” Ezekben a szavakban megjelenik Kardos Pál magyar karnagy, zenetanár, zenepedagógus szellemisége.

Vége-hossza sem volt a köszöntőknek. Szólásra emelkedett Barna János, a Nógrád Megyei Önkormányzat alelnöke, Csach Gábor Balassagyarmat alpolgármestere, azon iskolák vezetői, hol Réti Zoltán tevékenykedett egykoron, s azon falvak polgármesterei, melyek díszpolgári címet adományoztak érdemei elismeréseként. A köszöntésből jutott bőven a művész feleségének, Márti néninek is, kinek támogató segítsége nélkül nem tejesedhetett volna ki ez a gazdag életmű.

Képek és szöveg: Végh József mkl.

Réti Zoltán

Az ünnepi torta

Kiállítás megnyitó

A két Réti - balra Zoltán, jobbra Lajos

Rokoni köszöntő

BESZÁMOLÓK

A

Horváth-Hoitsy Edit irodalmi-művészeti díj

átadó ünnepségére

2013. május 25-én délután 15.00-tól, műsorral egybekötve került sor Budapesten, a Rátkai Márton Klubban (1068 Budapest, Városligeti fasor 38.)

A műsorban közreműködtek:

Balkay László *pszichológus-terapeuta, színjászó, zeneszerző*

Fetykó Judit

Havas Judit PhD *irodalomtörténész, előadóművész*

Keczely Gaby

Kemény János

Németh Sándor

A műsorról fotókat készített:

Kiss Sándor

HORVÁTH-HOITSY EDIT: *Így éltem itt...*

c. verseskötete a Magyar Elektronikus Könyvtárba (MEK) ezen az elérésen olvasható:

<http://mek.oszk.hu/11500/11558/>

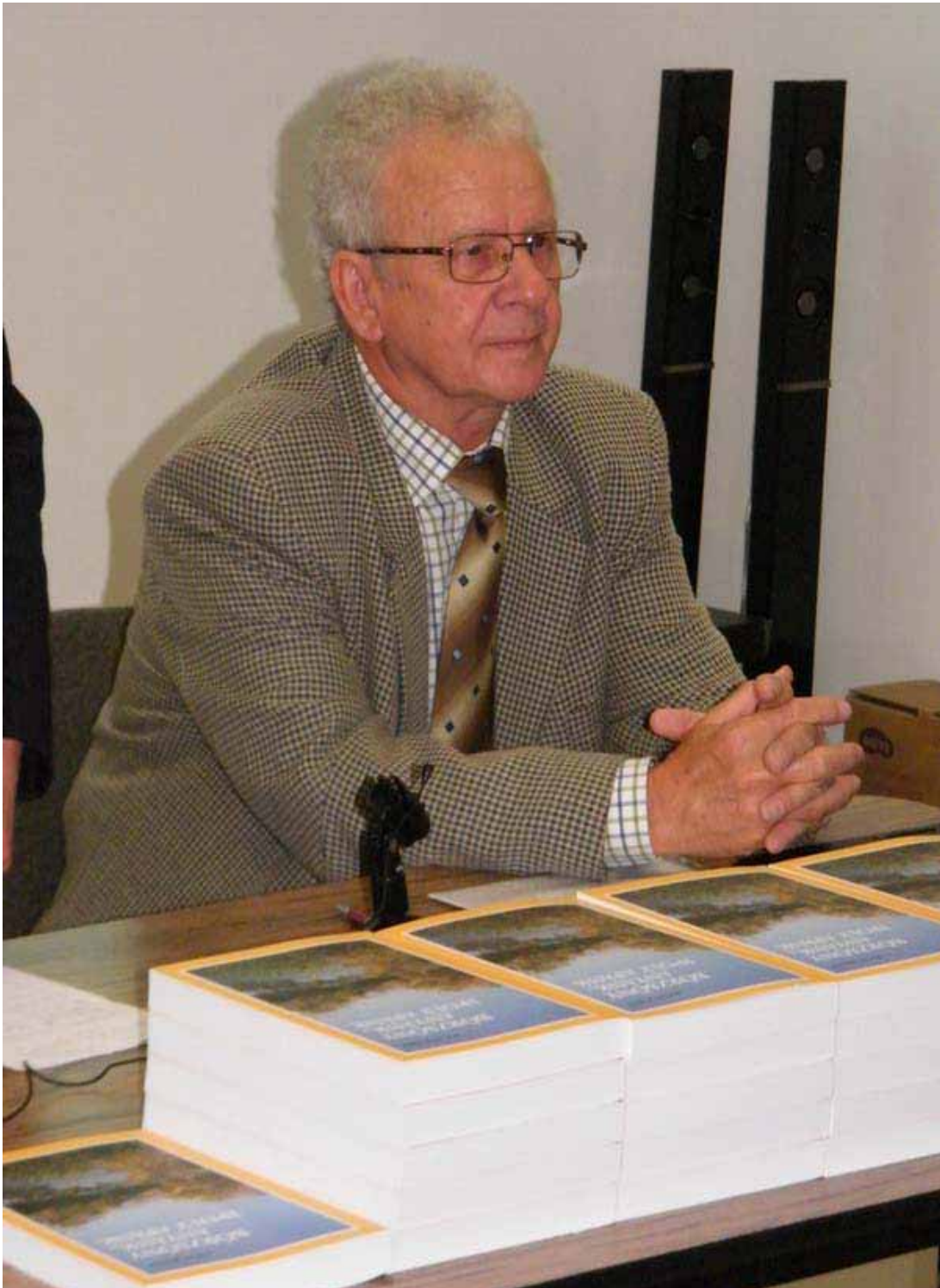

A díj és a plakett Németh Sándor előadóművésze lett

Könyvbemutató Ipolytölgyesen

Május 27-én Ipolytölgyesen mutatta be könyvét dr. Koczó József helytörténész. A könyv *Börzsöny anyánk, Ipoly apánk* címmel jelent meg. A könyv kiadója a Polski Fiat 125p Klub volt, a kötetet bemutatta Németh Péter Mikola költő, az Ipoly Eurorégió magyarországi titkára. Közreműködött Szakács Luca népdalokkal, és Henzel Lajos versekkel.

Alább a lektori jelentést olvashatják, illetve Végh József mkl. a helyszínen készített képeit nézhetik meg. A Szerk.

Lapunk, és a könyv szerzője: dr Koczó József a könyvbemutatón

Németh Péter Mikola és anépes hallgatóság

KOCZÓ JÓZSEF

BÖRZSÖNY ANYÁNK, IPLY APÁNK

A vaskos kötet címlapja

LECTORI SALUTEM !

„Hetedhét Ipolyon innen és túl...”

“A föld minden népe között
láthatatlan egyöntetőség van
és ez, az ember minél ősbibb időkbe
ereszkedik vissza, annál nagyobb.”

(Hamvas)

Magyar és szlovák, szlovák és magyar
a közép - kelet - európai történelem viharában
egymás mellett lettek nemzeté, ezért a harmadik
évezred egységesülni vágyó keresztény Európájában,
soha vissza nem térő esélyük lesz arra, hogy
a “ funkcionális megbékélés “ jegyében megteremtsék
boldogabb együttélésük létfeltételeit. (Mikola)

Negyed évszázad egy ember életében nemzedéknyi időnek számít. Az Ipoly Szabadegyetemen a múlt század hajlékában, 1994-ben, civil kurázsival rajzoltuk meg először azt az értéktérképet, amelynek realizálásával 1999. szeptember 20-án, magyarországi és szlovákiai önkormányzatok, valamint civil szervezetek tagságával, közös akarattal létrehoztuk azt a határokon átívelő jogi keretet, amit Ipel’ -Ipoly Eurorégióknak nevezünk. S amelynek keretein belül kisebb-nagyobb sikerrel, azóta is folyamatosan azon munkálkodunk, hogy Trianon (1920.06.04.), majd az első és második bécsi döntés (1938. 11. 02. – 1940.08.30.), és a párizsi békeszerződés (1947.02.10) óta közlekedési, infrastrukturális, és ezzel együtt kulturális holtterbe került térségünkben, az Ipoly-mente kultúrkörben, esetünkben az Alsó- Ipoly völgyében / Dolnoipel’ská niva / a határokon átívelő emberi kapcsolatok természetes módon újjászülethessenek. A schengeni határ (2004) életbeléptetése önmagában, most már pontosan érzékelhető, tapasztaljuk is, hogy nem elegendő ahhoz, hogy emberi kapcsolataink, rendeződjenek, igazán újjáéledjenek. Ez egyként igaz a magyar-magyar, tehát a határainkon kívül létező, kisebbségi sorsban élő magyarságra, a szlovák-szlovák, és a szlovák-magyar kapcsolatokra is. Ezért, az emberi fejekben és lelkekben kívánatos mindenekelőtt rendet teremteni. „Jöjj el szabadság! Te szülj nekem rendet, jó szóval oktasd, játszani is engedj szép, komoly fiadat!” – írja József Attila: Levegőt! című versében.

Az olyan ismeretterjesztő könyvek, mint, amilyent most tarthat kezében a tisztelt olvasó, a kedves tanuló, dr. Koczó József: *Börzsöny anyánk, Ipoly apánk* című tankönyvét, az pontosan ezt a József Attila-i gondolatot és célt szolgálja, reményeink szerint pedagógiai szándékkal, enciklopédikusan. A tartalmilag nyolc fejezetre tagolt kötet, első lépésben a *Börzsöny hegység és az Ipoly folyó földtani történetét* mutatja be. Történelmi összefüggésekben tárgyalja az *Ember és természet együttélésének, a társadalom és hagyományos gazdálkodás, az ember és környezet, az ember-ember együttélésének változásait. Bemutatja az újjáépítés és a fellendülés századait, továbbá a hagyományos gazdálkodás felbomlását a XX. században. Foglalkozik a szelíd településfejlesztéssel, az öko-, a falusi turizmussal, és az idegenforgalommal. S felvillant néhány pillanatképet az ezredfordulóról, a Börzsöny kapujának nevezett tájról.*

A szerző tanárember, aki az Ipoly-mente kultúrkörben, Peröcsényben született, s így maga is megtapasztalta, hogy az ott élők sejteikben érzik, hogy túl a tényeken, a reáliák arról vallanak, hogy az Ipoly a nemzet történelmi és kulturális tudatában jóval többet jelent, mint egyszerűen csak határfolyót, vízgyűjtő területet, csatornát. Az Ipoly-táji haza a magyar nép természeti és történelmi kerete, melyben az Ipoly az a folyó, ami a Kárpát-medencében a főúttal, a Dunával köti össze az itt élő népeket. Ezen az archaikus, etnikai sajátosságokkal megáldott tájon: kislalföldi vonásokat őrző magyarok, palócok, zsidók,

cigányok; szlovák és német, kis számban ruszin és lengyel ajkúak éltek együtt évszázadokon át szokásaikban, eszményeikben, kultúrájukban egységet alkotva. Épp ezért jelentheti a hagyományokkal, a helyi tudással összefüggésben, a harmadik évezredben az Ipoly folyó, – dr. Koczó József tankönyve is ezt alapozza meg – a szabad szellem szabad áramlásának jelképét, annak jövőbeli lehetőségét. A Szlovák Köztársasághoz tartozó magyar nemzeti kisebbség kötődését Magyarországhoz, a nemzeti elzárkózás elvetését, még akkor is, ha a máig érvényben lévő Benes'-dekrétumokkal, amelyekkel a II. világháború lezárásaként a vesztes államok nációinak: németeknek és magyaroknak kollektív bűnösségét törvényben mondták ki, a csehszlovák nemzetállam megteremtése érdekében. És úgy is, ha épp az a baljóslatú, 2004. december 5-i magyar állampolgárságról szóló népszavazás negatív eredménnyel zárult. És akkor is, ha napjainkban a magyarellenes szlovákiai nyelvtörvény van érvényben. Vagy az európai normákkal épp olyan össze nem egyeztethető vitás politikai helyzetekkel vagyunk kénytelenek szembesülni, mint a kettős állampolgárság elutasításának kérdése. Ezek olyan történelmi tények, amelyek évtizedekre vethetnek gátat a magyar-szlovák történelmi megbékélésnek, a nemzetek európai határokon átívelő újra egységesülésének. Am egy ilyen tankönyv a maga objektivitásával, következetességével hosszú távon jóval többet segíthet a tudatformálásban, mint sem gondolhatnánk. Minden nehézségünk ellenére, a XXI. század előterében téblábolva is vannak ugyanakkor pozitív történések is. Ilyen volt például 2001-ben, a több évtizedes vajúdas nyomán a *Mária Valéria Híd* újjáépítésének ténye Esztergom – Párkány / S'túrovo között. Jó példája ez annak, hogy az évtizedekig egymástól országhatárokkal, szinte hermetikusan elzárt földrajzi területek miként szervesülnek, hogyan költözik vissza beléjük az élet, s válnak újra, szinte észrevétlenül egységesekké. S az ott élő emberek legyenek bár szlovákok, vagy kisebbségi sorsban élő magyarok, vagy más nemzetiségiekhez tartozók, hogyan kerülnek minden politikai manipuláció, minden ellenhíresztelés dacára, egyre közelebb egymáshoz. A hidak metaforikusan és valóságosan is összeköthetnek lelkeket és partokat. Az Ipolyon 47 híd állt valamikor a Vepor-hegységtől, az az a forrás-vidékektől a Duna-Ipoly torkolatig számolva. Ma mindösszesen 7 közúti, ill. vasúti híd átjárható. A múlt század végén úgy gondoltuk, hogy a hidak újjáépítése az egységesülő Európánkban nem képezheti vita tárgyát. Be kell látni, mint annyi minden másban, hogy ebben tévedtünk. 2013 tavaszán, „ismeretlen” okok miatt, most épp a szlovákiai Nyitra Megye Közgyűlése nem járul hozzá az Ipolydamásd-Helembé /Chl'aba között elnyert híd-projekt megvalósításához. A *Börzsöny anyánk, Ipoly apánk* tankönyve is egy virtuális „hídnak” számít, ami a szellem hullámhosszán megvalósult, tartsuk hát becsben, mert egy olyan pedagógiai szándék építménye, egy olyan emberi gesztusé, amelyben nem az egymás elleni gyűlölet, hanem sokkal inkább az objektív tudás és ismeret, az egymásiránti szeretet nyilvánul meg, s határozza meg hagyományainkra alapozva, relatív szegénységünk ellenére is, ígéretes eljövendőket. Ezért is ajánlom reménységgel földijeimnek, a palócföldi ifjaknak, az „északi géniuszbán” felnövekvő nemzedékeknek hittel, ezt az Ipoly-táji kis enciklopédiát.

Lectori Salutem!

Kelt: Vácott, 2013. Nagyböjtje ötödik hetének
hétfői napján: március 25-én.

Németh Péter Mikola

Ipoly Eurorégió magyarországi titkára;
a Szent István Király – Alapítvány
az Ipoly-mente Kultúrköréért alapítója

Wass Albert Emlékház avató és nemzetközi huszár-bemutató Verőcén a Lózsi-völgyben

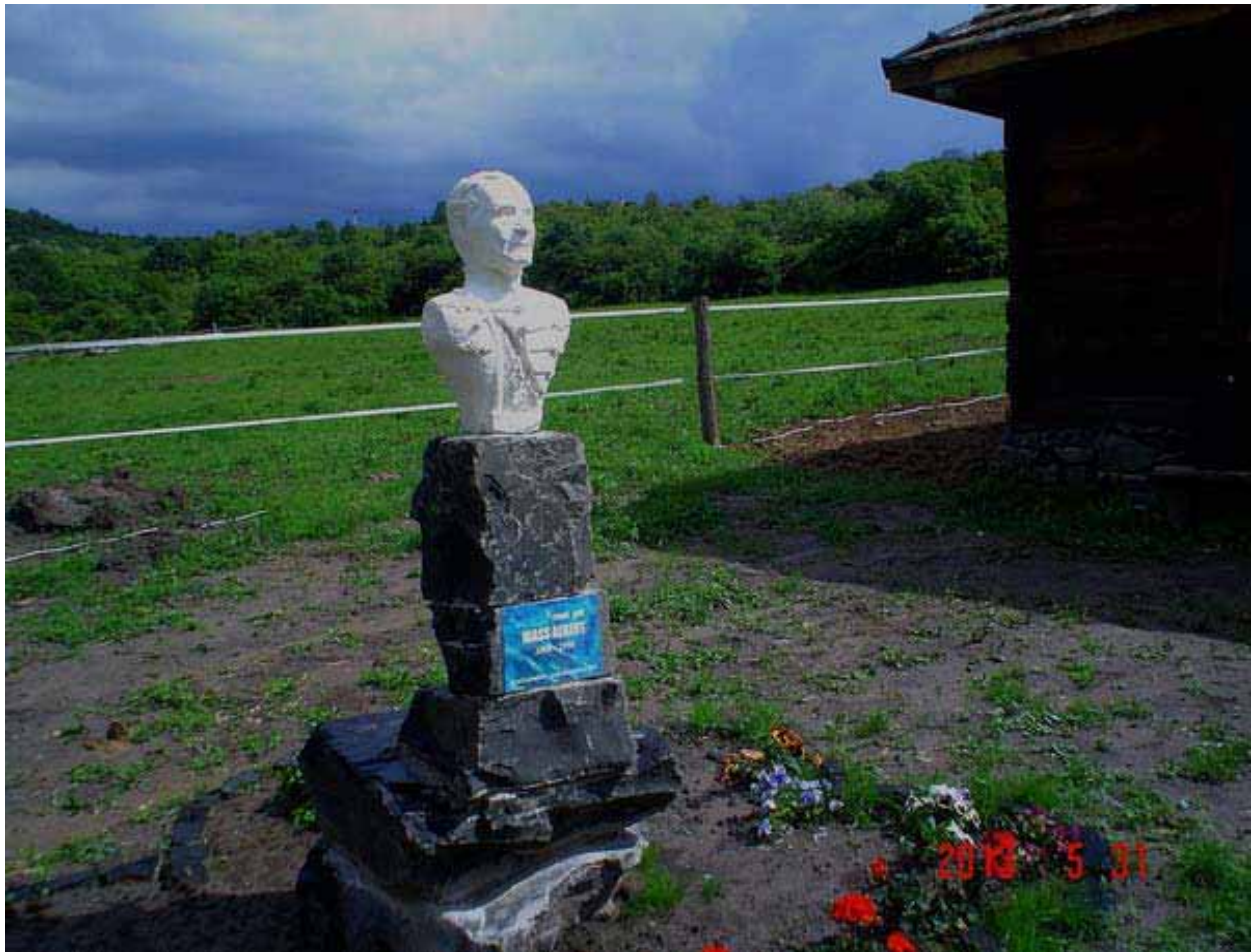
2013. május 31-én (pénteken) 17.00 órakor a verőcei ún. Lózsi-völgyben felavatták a **Wass Albert Emlékházat**. Előtte 12 országból 80 huszár másfél órás bemutatóját láthatta a bizony bőrig ázott, de hűséges közönség. Gyönyörű lovakat és dali huszárokat fotózhatott e sorok írója.

Az **Emlékház** avatásakor 12 országból 80 huszár szolgált! **Wass Albert** hagyatéka hajón érkezett haza Amerikából! Az **Emlékház** avatás részletes programja a zuhogó esőben így alakult:

- 1.) *Wass Mikós megemlékezése*
- 2.) *HIMNUSZ-(Cantus Beatus verőcei kórus.)*
- 3.) *Kondor Katalin köszöntötte a megjelenteket.*
- 4.) *Wass Albert: Üzenet haza- előadta: Agárdi László*
- 5.) *Bethlen Farkas, Verőce polgármesterének köszöntője.*
- 6.) *Lőrincz Kálmán ajándék átadásai*
- 7.) *Cantus Beatus verőcei kórus Daróci Bárdos Tamás: Ének a Szentkoronáról című művét adta elő*
- 8.) *Harrach Péter országgyűlési képviselő gondolatai*
- 9.) *Debreczeni Tímea- Wass Albert Hagyaték Alapítvány*
- 10.) *Gebora István építőmester gondolatai*
- 11.) *Tamás Gábor az Ó, Erdély szép hazám című dalát adta elő*
- 12.) *Papp Lajos szívbész professzor gondolatai*
- 13.) *Csuka Tamás táborig püspök és Márkus Gábor református lelkész áldása.*
- 14.) *Wass Albert: Szösszenetek - érték, hazaszeretet- előadta: Agárdi László*
- 15.) *Wass Albert: Intelem AZ utókornak - előadta: Agárdi László*
- 16.) *Koszorúzás- SZÓZAT- (Cantus Beatus kórus)- SZÉKELY HIMNUSZ*

A rendezvény zárása: az **Ismerős Arcok Zenekar** koncertje Wass Albert megzenésített verseivel. Az **Emlékház** avató ünnepségről készített videóm az alábbi linken tekinthetik meg:

<http://www.youtube.com/watch?v=k9pS-gP1i10&feature=youtu.be>

A Wass szobor a múzeum előtt, és az avató közösség

Könyvbemutató, május 29.

A Nagyoroszi Községi Nyugdijas Klub kérésére Nagyorosziba látogatott Végh József diósjenői helytörténész, a Magyar Kultúra Lovagja. A látogatás apropója a frissen megjelent (immár számolatlanul is a sokadik) kötetének megjelenése, ami a *Rablóból pandúr* címet viseli. Hiánypótló tehát a mű, ami érdekes történetekkel, tényekkel meséli el a rabló betyár Sisa életét, ami sok szállal kötődik Nagyoroszhoz is.

Végh József két előadást tartott: Egyik előadása a közelmúltban megjelent *Nepomuki Szent János tisztelete Nyugat-Nógrádban* című könyvének anyagából állt, másik előadása Sisa életéről szólt.

Sikeres előadásokat hallhattunk, láthattunk, hiszen az előadó szinte lubickol a témák sokszínűségében, igen jól és színesen meséli el a történeteket, adatokat. Mindezt úgy, hogy aki nem akarja, az is felszed magára annyi új tudást, amivel megalapozhatja további, a településünket érintő helytörténeti anyagok elolvasását, akár gyűjtését is.

A kötetek megvásárolhatók a szerzőnél, érdeklődni a vegh.jozsef@gmail.com email címen lehet.

A Szerk.

Rablóból pandúr

Legendák és történetek Sisa Pista
kalandos életéből

Végh József
2012

FELHÍVÁS

TISZTELT VOLT IPOLYSÁGI GIMNAZISTA!

Az Ipolysági Magyar Tanítási Nyelvű Gimnázium 2013 őszén ünnepli fennállásának 100. évfordulóját, amelyre rendezvényekkel, iskolatörténeti kiállítással és emlékkönyv megjelentetésével is készül.

Az intézmény kéri volt diákjait és tanárait, azok hozzátartozóit, hogy – legalább a kiállítás idejére – bocsássák rendelkezésre az iskolával kapcsolatos tárgyi és képi emlékeket, kéziratban maradt vagy megjelentetett visszaemlékezéseket. Ezek akár már most is leadhatók az iskola titkárságán, vagy postázhatók az Ipolysági Magyar Tanítási Nyelvű Gimnázium címére: Gimnázium s VJM, Mláde•nícka 22, 936 01 Šahy (Ipolyság). A dokumentumok, képek, visszaemlékezések fénymásolatát elküldhetik a centenarium2013@gmail.com e-mail címre is. A kölcsönzést, adományozást illetően a jelzett e-mail címen, a 036/7411008-as vezetékes vagy a 0910/926165-ös mobiltelefonszámon (külföldről: 00421/36/7411008 vagy 00421/910926165) egyeztethet a gimnáziummal.

Kérjük, jelezze, miként tudná segíteni a centenáriumi ünnepek előkészületeit! Az előkészületekről gimnáziumunk honlapján (www.gimi.saag.sk) és Facebook-profilján (Gimnázium Ipolyság) is folyamatosan tájékoztatunk.

Mivel anyagi lehetőségeink korlátozottak, várjuk szíves hozzájárulását a méltóságteljes ünnepléshez és a jubileumi évkönyv kiadásához.

A felajánlásokat a 7708765/5200-as bankszámlára (OTP Banka Slovensko) küldhetik, külföldről történő utalás esetén: 7708765/5200, IBAN: SK85 5200 0000 0000 0770 8765, BIC/SWIFT: OTPV SKBX

Tisztelettel köszönünk minden segítséget!

Ipolysági Magyar Tanítási Nyelvű Gimnázium

E havi számunk szerzői:

Börzsönyi Erika (Pásztó) Budapest író, költő
Csáky Károly mkl. (Kelenye, 1950) Ipolyság,
helytörténész, költő, tanár, néprajzkutató
Dobrosi Andrea(Budapest, 1970) Budapest, költő,
szerkesztő
Elbert Anita () Veszprém, tanár, író, költő
Farmosi László (Budapest, 1955) Budapest, költő
Handó Péter(Salgótarján, 1961) Sóshartyán, író, költő
Horváth Ödön (Budapest, 1938) Kismaros, költő
Hörömpő Gergely (Kisvác, 1945 - Kisvác, 2007)
református lelkész, költő
Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce, nyugdíjas
köztisztviselő, költő
Kiss-Simon Miklós () Baglyasalja, író, költő
dr. Koczó József (Perőcsény, 1950) Vámosmikola,
helytörténész, ny. iskolaigazgató
Kovács T. István (Füzesgyarmat, 1935) Vác, újságíró,
író
Kő-Szabó Imre (Orosháza, 1936) Vác, író
Pongrácz Ágnes (Balassagyarmat, 1968) Szanda,
tanár, költő
Pribojszky Mátyás (Okány, 1931) Tata, író
B. Tóth Klára (Budapest, 1955) Budapest, költő,
restaurátor
H. Túri Klára (Győr, 1939) Tata, író, költő
Szajbely Zsolt (Balassagyarmat, 1987) Rétság, költő,
író, előadó
Székács László (Budapest, 1946) Budapest,
nyugdíjas mérnök, költő
Vasvári Zoltán (Budapest, 1958) Budapest,
etnográfus, művelődéstudomány
Vasi Ferenc Zoltán (Tata, 1966) Tata, költő
Végh Tamás (Gödöllő, 1960) Isaszeg, költő, nyomdász
Végh József mkl. (Diósjenő, 1953) Diósjenő,
helytörténész, művelődési ház igazgató

Impresszum:

Alapító-szerkesztő:

Karaffa Gyula

Helytörténet:

Végh József mkl.

Képzőművészet:

Konczili Éva

Szerkesztőség címe:

2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:

+3630-383-5385

+3630-531-4698

Email cím:

karaffagy@gmail.com

borzsonyihelikon@gmail.hu

hgev@freemail.hu

Weblapok:

[**www.karaffamese.freewb.hu**](http://www.karaffamese.freewb.hu)

[**www.karaffagy.freewb.hu**](http://www.karaffagy.freewb.hu)

[**www.karaffaboros.freewb.hu**](http://www.karaffaboros.freewb.hu)

[**www.retsag.net**](http://www.retsag.net)

**Terjesztés: kizárólag ingyenesen
letölthető PDF formátumban.**

**Internetes lapunkra is vonatkoznak a
szerzői jog védelmének szabályai,
ezért a Börzsönyi Helikonban
megjelent bármilyen anyag más
felületen, lapban való
felhasználásához az érintett Szerző
előzetes engedélye szükséges!**

**A Börzsönyi Helikon 2012. március
27.-től tagja az Ipoly Eurorégió
Határon ÁtnyúlóEgyüttműködés
egyesületének.**

Szabó Ildikó: Fagombák (fotó)